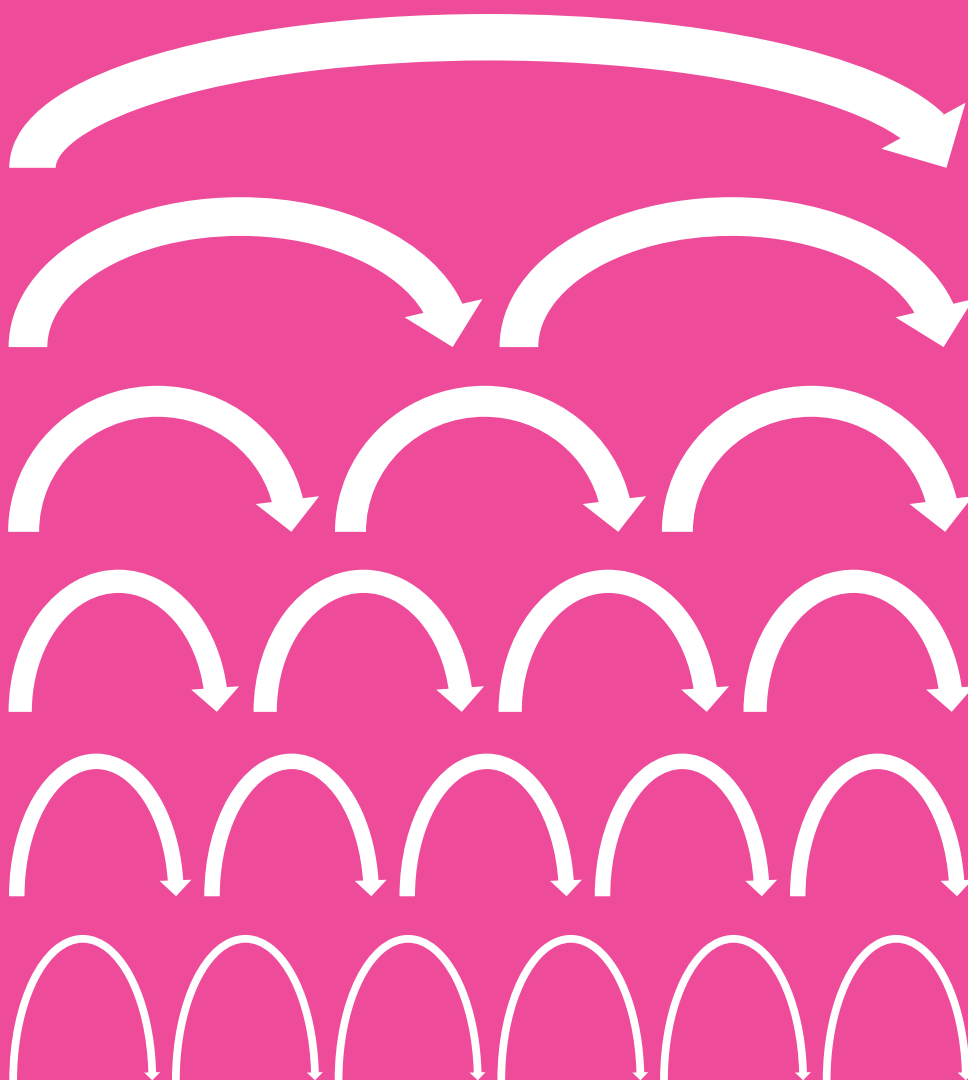

KROK DALEJ ...

inspiracje metodyczne nie tylko
dla nauczycieli etyki

KROK DALEJ...

**inspiracje
metodyczne
nie tylko
dla
nauczycieli
etyki**

Spis treści

Wstęp — Alina Płaziak-Janiszewska, Alicja Skrzypczak 6

JA O SOBIE SAMYM

prawa autorskie, nieuczciwość, zakłamanie, konformizm, sprostanie
oczekiwaniom innych, asertywność

Praca magisterska — dylemat — Agata Maćkowiak 12

determinizm kulturowy, zależności, wolna wola

Kamień — opowiadanie — Alinx Płaziak-Janiszewska 18

pozbywanie się rzeczy niechcianych, odnalezienie siebie,
indywidualizm, pomoc

Dziewczyna z rękawiczkami. Scena IV — dramat 26
— Alina Płaziak-Janiszewska

życie – prawo do decydowania o sobie i innych

Dylemat Izy — opowiadanie impulsowe — Agata Matyjasek 36

JA W RODZINIE

prawda, rodzina, obłuda

Człowiek o dwóch obliczach — dylemat 44
— Karolina Gruchalska-Matuszak

zmiana, więzi, porozumiewanie się

Przeprowadzka — opowiadanie 50
— Małgorzata Hyps-Wolińska

poświęcenie, egoizm, rodzina, miłość, zdrowie, choroba, kompromis

Siostrzane więzi — pamiętnik 56
— Małgorzata Hyps-Wolińska

JA W SPOŁECZNOŚCI

uwaga, otwartość, pomoc

Dziewczyna z białą laską — opowiadanie impulsowe 64
— Karolina Gruchalska-Matuszak

wybór, znęcanie się, dylemat

Wątpliwości świadka — dylemat — Agata Matyjasek 70

etykietowanie, kalokagatia, odwaga, poświęcenie

Kamieniem w bohatera — opowiadanie 74
— Aleksandra Lewandowska

konformizm, przyjaźń, akceptacja

Dziewczyna z rękawiczkami. Scena II — dramat 82
— Alina Płaziak-Janiszewska

plotka, zazdrość, zakochanie, obmowa, krzywda

Słowa, które ranią — opowiadanie 92
— Aleksandra Lewandowska

JA W KRĘGU DYLEMATÓW GLOBALNYCH

ekologia, wrażliwość, relacje

Ja i drzewo — liryka — Alina Płaziak-Janiszewska 100

etyka zawodowa, wrażliwość, empatia, przemoc, rasizm, dyskryminacja

Odpowiedzialność drukarza — dylemat 106
— Alicja Skrzypczak

prawo do prywatności, cyberprzemoc, odrzucenie, godność, szantaż

Bezwzględny fotograf — dylemat — Agata Maćkowiak 112

tradycja, prawo, rozrywka, wspólnota, życie, ekologia

Polowanie — dylemat — Alicja Skrzypczak 120

pleć kulturowa, dyskryminacja, stereotypy, role społeczne

Księżę na ziarnku grochu — baśń — Izabela Czerniejewska 126

INDEKS POJĘĆ STR. 142

Opis metod wykorzystanych w propozycjach metodycznych opracowały
Agata Matyjasek, Alina Płaziak-Janiszewska

Wstęp

Trafia do Państwa kolejna książka, po *Lekcjach etyki w szkole, Kierunku – wartości, Kierunku – dialog*. Wśród autorek znajdują się doświadczone pedagożki, uczące etyki oraz innych przedmiotów na różnych poziomach edukacyjnych. Propozycje ćwiczeń, pytań do dyskusji, konteksty literackie i filmowe oraz inspiracje metodyczne, czyli warsztat metodyczny, są efektem wspólnej pracy całego zespołu redakcyjnego i zostały napisane w ramach projektu w Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli w Poznaniu. Do sięgnięcia po tę pozycję zachęcamy osoby uczące przedmiotów humanistycznych, wychowawczynie i wychowawców klas, by zapraszali młodych ludzi do stawiania niebanalnych pytań oraz patrzenia na świat przez pryzmat problemów oraz wartości moralnych. Wszak głęboka refleksja, namysł nad ludzkim działaniem czy krytycyzm powinny towarzyszyć naszym uczennicom i uczniom na co dzień.

Książka ta różni się od trzech poprzednich. Punktem wyjścia są autorskie teksty – opowiadania, wiersz, fragmenty dramatu, dylematy – na tyle krótkie, że można sięgnąć po nie na lekcji, ale także podczas na przykład wycieczek czy spotkań integrujących uczennice i uczniów. Prezentowane materiały dydaktyczne mają formułę otwartą, nie stanowią więc typowego scenariusza lekcji. Przedstawiają pewien pomysł na zajęcia, z wykorzystaniem ćwiczeń wprowadzających, rozwijających refleksję, podsumowujących, zawierają też propozycje pytań, inspirujących do dyskusji. Osoba prowadząca zajęcia ma duży wybór narzędzi i możliwość ich dostosowania do warunków organizacyjnych lekcji, indywidualnych potrzeb, stylów uczenia się czy zainteresowań swoich wychowanek i wychowanków. Proponując tak duży wachlarz aktywności, autorki miały na względzie holistyczny rozwój dzieci poprzez wpływanie na ich sferę emocjonalną, intelektualną, fizyczną i duchową. Bo przecież lekcja etyki to przede wszystkim spotkanie osób o różnych poglądach, doświadczeniach. I to dzielenie się różnorodnością stanowi bezcenną wartość, dając możliwość każdej osobie uczestniczącej w zajęciach spojrzenia z różnych perspektyw na problem, na którego interpretację wpływa przecież wiele czynników, począwszy od naszych chwilowych emocji, po kontekst filozoficzny. Autorki nie szukają jednoznacznych opinii, lecz motywują do ciągłego poszukiwania odpowiedzi, pokazują, że myślenie jest skomplikowanym działaniem, wymagającym zaangażowania zmysłów, umysłu oraz interakcji z innymi.

Książka została podzielona na cztery rozdziały, prezentujące dylematy osadzone w różnych kontekstach społecznych i kulturowych. Autorki proponują historie, w których dominuje jedna postać, a problem jest wyraźnie zarysowany. Nie wyczerpują jednak puli tematów, jakie mogą zostać odkryte przez uczennice i uczniów w trakcie rozważań nad losami oraz wyborami bohaterów i bohaterek. Wszystkie historie zostały skategoryzowane według określonego problemu. I tak opowiadania oraz dylematy zamieszczone w rozdziale „Ja o sobie samym” koncentrują się wokół odkrywania własnych zasobów emocjonalnych i kompetencji moralnych w sytuacji konfrontacji z rzeczywistością. Dział „Ja w rodzinie” omawia przykłady dylematów związanych z funkcjonowaniem człowieka w relacji z najbliższymi osobami. Trzeci rozdział, „Ja w społeczności” został stworzony z myślą o zachęceniu uczennic i uczniów do podjęcia rozważań na temat uważności wobec osób, z którymi nie muszą wiązać nas bliskie relacje, ale które często są uczestniczkami i uczestnikami obserwowanych przez nas sytuacji problemowych. Korzystając z propozycji w tym dziale, będą oni mieli okazję zderzyć się z takimi problemami jak: etykietowanie, zazdrość, plotka, konformizm.

Ostatni rozdział zawiera historie z kręgu dylematów globalnych. Autorki tym razem kładą nacisk na ludzką wrażliwość, uważność na zmiany, umiejętność dostrzegania osobliwych zjawisk społecznych, ich interpretacje i możliwości pogodzenia ze sobą różnych punktów widzenia. Uczestniczki i uczestnicy zajęć będą mieli okazję zmierzyć się z takimi tematami jak: etyka zawodowa, dyskryminacja, tradycja, ekologia.

Zamysł pogrupowania działów wprowadza pewien porządek rozważań, zgodny z przekonaniem, że dopiero pogłębiona wiedza o własnych kompetencjach moralnych, może uprawniać do oceny sytuacji i problemów, które wydarzają się zarówno w naszym najbliższym otoczeniu, jak i w perspektywie globalnej.

ALINA PŁAZIAK-JANISZEWSKA

ALICJA SKRZYPCZAK

01

JIA

O SOBIE SAMYM

Praca magisterska

DYLEMAT

Problemy

prawa autorskie,
nieuczciwość,
zakłamanie,
konformizm,
sprostowanie,
oczekiwaniom innych,
asertywność

Michał mieszka z rodzicami w niewielkim miasteczku. Rodzina regularnie uczęszcza do kościoła, chętnie udziela się w parafii. Nastolatek jest jedynakiem, łączą go silne relacje z rodzicami, którzy zawsze wspierają swojego syna. Michał radził sobie w szkole przeciętnie, największe trudności sprawiała chłopakowi zawsze matematyka. Udało mu się jednak zdać maturę i kontynuować naukę. Nie chciał opuszczać rodzinnego domu, więc wybrał studia zaoczne na jednej z uczelni, której filia mieściła się niedaleko jego miejsca zamieszkania. Studia nie były jego pasją, ale zależało mu na tym, aby sprostać oczekiwaniom rodziców oraz środowiska i uzyskać tytuł magistra. Napisanie pracy magisterskiej sprawiało mu tak wiele trudności, że rodzice postanowili pomóc synowi. Znaleźli osobę, która za określoną sumę pieniędzy napisała pracę dla Michała. Chłopak przez pewien czas odczuwał ulgę, ale wraz ze zbliżającym się terminem obrony pracy magisterskiej, zaczął mieć wątpliwości związane z tym, czy może przedstawić cudzy tekst, jako swoją pracę. Czas mijał nieubłaganie, pozostały już tylko trzy tygodnie do terminu obrony.

AGATA MAĆKOWIAK

I. Ćwiczenia wprowadzające

1. Planowanie przyszłości

Uczniowie i uczennice zastanawiają się, kim chcieliby zostać w przyszłości. Następnie indywidualnie tworzą linię czasu, uzupełniając ją o kolejne etapy dojścia do wyznaczonego celu. Uwzględniają między innymi:

wkład pracy, poświęcony czas, satysfakcję, rezygnację z przyjemności na rzecz konieczności wykonywania zadań.

Ćwiczenie przedstawiają na forum klasy.

2. Rozmowy

Nauczyciel/nauczycielka rozkłada w trzech miejscach sali kartki z symbo-

lem *oka, ucha, dłoni*, które oznaczają różne style uczenia się (odpowiednio wzrokowcy, słuchowcy, kinestetycy). Uczniowie i uczennice proszeni są o zajęcie miejsca przy odpowiednim znaku, w ten sposób powstają zespoły, które rozmawiają o najskuteczniejszych sposobach uczenia się oraz o sposobach pokonywania trudności związanych ze zdobywaniem wiedzy i umiejętności.

II. Ćwiczenia pogłębiające refleksje

1. Kaskada skutków, pantomima

Nauczyciel/nauczycielka formułuje i zapisuje na tablicy problem:

Kupienie pracy magisterskiej i podpisanie jej własnym nazwiskiem.

Uczestnicy i uczestniczki zajęć pracują w czteroosobowych grupach, uzupełniają kartę pracy w formie kaskady skutków. Efekty prezentują na forum klasy, a także nazywają i oceniają zachowanie bohatera tekstu. Następnie, w tych samych zespołach, wymyślają możliwe zakończenia tej historii, wykluczające oszustwo. Swoje propozycje przedstawiają w formie pantomimy.

2. Drama, w płaszczu eksperta, rozmowa telefoniczna

Uczniowie i uczennice wchodzi w role ekspertów (np. promotora, księdza, prawnika, psychologa) oraz głównego bohatera, który przeprowadza rozmowę telefoniczną na temat swoich rozterek związanych z planowanym oszustwem. Wybrana z klasy osoba notuje na tablicy usłyszane rady. Na zakończenie ćwiczenia klasa dyskutuje, które z nich i dlaczego mogą być najbardziej pomocne dla Michała.

3. Praca plastyczna, spot reklamowy

Uczestniczki i uczestnicy zajęć wyszukują w Internecie informacje na temat praw autorskich, a następnie przedstawiają wybrane kwestie w formie plakatu, spotu reklamowego, scenki, etc. Po prezentacji efektów pracy uczennice i uczniowie dyskutują na temat postępowania bohatera, odnosząc się do zdobytej wiedzy.

III. Pytania do dyskusji

Na czym polegał dylemat bohatera?

Dlaczego rodzice sugerowali synowi kupno cudzej pracy magisterskiej?

Czy spotkaliście się w życiu z podobnymi sytuacjami?

Jakie mogą być konsekwencje kupowania prac magisterskich?

Krok dalej

Co zrobić, aby ukrócić proceder sprzedawania i kupowania prac magisterskich?

Czy można sztywno określić ramy uczciwości? Dlaczego?

Dlaczego niektóre pełnoletnie osoby nie potrafią uniezależnić się od rodziców?

Czy są sytuacje, w których można usprawiedliwić nieuczciwe zachowania? Uzasadnij.

IV. Podsumowanie

1. Skala

Nauczyciel/nauczycielka wiesza na ścianie skalę od 1 do 10, a uczniowie i uczennice markerem zaznaczają na niej wagę problemu poruszanego podczas zajęć, gdzie 1 oznacza, że problem bohatera jest nieistotny, a 10 – problem bardzo poważny.

2. Drama, nauczyciel/nauczycielka w roli bohatera

Prowadzący/prowadząca zajęcia wchodzi w rolę bohatera poznanej historii, siada na krześle pośrodku sali, chętne osoby podchodzą do niego/do niej i kończą zdanie:

Doradzam ci, abyś...

V. Konteksty literackie i filmowe

— *E=mc²*, reż. Olaf Lubaszenko, Polska 2002.

— *Forrest Gump*, reż. Robert Zemeckis, USA 1994.

— *Łapcie tę dziewczynę*, reż. Bart Freundlich, Niemcy 2004.

— Rousseau Jan Jakub, *Rozprawa o nierówności*, [w:] *Trzy rozprawy o filozofii*

fi społecznej, przeł. Henryk Elzenberg, PWN, Warszawa 1956, s. 50-51.

— *To my*, reż. Waldemar Szarek, Polska 2000.

— *Złap mnie, jeśli potrafisz*, reż. Steven Spielberg, USA 2002.

VI. Inspiracje metodyczne

Gruchalska-Matuszak Karolina, *Czy kiedy nikt nie widzi, to wszystko wolno?*, [w:] *Kierunek wartości. Inspiracje metodyczne nie tylko dla nauczycieli etyki*, pod red. Płaziak-Janiszewska Alina, Matyjasek Agata, Maćkowiak Agata, Gruchalska-Matuszak Karolina, Drossel-Jórdeczka Zofia, Wydawnictwo Naukowe Instytutu Filozofii UAM, Poznań 2016, s. 24-27.

Zalish-Kaczmarek Krystyna, *Czy można kraść w dobrym celu?* [w:] *Kierunek dialog. Inspiracje metodyczne nie tylko dla nauczycieli etyki*, pod red. Płaziak-Janiszewska Alina, Matyjasek Agata, Maćkowiak Agata, Gruchalska-Matuszak Karolina, Drossel-Jórdeczka Zofia, Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Poznaniu, Poznań 2017, s. 98-102.

Analiza SWOT

to metoda wykorzystywana do analizy sytuacji w firmie; SWOT jest akronimem angielskich słów:

Strengths – mocne strony,

Weaknesses – słabe strony,

Opportunities – szanse,

Threats – zagrożenia.

Metodę można także wykorzystać w edukacji, do zespołowej analizy i oceny określonego wcześniej problemu czy wydarzenia. Informacje i wnioski zapisywane są w formie plakatu.

	Pozytywne	Negatywne
Wewnętrzne	Mocne strony	Słabe strony
Zewnętrzne	Szanse	Zagrożenia

Kamień

OPOWIADANIE

Problemy

determinizm kulturowy,
zależności,
wolna wola

Pierwszy kamień otrzymałem na piąte urodziny. Był gładki, w szare pasy i zimny w dotyku. Pachniał jak... nic. Pustka. Pamiętam ten moment. Rzuciłem go z niechęcią na ziemię. Potoczył się pod fotel. Potem poczułem klapsa. Usłyszałem głośny krzyk oburzenia ojca. Płacz matki. Straszne zamieszanie. Czołgałem się po podłodze, szukając zguby. Wiedziałem wtedy, kamień to coś szczególnego. Nie wolno nim rzucać. Trzeba trzymać blisko ciała. Głaskać go. Rozmawiać z nim.

Później pojawiały się inne kamienie. Nie przyglądałem się im dokładnie. Wkładano mi je z nabożną czcią do specjalnych kieszeni w spodniach, butach, koszulce. Jak trzeba, to trzeba. Były ciężkie, ale przyzwyczajałem się i zapominałem o ich istnieniu. Najtrudniejsze okazywały się pierwsze chwile. Piekące bąble na stopach. Odciski na plecach. Nie pomagał lód podkradany z lodówki. Wiem, wiem, cienias ze mnie. Pochlipywałem pod nosem. Czasami, w chwilach słabości przyłapywał mnie ojciec, mówił wtedy:

– Nie rycz! Kamień uczyni cię prawdziwym człowiekiem. Z krwi i kości i mięśni – przeżył wtedy bicepsy, dotykałem twarde węzły, przeciągając palcem po jego grubych żyłach. – Patrz – wskazywał kogoś przez okno, zapominałem wtedy o bólu – Będziesz szedł jak ten mężczyzna, bez wahania, prosto do celu. Tak, masz być twardy jak kamień. Mówił coś jeszcze i mówił, ale nie słuchałem zapatrzony w przelatującego motyla. Zadowolony ze swojej przemowy ojciec pochylał się nade mną i potem mocno poklepywał po plecach:

– Niech kamień będzie w tobie, synu.

Świat za oknami i w domu był taki solidny. Otaczali mnie wysocy, rośli mężczyźni, o potężnych barach, którzy podnosili swoje dzieci lekko jak piórko. Miałem piętnaście lat. Lubiłem rysować kamienie. Ozdabiałem je wymyślnymi znakami. Przepięknie. Szkoda że ojciec nie podzielał moich zachwyków. Kiedy znalazł moje prace, wrzucił z obrzydzeniem do pieca. A mnie kazał stać na baczność przed domowym kamieniem cały dzień bez obiadu i kolacji. Byłem wściekły. Wymyślałem zemstę czy ucieczkę, czy jeszcze coś. Gdy przez okno pod nogi przypląnął liść – nie

liść. Nie zwróciłbym uwagi, gdyby nie te intensywne, połyskujące kolory. Ukradkiem schowałem go do kieszeni. Kiedy w nocy, w świetle księżycy oglądałem ten dar – prawdziwy rysunek, dziwny, był to chłopiec, podobny do mnie, a jednak inny, mniejszy, chuderlawy i dlaczego podpierał się o trzecią nogę? Rano obudziłem się z bólem głowy. Był dzień wolny, więc wyszedłem z domu. Kroczyłem. Czy można iść, mając na sobie dziesięć kilo więcej ciężaru? Czułem pod pachą kolejny kamień.

– Piętnaście lat! Piękny wiek i piękny kamień. Piękny znaczy duży. Wlokłem się obolały nad Zatokę Much. Byle dalej od domu. Usiadłem na plaży, fale przyływały i odpływały. Ptak wisiał nade mną. Wypatrywał ofiary. Jak to jest latać? Myślałem. Jak to jest być gdzieś indziej? I znowu rozbolała mnie głowa. Zgłodniałem. Podszedłem do jabłoni przy skarpie, jak na złość, ostatnie jabłka wisiały wysoko. Potrząsałem drzewem. Kilka-krotnie. Nie spadły. Ściągnąłem najpierw buty, potem koszulkę i spodnie, a potem wdrapałem się na sam szczyt drzewa. Jak małpa! Jabłko jadłem, patrząc z góry na porzucone ubrania, teraz bez życia. Czułem się lekki. Wiedziałem, że MUSZĘ jeszcze coś zrobić. Zszedłem i pobiegłem w stronę morza, krzychałem, właściwie darłem się, rzucałem się na fale. I tak zaczęła się moja przyjaźń z morzem. Sam nie wiem, kiedy nauczyłem się pływać. Miałem swoją tajemnicę. Ale tajemnice też mają swoje życie. Rodzą się. Rozwijają. Pęcznieją, a potem chcą pójść w świat. Tego dnia wyszliśmy z gośćmi na spacer brzegiem morza, było już po skończonej ceremonii kamienia mojego brata. Miał pięć lat. Mały szczył. Wiercipięta. Biegał, patrząc w błękit nieba. Poślizgnął się i fala porwała drobne ciało. Połknęła. Było dużo krzyków, jęków.

Nie wiem, kiedy zrzuciłem ubranie i skoczyłem w ciemną toń wody. Nie minęła chwila i wyciągnąłem brata spod wody. Kiedy wychodziłem na brzeg, spojrzałem na ludzi. Patrzyły na mnie blade, złowrogie twarze, pięści ścisnęły kamienie. Nie poznałem nikogo.

ALINA PŁAZIAK-JANISZEWSKA

I. Ćwiczenia wprowadzające

1. Pytania

Nauczycielka/nauczyciel ukrywa pod chustą kamień. Uczennice i uczniowie odgadują, co zostało tam schowane, zadając pytania, na które osoba prowadząca będzie mogła odpowiedzieć tylko TAK lub NIE (np. *Czy to jest twarde? Czy to jest okrągłe?*).

2. Drama, pantomima

Uczestniczki i uczestnicy zajęć, podzieleni na małe zespoły, losują związki frazeologiczne ze słowem „kamień” i przedstawiają je w formie pantomimy. Pozostali odgadują zaprezentowane hasło. Osoba prowadząca może wykorzystać przykładowe związki frazeologiczne:

mieć kamień na sercu,
nie zostawić kamienia na kamieniu,
kamień spadł z serca,
kamień w wodę,
o rzut kamieniem, etc.

II. Ćwiczenia pogłębiające refleksje

1. Praca z tekstem, słowa – klucze, poszukiwanie genezy

Uczennice i uczniowie uważnie czytają tekst oraz zaznaczają słowa – klucze, następnie przedstawiają je klasie, uzasadniają ich znaczenie w historii, poszukują symbolicznych znaczeń w „Słowniku symboli” Władysława Kopalińskiego oraz konfrontują ze swoimi pomysłami. Po wykonaniu ćwiczenia, podzieleni na zespoły, próbują odtworzyć genezę kulturowego znaczenia kamienia w społeczności opisanej w opowiadaniu. Swoje hipotezy wypisują na tablicy.

2. Praca redakcyjna, tworzenie zasad

Klasa, podzielona na grupy, wypisuje/rysuje na plakatach cechy świata opisanego w opowiadaniu: ZASADY I TRADYCJE SPOŁECZNOŚCI. Po prezentacji prac oraz sformułowaniu wniosków (np. świat jest skostniały, sztywny, bez emocji) uczestniczki i uczestnicy zajęć wieszają plakaty w widocznym miejscu, a później wspólnie dopisują inne propozycje zasad społeczności w celu zmiany opisanego świata na bardziej przyjazny.

W trakcie wykonywania ćwiczenia uzasadniają swoje decyzje i podają ich konsekwencje oraz zastanawiają się, czy jest możliwe stworzenie idealnego społeczeństwa.

3. Praca redakcyjna, praca plastyczna, dyskusja

Uczennice i uczniowie, podzieleni na zespoły, tworzą przewodnik turystyczny po krainie poznanej z opowiadania (praca plastyczno-literacka), uwzględniając następujące informacje:

nazwa krainy,
dane geograficzne,
demograficzne,
atrakcje oraz zagrożenia,
wskazówki dla podróżników.

Po prezentacji prac dyskutują, czy ktoś z nich chciałby odwiedzić ten kraj. Argumenty na TAK i NIE zapisywane są na tablicy przez chętną osobę.

III. Pytania do dyskusji

Gdzie znajduje się kraina?
Czy przypomina wam jakieś miejsce? Dlaczego?
Czego brakuje w tym świecie? A czego jest za dużo?
Po co ludzie tworzą zasady?
Czy zasady dane są raz na zawsze? Dlaczego?
Co się dzieje, jeśli człowiek sprzeciwia się zasadom kultury?
Czy chciałbyś żyć w tej krainie? Dlaczego?

Krok dalej

Jakie społeczeństwa propagowały/propagują kult fizycznej sprawności?
Dlaczego?
Jakie konsekwencje dla ludzi niesie takie podejście?
Które znane ci zwyczaje (obyczaje, tradycje) budzą kontrowersje?
Dlaczego ludzie je kultywują?
Co jest kamieniem w twojej kulturze?

IV. Podsumowanie

1. Drama, stop-klatka

Uczestniczki i uczestnicy, podzieleni na zespoły, wymyślają inne zakończenie niż w opowiadaniu oraz pokazują je w formie stop-klatki. Obserwujący natomiast opowiadają, co się wydarzyło.

2. Drama, rzeźba

Uczennice i uczniowie w parach tworzą z własnych ciał rzeźbę osoby, która mogłaby wprowadzić zmiany w opisanym społeczeństwie.

V. Konteksty literackie i filmowe

- *Dawca pamięci*, reż. Phillip Noyce, Kanada, RPA, USA, 2014.
- *Dżuma*, reż. Luis Puenzo, Argentyna, Francja, Wielka Brytania 1992.
- *Equilibrium*, reż. Kurt Wimmer, USA, 2002.
- Extence Gavin, *Wszechświat kontra Alex Wood*, przeł. Ł. Małecki, Wydawnictwo Literackie, Warszawa 2014.
- Gaarder Jostein, *Świat Zofii*, tłum. I. Zimnicka, Wydawnictwo Jacek Santorski&Co, Warszawa 1992.
- Gretkowska Manuela, *Filozofia na wynos*, Narodowe Centrum Kultury, Warszawa 2016.
- *Harry Potter i Kamień Filozoficzny*, reż. Chris Columbus, USA, Wielka Brytania 2001.
- Herbert Zbigniew, *Kamyk*, [w:] Zbigniew Herbert, *89 wierszy*, Wydawnictwo a5, Warszawa 2014.
- *Hobbit. Niezwykła podróż*, reż. Peter Jackson, Nowa Zelandia, USA 2012.
- *Indiana Jones i Królestwo Kryształowej Czaszki*, reż. Steven Spielberg, USA 2008.
- Kuczok Wojciech, *Gnój*, Wydawnictwo W.A.B., Warszawa 2018.
- Lowry Lous, *Dawca*, tłum. P. Szymczak, Wydawnictwo Media Rodzina, Poznań 2003.
- McCoy Max, *Indiana Jones i kamień filozoficzny*, tłum. T. Cłapak, Amber, Warszawa 1999.
- Parandowski Jan, *Legends korynckie (mit o Syzyfie)*, [w:] *Mitologia. Wierzenia i podania Greków i Rzymian*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1989, str. 152-154.

- Platon, *Jaskinia - Księga VII*, [w:] *Państwo*, przeł. W. Witwicki, Wydawnictwo Antyk, Warszawa 2006.
- Prus Bolesław, *Emancypantki*, [on-line:] www.wolnelektury.pl, stan z 17 kwietnia 2019.
- Prus Bolesław, *Lalka*, Wydawnictwo Znak, Kraków 2017.
- Rowling Joanne Kathleen, *Harry Potter i Kamień Filozoficzny*, tłum. A. Polkowski, Wydawnictwo Media Rodzina, Poznań 2016.
- Salinger Jerome, *Buszujący w zbożu*, tłum. M. Słysz, Wydawnictwo Albatros, Warszawa 2012.
- *Weronika postanawia umrzeć*, reż. Emily Young, USA 2009.
- Wiśniewski-Snerg Adam, *Według Łotra*, Wydawnictwo Rebis, Poznań 1997.

Burza mózgów

giełda pomysłów, tworzenie przez uczestniczki i uczestników w krótkim czasie różnorodnych pomysłów, które dopiero w kolejnym etapie podlegają analizie, weryfikacji, wartościowaniu, etc.

Dziewczyna z rękawiczkami

DRAMAT

Problemy

pozbywanie się rzeczy niechcianych,
odnalezienie siebie,
indywidualizm,
pomoc

Scena IV

Osoby:

Krawiec Ciach-Ciach

Kalina

Rękawiczki (epizodycznie)

Krawiec Ciach-Ciach rak, leży na plaży, rozmyśla. Wpatruje się w słońce. Co jakiś czas wrzuca szczypcami do gęby piasek. Ruchy powolne, nie-spieszne.

Kalina

Szukam Krawca Ciach-Ciacha.

Krawiec Ciach-Ciach

Każdy czegoś szuka. Szczęścia. Piasku w stogu piasku. To tamto... i?

Kalina

Czy zna pan kogoś takiego?

Krawiec Ciach-Ciach

Hmmm, poznanie... (Wrzuca parę ziaren piasku do ust.)

Kalina

No wie pan, dwa szczypce, jeden czarny, drugi brązowy, kamizelka w kratkę.

Krawiec Ciach-Ciach

Znaki szczególne? Cóż one mogą mówić o istocie – istotnego?

Kalina

(Draży temat.) Podobno świetny, cudowny, wspaniały krawiec, szyje bezszwowo.

Krawiec Ciach-Ciach

OOO! Już lepiej. Doprawdy krawiectwo to rzemiosło z przyszłością.

Można zaszyć każdą dziurę w budżecie.

Kalina

Ja mam mniejszy problem.

Krawiec Ciach-Ciach

Taaaa... Każdy tak mówi. A potem okazuje się, że jest dużo gorzej. Taki człowiek to składa się z samych dziur. A to dziura w zębie. A to jakiś wyłom w zyciorysie. A to przerwa między trzecim a czwartym kręgiem w kręgosłupie... a to pustki w pamięci... A popatrz TU? Tyle piachu, a jama na jamie, dół na dole. Picu-pucu, ech!

Kalina

Ja mam za dużo!

Krawiec Ciach-Ciach

A... to, co innego, ciekawe, ciekawe.

Kalina

Więc szukam Krawca Ciach-Ciacha.

Krawiec Ciach-Ciach

No dobrze. Oto jestem. Ciach-Ciach. Wystarczy. Ale przybycie nie oznacza jeszcze audiencji u mnie. Proszę teraz wyjść. Poczekać na swoją kolej.

Kalina

Ale przecież tutaj nikogo nie ma!

Krawiec Ciach-Ciach

A pfu, po co te kategoriyczne stwierdzenia? A głód jest? To gdzie?

Kalina

(Ogląda Krawca. Obchodzi dookoła.) Nic nie widzę.

Krawiec Ciach-Ciach

A widzisz? Nie ma, a jest. Aż mi żołądek ścierpł. Brrrr. Stań tam. Jeszcze dalej. Zapukam, to możesz wejść. Czekać na dalsze instrukcje.

Kalina

A co mam robić na tym pustkowiu?

Krawiec Ciach-Ciach

Delektować się pustką. Liczyć barany.

Kalina

Barany?

Krawiec Ciach-Ciach

Ba – ra – ny. Wyglądasz na bardziej inteligentną. Ummmm. Jem. Nie przeszkadzać. (Zajada ochoczo, mruczając.)
za mamusię
za tatusia
za córcię
za córcię córci
za córcię córci córci
za drugą córunię
za trzecią córeczkę i jej córcię córuni
za... (Chrzęst w zębach.)

Kalina

To ile ma pan tych córek?

Krawiec Ciach-Ciach

A... aście (Z dumą łyka powietrze.), coś koło tego i jeszcze... eście synów (DUMA.), a wnuków... eście aście, ooocho!

Kalina

Ale z pana żarłok.

Krawiec Ciach-Ciach

Trzeba się najeść, zanim cała moja szarańcza się zbiegnie i w piasek, i po piasku, do suchego ziarenka, ziarenka piasku – wykończą plażę.

(Zaczyna szybciej jeść ze strachu, że zaraz nic nie będzie.)

Kalina

(Zdegustowana.)

Krawiec Ciach-Ciach

Puk! Puk! Puk! Wejść! (Uklepuje piasek.) Stań tu. W pełnym słońcu. Doskonale. Poddam cię teraz oglądowi.

Kalina

(Stoi wyprostowana jak struna, cicha i pokorna.)

Krawiec Ciach-Ciach

Ocznemu. (Zagląda Kalinie głęboko w oczy.)
Usznemu. (Szarpie ją za uszy.)

Kalina

Ałć!

Krawiec Ciach-Ciach

Nosowemu. (Wpycha swoje szczypce do nosa.)

Kalina

Mam pana po dziurki w nosie!

Krawiec Ciach-Ciach

Moja panno, szczypce i oko podpowiadają mi, że wszystko jest na swoim miejscu. Ale wiem, że (Macha szczypcami.) o normach i miarach z tak młodym stworzeniem jak ty trudno jest rozmawiać. Rozumiem wszakże złożoność istot żywych. Nikt też nie urodził się w idealnej formie. Ale żeby tak od razu krzyknąć?

Kalina

Nic nie jest w porządku. Nic a nic! O! O! O! (Pokazuje rękawice.) Zarosły mnie. Przerosły. Przyczepiły się jak rzep do psiego ogona.

Krawiec Ciach-Ciach

A... ogon...

Kalina

I same problemy, i mama nie (Płacz i czkawka.), i nikt nie..., mnie nie poznaje, mnie... i ja. Bo nie. Nie chcę, nie chcę ich!

Krawiec Ciach-Ciach

Trzeba było tak od razu. (Kładzie się filozoficznie na piasku i mówi.)
Ciach – ciach – ciach – ciach – ciach – ciach – ciach – ciach.

Rękawice

Pac – pac. (Spadają na piach.)

Kalina

Jestem wolna!

Krawiec Ciach-Ciach

Nie byłbym tego tak do końca pewien.

Kalina

Moje palce, paluszki, paluszczyki, palcunie, pal, pal, pal, plum, plum, plum. Dziękuję. Jest pan najwspanialszym krawcem na tej planecie. Zobaczyłam. Uwierzyłam. A teraz do domu. Ale jak?

Krawiec Ciach-Ciach

To proste. Złożymy rzekę. Poskładamy piasek, i już.

Kalina

Chciałabym spotkać jeszcze kiedyś tak mądrego krawca jak pan.

Krawiec Ciach-Ciach

Nie ma sprawy. Będę czekał. Zawsze na drugim brzegu.

(Kalina robi krok i wpada w ramiona mamy na jakiejś ulicy, przy wystawie sklepowej.)

ALINA PŁAZIAK-JANISZEWSKA

I. Ćwiczenia wprowadzające

1. Etiuda dźwiękowa

Uczniowie i uczennice losują kartki z napisanymi słowami dźwiękonaśladowczymi:

mniam – mniam, wrrr, mlask, ciach – ciach, kap – kap, gul – gul.

Następnie dobierają się w grupy i odtwarzają wylosowane dźwięki na wybraną lub wymyśloną przez siebie melodię. Do dźwięku dołączają ruch. W ten sposób powstaje abstrakcyjna etiuda. Czas trwania ćwiczenia ustala nauczycielka/nauczyciel.

2. Cebula

Uczniowie i uczennice ustawiają się w dwóch kręgach: wewnętrznym i zewnętrznym, twarzą do siebie. Koła poruszają się w przeciwnym kierunku. Na znak osoby prowadzącej (np. klaśnięcie w dłonie) uczestnicy i uczestniczki zajęć zatrzymują się i odpowiadają na pytanie:

Czego ci dzisiaj brakuje?

Po kilkukrotnym wykonaniu ćwiczenia uczniowie i uczennice wypowiadają się na forum klasy, jakie odpowiedzi ich zaskoczyły i dlaczego.

II. Ćwiczenia pogłębiające refleksje

1. Drama, wejście w rolę, trójkąt problemowy, burza mózgów

Uczniowie i uczennice wchodzą w role postaci dramatu:

Kaliny albo Krawca.

Następnie stają po przeciwnych stronach sali i w formie pozy pokazują scenę spotkania bohatera oraz bohaterki. Na moment zastygają w bezruchu i ciszy. Krawcy wychodzą z roli i zapisują na karteczkach, jakie oczekiwania odczytują z poz przyjętych przez drugą grupę. Osoba prowadząca rysuje na tablicy trójkąt problemowy i prosi o pogrupowanie zapisanych kartek według podobieństw oraz umieszczenie ich po odpowiedniej stronie trójkąta problemowego. Potem, w wyniku burzy mózgów, po drugiej

stronie trójkąta osoby uczestniczące w zajęciach dopisują sposoby rozwiązania problemów dziewczynki.

2. Analiza życiowych wartości, dyskusja

Każda osoba odrysowuje na kartce papieru swoją dłoń i na poszczególnych palcach zapisuje powody wizyty Kaliny u Krawca. Następnie wszyscy dyskutują o swoich propozycjach i ustalają, co mogą symbolizować w tekście rękawiczki (np. ograniczenie, nadmiar dóbr materialnych, brak indywidualizmu). Na drugiej stronie kartki, uczniowie i uczennice ponownie odrysowują swoją dłoń i w jej środku zapisują jedną rzecz, z której byliby gotowi zrezygnować w najbliższym czasie, żeby swoje życie uczynić bardziej wartościowym. Potem na poszczególnych palcach zapisują prawdopodobne korzyści, wynikające z podjętej decyzji. Swoje prace zabierają do domów.

3. Drama, wejście w rolę, dyskusja

Uczniowie i uczennice podzieleni na dwie grupy wchodzą w rolę Kaliny oraz Krawca. Zadaniem osób wcielających się w dziewczynkę jest uzyskanie (i zapisanie na kartce) od każdego z Krawców odpowiedzi na pytanie:

Dlaczego mi pomogłeś?

Po wykonaniu ćwiczenia wszyscy ustalają, jakimi cechami charakteryzuje się Krawiec i zastanawiają się, które z nich sami posiadają, a później dyskutują na temat tego, czy każdy człowiek jest zdolny do pomocy innym.

III. Pytania do dyskusji

Kim są Kalina i Krawiec?

Dlaczego Kalina chce się pozbyć rękawiczek?

Co zmieni się w jej życiu po zdjęciu rękawiczek?

Czy łatwo znaleźć osobę, która może pomóc rozwiązać problem?

Jakie cechy powinna mieć osoba, którą prosimy o pomoc?

Krok dalej

Czy pomaganie innym jest obowiązkiem człowieka?

Dlaczego niektórzy ludzie boją się zwrócić o pomoc?

Czy istnieje granica między pomaganiem a wykorzystywaniem innych?
Jaka jest różnica między pomaganiem a poświęcaniem się dla innych?

IV. Podsumowanie

1. Zabawa dydaktyczna

Uczniowie i uczennice losują kartki, na których zapisane są słowa: „Krawiec” albo „Kalina”, spacerują po klasie w rytm muzyki, wymieniając się swoimi kartkami. W momencie wyciszenia dźwięku odczytują napis i szybko dobierają się w pary (Krawiec i Kalina), a następnie wspólnie wykrzykują:

ciach – ciach! (symbol – pomocy rozwiązania problemu), jednocześnie ruchem rąk, naśladując nożyczki.

2. Termometr

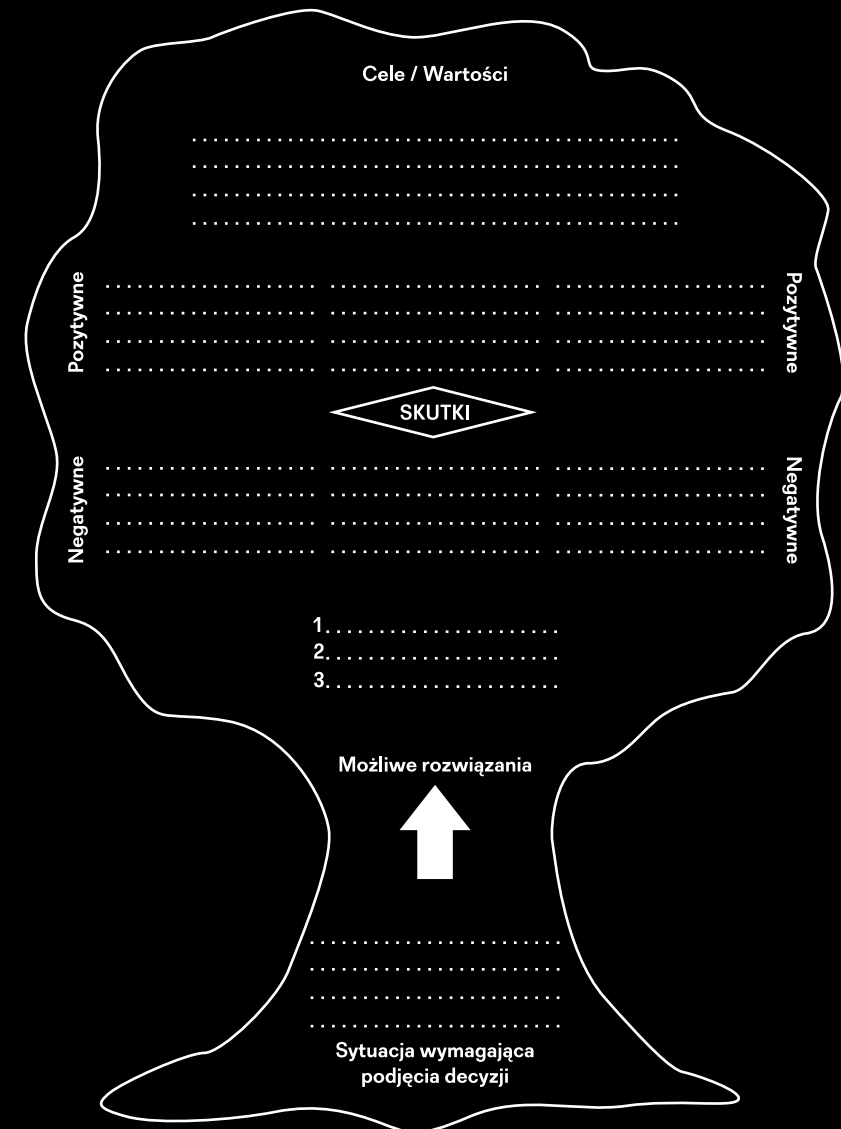
Uczniowie i uczennice, wychodząc z klasy, zaznaczają na plakacie – termometrze poziom atmosfery na zajęciach.

V. Konteksty literackie i filmowe

- Andersen Hans Christian, *Brzydkie kaczątko*, [online:] www.wolnelektury.pl, stan z 17 kwietnia 2019.
- *Buntownik bez powodu*, reż. Nicholas Ray, USA 1955.
- De Cervantes y Saavedra Miguel, *Don Kichot z La Manchy*, [online:] www.wolnelektury.pl, stan z 17 kwietnia 2019.
- Groom Winston, *Forrest Gump*, tłum. J. Leliwa, Wydawnictwo Zysk i S-ka, Warszawa 2018.
- *Happy Feet: Tupot małych stóp*, reż. George Miller, Australia, USA 2006.
- Kleinbaum Nancy, *Stowarzyszenie umarłych poetów*, tłum. P. Laskowski, Wydawnictwo Rebis, Poznań 2018.
- *Mój Nikifor*, reż. Krzysztof Krauze, Polska 2004.
- *Mrówka Z*, reż. Tim Johnson, USA 1998.
- *Niebiańska plaża*, reż. Danny Boyle, USA, Wielka Brytania 2000.
- Strzałkowska Małgorzata, *Król Lew*, Wydawnictwo Hachette Polska, Warszawa 2016.

Drzewo decyzyjne

Drzewo decyzyjne – graficzny sposób zapisywania decyzji w określonej sprawie. Uczestnicy i uczestniczki zajęć podają kilka rozwiązań, następnie wypisują skutki pozytywne i negatywne każdego z nich. O wyborze rozwiązania decydują zaakceptowane przez klasę/grupę wartości.

Dylemat Izy

OPOWIADANIE IMPULSOWE

Problemy

życie,
prawo do decydowania o sobie i innych

Iza jest studentką medycyny. Poważnie podchodzi do swoich obowiązków i nauki, którą traktuje jako szansę na lepszą przyszłość, zwłaszcza że wychowała się w małym, konserwatywnym miasteczku. Od trzech lat wraz z mężem starają się o dziecko. Jej serdeczna przyjaciółka z dzieciństwa prosi ją o informacje na temat usunięcia ciąży bez ingerencji lekarzy. Iza nie pyta przyjaciółki, czy to ona jest w ciąży. Wie jednak, że każdy dzień zwłoki zwiększa ryzyko niepowodzenia zabiegu i wystąpienia uszkodzeń płodu w wyniku ingerencji chemicznej. Ponadto lada moment ciąży nie da się ukryć. Iza nie może spać. Całą noc rozmyśla nad tym, co powinna zrobić. Rano dzwoni do koleżanki, że ma dla niej ten lek.

AGATA MATYJASEK

I. Ćwiczenia wprowadzające

1. Metoda skojarzeniowa, mapa myśli

Uczennice i uczniowie, kierując się pierwszym wrażeniem, wybierają po jednej z kart „Dixit” rozłożonych na stoliku. Następnie łączą się w pary lub trzyosobowe zespoły i swobodnie rozmawiają na temat przyczyn swojego wyboru. Po określonym czasie tworzą na podstawie obrazków wspólną definicję pojęcia „wolność”. W czasie prezentacji definicji chętna osoba zapisuje na tablicy słowa – klucze w formie mapy myśli.

2. Metoda skojarzeniowa, burza mózgów

Uczennice i uczniowie, patrząc na zdjęcie młodej kobiety z poważnym wyrazem twarzy, zapisują na samoprzylepnych kartkach możliwe problemy i myśli tej osoby. Następnie umieszczają zapisane pomysły wokół fotografii. Po głośnym odczytaniu propozycji podejmują dyskusję na temat ich trafności.

II. Ćwiczenia pogłębiające refleksje

1. Skala wyboru, debata

Wybrana osoba rysuje a tablicy oś z zakresem liczb 1 – 10. Jest to skala,

na której uczennice i uczniowie samodzielnie mogą określić (np. kredą, magnesami, pinezkami) stopień trudności podjęcia decyzji przez Izę. Następnie każdy indywidualnie zastanawia się w ciszy, co bohaterka powinna zrobić. Osoba prowadząca dzieli uczestniczki i uczestników zajęć na grupy, kierując się ich wcześniejszymi decyzjami oraz przedstawia zasady debaty. Na podstawie dylematu bohaterki grupy przygotowują argumenty popierające możliwe wybory dziewczyny i wymieniają się nimi podczas debaty.

2. Drama, w płaszczu eksperta

Uczennice i uczniowie wchodzą w role ekspertów (np. kulturoznawca, biolog, religioznawca, prawnik), aby zaproponować rozwiązanie problemu Izy związanego z podjęciem decyzji. Podczas przygotowywania się do wystąpienia mogą korzystać z dostępnych źródeł, zwracając szczególną uwagę na stosowanie specjalistycznego języka różnych zawodów. Po wyznaczonym czasie grupy prezentują swoje efekty pracy. Propozycje rozwiązań problemu zapisywane są na tablicy, a klasa zastanawia się, jakimi wartościami kierowali się eksperci, a jakimi powinna kierować się bohaterka, podejmując decyzję.

3. Drama, rola na podłodze

Sylwetka wybranego ucznia lub uczennicy zostaje odrysowana na papierze w kształcie uformowanym zgodnie z przyjętą rolą. Pozostali uczestnicy i uczestniczki dramy mogą wpisywać, rysować, wklejać różne informacje na temat tej roli w kontur postaci (np. *Co myśli? Co czuje? Co robi?*). Dzięki tym działaniom uczniowie i uczennice doskonalą swoją zdolność analizy postaci, rozwijają kreatywność i umiejętności komunikacyjne, odczytują niewerbalne znaki i symboliczne znaczenia gestów.

III. Pytania do dyskusji

Kiedy, waszym zdaniem, zaczyna się życie?

Co to jest aborcja?

Kto lub co może mieć wpływ na nasze opinie w sprawie aborcji?

Kto może decydować o podjęciu decyzji w sprawie aborcji?

Jakie mogą być konsekwencje decyzji Izy?

Co by było, gdyby Iza zmieniła jednak zdanie?

Krok dalej

Co myślicie o akcjach organizowanych przez przeciwników i zwolenników aborcji?

W czym imieniu wypowiadają się organizatorzy tych akcji?

Kto ma prawo decydować o przerwaniu ciąży?

Jak dalece prawo może ingerować w życiowe decyzje człowieka?

Dlaczego na świecie istnieją zakazy?

Czy znasz takie prawa, których nie powinno się przestrzegać?

IV. Podsumowanie

1. Gadająca ściana

Uczennice i uczniowie podchodzą do wiszącego na ścianie arkusza papieru, na którym zapisują swoje refleksje lub pytania dotyczące lekcji. Są one punktem wyjścia do dyskusji podczas kolejnych zajęć.

2. Runda bez przymusu

Chętne osoby, siedząc w kręgu, swobodnie wymieniają refleksje na temat problemu poruszanego na zajęciach.

V. Konteksty literackie i filmowe

— *12 gniewnych ludzi*, reż. Sidney Lumet, USA 1957.

— *4 miesiące, 3 tygodnie i 2 dni*, reż. Cristiana Mungiu, Rumunia 2007.

— *Baby*, reż. Lovisa Sirén, Szwecja 2016.

— *Deth note (anime)*, reż. Toshiki Inoue, Japonia 2006.

— Dirie Waris, *Kwiat pustyni*, tłum. M. Wrześniewski, Wydawnictwo Świat Książki, Warszawa 2010.

— Harper Lee Nelle, *Zabić drozda*, tłum. M. Szymański, Wydawnictwo Rebis, Poznań 2015.

— *Juno*, reż. Jason Reitman, USA 2007.

— Kosmowska Barbara, *Pozłacana rybka*, Wydawnictwo Literatura, Łódź 2016.

— Melin Marten, *Chłopak z lasu*, tłum. K. Skalska, Wydawnictwo Zakamarki, Poznań 2010.

— *Nieulotne*, reż. Jacek Borcuch, Polska 2013.

— Piątkowska Renata, *Która to Malala?*, Wydawnictwo Literatura, Łódź 2017.

— Sofokles, *Antygona*, tłum. K. Morawski, [online:] www.wolnelektury.pl, stan z 23.04.2019.

— Souad, *Spalona żywcem*, tłum. E. Cieplińska, Wydawnictwo Świat Książki, Warszawa 2004.

Dyskusja

Dyskusja – najpopularniejsza metoda dydaktyczna, oparta na umiejętności komunikacji werbalnej. Wymaga stawiania pytań i udzielania odpowiedzi. Służy aktywizowaniu uczniów i uczennic oraz zachęcaniu ich do publicznego prezentowania swojej wiedzy, opinii oraz poglądów. Pogłębia również ciekawość i umiejętność krytycznego myślenia. Uczy szacunku do ludzi prezentujących odmienne stanowisko oraz prawidłowego reagowania na argumenty odbiegające od osobistych przekonań. Powinna zawierać pytania otwarte, umożliwiające swobodne wypowiedzi. Wyróżniamy różnorodne typy dyskusji: sokratejska, kazuistyczna czy w kręgu, wszystkie one opierają się jednak na tym samym, wyżej przedstawionym schemacie. Istotne są moderatorskie możliwości osoby prowadzącej zajęcia i pokazanie uczniom i uczniom, że każdy uczestnik/uczestniczka dyskusji jest tak samo ważny/a i ma prawo zabrać głos.

Gwiazda pytań

graficzna technika analizy problemu albo planowania zmian:

Problem: .....

02

JIA

W RODZINIE

Człowiek o dwóch obliczach

DYLEMAT

Problemy

prawda,
rodzina,
obłuda

W pewnym mieście żyje rodzina, która jest podziwiana i szanowana społecznie. Wszyscy uwielbiają wujka Leona – światowca, który świetnie sobie radzi w życiu, kieruje dużymi firmami, prowadzi interesy, posiada najnowsze gadżety. Podróżuje po świecie i potrafi o tym barwnie opowiadać. Jego życie jest bardzo ciekawe. Jednak niektóre dochody wujka pochodzą z nielegalnych źródeł, o czym wie tylko ojciec rodziny. Zastanawia się, czy poinformować rodzinę o sposobie życia wujka, czy może zerwać z nim kontakty, gdyż jest oszustem, który kosztem innych ludzi osiąga sukcesy? Czy może traktować go, jako wspaniałego kompana do zabawy, którego wszyscy uwielbiają, czy jako przestępcę?

KAROLINA GRUCHALSKA-MATUSZAK

I. Ćwiczenia wprowadzające

1. Krzywe zwierciadło

Uczniowie i uczennice dobierają się w pary. Jedna z nich prezentuje dowolną pozytywną emocję mimiką twarzy i ruchem ciała, druga „odbija” przeciwieństwo tej emocji. Na sygnał następuje zmiana ról.

2. Rozgrzewka dramowa, spacer

Prowadzący/prowadząca zaprasza uczestników do spokojnego samotnego spaceru po sali. Prosi o poruszanie się tak jak ludzie, którzy:

*niosą ciężkie bagaże,
wygrali na loterii,
chodzą po rozżarzonych kamieniach,
spacerują spokojnie po plaży,
idą pod wiatr,
tańczą.*

II. Ćwiczenia pogłębiające refleksję

1. Drama, głosy w głowie

A. Chętna osoba wchodzi w rolę ojca i siada na środku sali. Uczestnicy i uczestniczki zajęć wchodzi w role głosów sumienia i siadają wokół „ojca”. Spontanicznie podpowiadają mu, jak powinien postąpić:

poinformować krewnych o działalności wujka czy tego nie robić.

Po wysłuchaniu sugestii uczeń/uczennica w roli ojca podejmuje własną decyzję i wypowiada ją głośno. Wszyscy wychodzą ze swoich ról.

B. Uczestniczki i uczestnicy zajęć wypisują na tablicy możliwe wartości, którymi kierował się ojciec, nie informując rodziny o życiu wujka albo informując rodzinę o życiu wujka (w zależności od wyniku wcześniejszego ćwiczenia), a następnie prawdopodobne konsekwencje dokonanego wyboru.

2. Drama, wywiad z ojcem

Uczniowie i uczennice dobierają się w pary, jedna osoba wchodzi w rolę ojca, druga dziennikarza. Dziennikarz przeprowadza wywiad z ojcem, próbując dowiedzieć się, dlaczego informacje na temat życia wujka Leona stanowią dla niego problem. Po zakończeniu ćwiczenia dziennikarze przedstawiają listę możliwych dylematów ojca, wynikających z jego sytuacji.

3. Drzewko decyzyjne

Uczniowie i uczennice, podzieleni na grupy, wypełniają kartę pracy w formie drzewka decyzyjnego. Dylematem do rozstrzygnięcia jest: Czy poinformować rodzinę o prawdziwym życiu wujka? Następnie efekty pracy prezentują przed klasą, zapisując na tablicy wartości, które zdecydowały o decyzji grupy.

III. Pytania do dyskusji

Co wiemy o wujku Leonie?

Na czym polega dylemat ojca? Między jakimi wartościami musi wybierać?

Jakie uczucia towarzyszą ojcu?

Co oznacza powiedzenie niewygodna prawda?

Dlaczego ludzie ukrywają niektóre informacje?

Co może się zmienić w rodzinie po ujawnieniu prawdy o ulubionym wujku?

Jakie mogą być konsekwencje wyjawienia prawdy?

Krok dalej

Czy pieniądze z nielegalnych źródeł można wykorzystać w celach charytatywnych, np. ratowania życia?

Czy kiedy nikt nie widzi, nie wie, to problem nie istnieje? Dlaczego?

Jak myślicie, czy korzystniejsza jest wiedza czy niewiedza na niewygodny temat? Dlaczego?

IV. Podsumowanie

1. Gadająca ściana

Na tablicy znajduje się pusty arkusz papieru, na którym uczniowie i uczennice wypisują swoje spostrzeżenia, refleksje związane z lekcją.

2. Technika niedokończonych zdań

Uczestniczki i uczestnicy zajęć, siedząc w kręgu, kończą zdanie:

Mówienie prawdy...

V. Konteksty literackie i filmowe

— *Dobrze się kłamię w miłym towarzystwie*, reż. Paolo Genovese, Włochy 2016.

— *Dorian Gray*, reż. Oliver Parker, Wielka Brytania 2009.

— Dostojewski Fiodor, *Zbrodnia i kara*, tłum. Cz. Jastrzębiec-Kozłowski, Wydawnictwo Świat Książki 2000.

— Kołakowski Leszek, *Piękna twarz*, [w:] *13 bajek z królestwa Lailonii dla dużych i małych oraz inne bajki*, Wydawnictwo Prószyński i S-ka Warszawa 1998, s. 30.

— Marques Gabriel Garcí, *Sto lat samotności*, tłum. K. Wojciechowska, Wydawnictwo Muza 2003.

— *Ojciec chrzestny*, reż. Francis Ford Coppola, USA 1972.

— *Pan życia i śmierci*, reż. Andrew Niccol, Francja, Niemcy, USA 2005.

— *Portret Doriana Graya*, reż. Albert Lewin, USA 1945.

— Ryrych Katarzyna, *Bajdy Barbary*, Wydawnictwo Literatura, Łódź 2018.

— Słowacki Juliusz, *Balladyna*, [online:] www.wolnelektury.pl, stan z 17 kwietnia 2019.

— Tokarczuk Olga, *Dom dzienny, dom nocny*, Wydawnictwo Literackie 2015.

VI. Inspiracje metodyczne

Gruchalska-Matuszak Karolina, *Czy kiedy nikt nie widzi, to wszystko wolno?*, [w:] *Kierunek wartości. Inspiracje metodyczne nie tylko dla nauczycieli etyki*, pod red. Płaziak-Janiszewska Alina, Matyjasek Agata, Maćkowiak Agata, Gruchalska-Matuszak Karolina, Drossel-Jórdeczka Zofia, Wydawnictwo Naukowe Instytutu Filozofii UAM, Poznań 2016, str. 24-27.

Mapa myśli

podstawową zasadą rządzącą mapą myśli jest ode-
rwanie się od linearnego porządku poprzez graficzne
rozrysowanie nowego materiału czy poglądu na jakiś
temat. Wizualno-przestrzenny obraz ma pokazać za-
leżności, jakie piszący/pisząca dostrzega między po-
jęciami. Istotną cechą tego sposobu zapisywania jest
posługiwanie się elementami graficznymi: strzałkami,
liniami, chmurkami, obrazkami, wymyślonymi ikona-
mi, umownymi znakami, kolorami, które zapewniają
atrakcyjność i czytelność przekazu. Mapa myśli wyko-
rzystuje mnemotechniki, bazujące przede wszystkim
na wyobraźni i skojarzeniach. Tworząc ją, rysuje się
na środku kartki symbol albo słowo – klucz. Znaki te
powinny być na tyle wyraziste i kolorowe, aby rzucały
się w oczy i zapadały w pamięć. Wokół klucza powinny
pojawiać się gałęzie wiążące ze sobą kolejne słowa lub
symbole, które na zasadzie skojarzeń łączą się z następ-
nymi. Hierarchizację pojęć zaznacza się poprzez wiel-
kość gałęzi. Centralne ramiona mają intensywniejszy
kolor bądź pogrubioną kreskę. Strzałki lub inne znaki
graficzne, np. chmurki mogą scalać łączące się ze sobą
obszary mapy myśli. Warto podkreślić, że jest to in-
dywidualny i niepowtarzalny sposób, który doskonale
oddaje wyobraźnię oraz sposób myślenia twórcy/twór-
czyni. Każda osoba może wypracować własny system
znaków lub swój styl, wynikający z wrażliwości wizual-
nej oraz ustalonych przez siebie kolorów, także niosą-
cych znaczenia (np. czerwony – ważne). Może to jednak
doprowadzić do tego, że zapis będzie zrozumiały tylko
dla autora/autorki.

Przeprowadzka

OPOWIADANIE

Problemy

zmiana,
więzi,
porozumiewanie się

– Czy my musimy się znowu wyprowadzać do innego miasta? – spytał mamę Michał, chowając swoją ostatnią książkę do podróznego kartonu.

Mama na chwilę zatrzymała się, przestała pakować rzeczy i zamysliła się.

– Musimy, możemy, chcemy... w sumie nie wiem – odpowiedziała.

– Przecież przeprowadzaliśmy się już dwa razy. Teraz naprawdę polubiłem swoją szkołę, klasę, kolegów. Mam prawdziwego przyjaciela. Takiego, co wiesz, wszystko z nim można i można mu wszystko powiedzieć. A dużo już mu powiedziałem.

– Też takich miałam. – Mama na chwilę się rozmarzyła. – Takie przyjaźnie określaliśmy przysłowiem, że „możemy razem konie kraść”. Niektóre przetrwały, a niektóre poszły w niepamięć. Ale wy teraz macie inne możliwości kontaktowania się na odległość

– mówiła dalej mama.

– Oj, mammo. Nie pogram z nim już w piłkę po lekcjach, nie pojeżdżę na rowerze w wolnej chwili i nie pogadam o tym, o czym można mówić tylko w cztery oczy. Nic nie zastąpi bezpośredniego kontaktu z człowiekiem.

– Tak. To trudna sprawa i nie wiem, co ci poradzić. Los dał nam takie doświadczenie. Rozmawialiśmy już na ten temat, że będziemy szukać szczęścia w innym miejscu.

MAŁGORZATA HYPŚ-WOLIŃSKA

I. Ćwiczenia wprowadzające

1. Zabawa dydaktyczna, iskierka przyjaźni

Uczniowie i uczennice, siedząc w kręgu, trzymają się za ręce. Chętna osoba puszcza iskierkę (ściska dłoń osoby siedzącej obok) i mówi:

Iskierkę przyjaźni puszczam w krąg, niechaj powróci do moich rąk.

2. Drama, pantomima

Uczestniczki i uczestnicy zajęć indywidualnie pokazują w formie panto-

mimy scenę przeprowadzki. Ich zadaniem jest między innymi spakowanie do podręcznej torby czterech najcenniejszych dla nich rzeczy. Na znak nauczyciela/nauczycielki uczennice i uczniowie zastygają w wybranych pozach i odpowiadają na pytania:

Co robisz?

Co czujesz?

Jakie pytanie wybrałeś, dlaczego?

II. Ćwiczenia pogłębiające refleksję

1. Drama, gorące krzesło, tunel myśli

Chętne osoby w klasie wchodzą w rolę Michała, który odpowiada na pytania pozostałych uczestników i uczestniczek zajęć, związane z sytuacją, w jakiej znalazł się bohater. Rozmowa ma na celu uzyskanie jak najwięcej informacji od chłopca (przyczyny, skutki przeprowadzki, problemy związane ze zmianą zamieszkania, emocje towarzyszące wydarzeniu, etc.). Po zakończeniu ćwiczenia wszyscy ustawiają się w dwóch rzędach naprzeciwko siebie, a dziecko w roli Michała przechodzi pomiędzy i słucha rad oraz odbiera gesty pocieszenia.

2. Mapa myśli, dyskusja

Uczniowie i uczennice wypisują na tablicy z jednej strony zalety i szanse, a z drugiej strony wady i zagrożenia związane z przeprowadzką. Następnie podczas dyskusji uczestnicy i uczestniczki zajęć tworzą oraz zapisują na tablicy katalog rad, które mogłyby pomóc Michałowi łatwiej poradzić sobie z kolejną zmianą w życiu. Po wykonaniu ćwiczenia wszyscy rozchodzą się po sali i spacerują w rytm spokojnej muzyki, na umówiony znak nauczyciela/nauczycielki, wszyscy zatrzymują się, przyjmują pozę człowieka pewnego siebie oraz wymawiają głośno i wyraźnie wybraną przez siebie radę w pierwszej osobie liczby pojedynczej, np. Spotkam ciekawych ludzi!

ⓘ **Uwaga organizacyjna:** klasa może wybrać jedno wspólne hasło albo każda osoba wybiera inne.

3. Ćwiczenie redakcyjne, list

Każda osoba w klasie wciela się w rolę kolegi/koleżanki Michała i pisze do niego e-mail, w którym proponuje mu różne formy utrzymania więzi.

Chętne osoby prezentują swoje prace na forum klasy, a pozostałe zastanawiają się nad skutecznością przedstawionych rozwiązań i je hierarchizują. Na koniec ćwiczenia, ponownie każda osoba, tym razem w roli Michała, odpowiada na wcześniej zapisanego e-maila, uwzględniając wnioski oraz refleksje z dyskusji.

III. Pytania do dyskusji

Czy ktoś z was się przeprowadzał? Co wtedy się działo?

Czy chciałbyś być na miejscu bohatera opowiadania? Dlaczego?

Co było największym problemem dla Michała?

Krok dalej

Kiedy ludzie zmuszeni są do zmiany miejsca zamieszkania?

Z jakimi trudnościami muszą borykać się migranci i uchodźcy?

Jak ludzie traktują osoby nowo przybyłe?

IV. Podsumowanie

1. Planowanie przestrzeni

Uczniowie i uczennice dobierają się w kilkuosobowe grupy i rozmawiają na temat przedmiotów i wartości odgrywających ważną rolę w ich życiu. Następnie planują przestrzeń domu w formie plakatu i umieszczają w nim przedmioty oraz wartości, które wcześniej wybrali.

ⓘ **Uwaga organizacyjna:** można przygotować wcześniej kartki – cegiełki z nazwami wartości, np. miłość, pomoc, gościnność, wspólnota, różnorodność, harmonia, spokój, bezpieczeństwo, pieniądze, dobra materialne, zdrowie.

2. Technika niedokończonych zdań

Uczniowie i uczennice kończą zdanie:

Mój dom jest tam, gdzie...

V. Konteksty literackie i filmowe

— *Avatar*, reż. James Cameron, USA 2009.

- Bardijewska Liliana, *Kot Karima i obrazki*, Wydawnictwo Literatura, Łódź 2016.
- *Biegnij, chłopcze, biegnij*, reż. Pepe Danquart, Francja, Niemcy, Polska 2013.
- Gawryluk Barbara, *Teraz tu jest nasz dom*, Wydawnictwo Literatura, Łódź 2016.
- Lindeubaum Pija, *Pudle i frytki*, tłum. K. Skalska, Wydawnictwo Zakamarki, Poznań 2017.
- *Mała księżniczka*, reż. Alfonso Cuarón, USA 1995.
- Mikołajewski Jarosław, *Wędrówka Nabu*, Wydawnictwo Austeria, Kraków 2016.
- Papużyńska Joanna, *Asiunia*, Wydawnictwo Literatura, Łódź 2017.
- Piątkowska Renata, *Wszystkie moje mamy*, Wydawnictwo Literatura, Łódź 2013.
- *Rain Man*, reż. Barry Levinson, USA 1988.
- Rusinek Joanna i Witek Rafał, *Chłopiec z Lampedusy*, Wydawnictwo Literatura, Łódź 2016.
- *Tajemnice Brokeback Mountain*, reż. Ang Lee, USA, Kanada 2005.

VI. Inspiracje metodyczne

Maćkowiak Agata, *Sekrety wojny*, [w:] *Kierunek dialog. Inspiracje metodyczne nie tylko dla nauczycieli etyki*, pod red. Płaziak-Janiszewska Alina, Matyjasek Agata, Maćkowiak Agata, Gruchalska-Matuszak Karolina, ODN w Poznaniu, Poznań 2017, str. 86-89.

Metaplan

graficzny sposób zapisywania dyskusji, skłaniający do wspólnego poszukiwania i rozwiązania problemu; na tablicy/papierze powstaje plakat o określonej strukturze:

Siostrzane więzi

PAMIĘTNIK

Problemy

poświęcenie,
egoizm,
rodzina,
miłość,
zdrowie,
choroba,
kompromis

Poniedziałek, 4 maja

Dawno tak dobrze z moją siostrą się nie bawiłam. Dzisiaj czuła się dobrze. W ogóle nie rozmawialiśmy o chorobie. Na pewno teraz już będzie lepiej. Najgorsze mamy za sobą. Czekamy na wakacje. Pojedziemy nad morze. Hura!

Wtorek, 5 maja

Po lekcjach poszliśmy na spacer. Doszliśmy do budki z lodami, w której przed chorobą Kingi kupowaliśmy zawsze czekoladowe. Wszystko jest jak dawniej. Hura!

Poniedziałek, 12 czerwca

Kochany Pamiętniku! Przepraszam, że tak długo nie zaglądałam do ciebie. Byłam cały czas ze swoją siostrą w szpitalu. Choroba wróciła. Dlaczego? Dlaczego ona, moja siostra? Przecież chce być aktorką. Świetnie zda do następnej klasy i dostanie świadectwo z paskiem. A lekarze powiedzieli, że nie jest dobrze. Zostało jej mało czasu. Zrobią wszystko, żeby nie cierpiała. Jak ja mogę jej pomóc?

Piątek, 23 czerwca

Rozpoczęły się wakacje. Już się tak nie cieszę na wyjazd nad morze. Nie pojedziemy razem. Będę musiała jechać sama. Kinga nie zostanie aktorką, tak jak planowała. Czeka ją długi pobyt w szpitalu. Co teraz będzie ze mną?

Sobota, 24 czerwca

Mama zachęca mnie do pozostania w domu. Mogłybyśmy codziennie odwiedzać Kinie. Nadal nie wiem, co z moimi wakacyjnymi planami.

MAŁGORZATA HYPŚ-WOLIŃSKA

I. Ćwiczenia wprowadzające

1. Wizualizacja

Ucniowie i uczennice z ciężkimi plecakami spacerują w rytm refleksyjnej muzyki. Następnie opisują swoje wrażenia i odpowiadają na pytanie:

Co w codziennym życiu może symbolizować ten ciężki plecak?

2. Rebus do hasła „empatia”

Ucniowie i uczennice indywidualnie rozwiązują rebus z hasłem „empatia”, a następnie tworzą definicję tego wyrazu i sprawdzają w słowniku jego znaczenie.

II. Ćwiczenia pogłębiające refleksję

1. Praca plastyczna, ćwiczenie redakcyjne (list, kartka pocztowa)

Ucniowie i uczennice poznają działalność różnych fundacji zajmujących się pomocą dzieciom przewlekłe chorym i dyskutują na temat potrzeby ich istnienia. Następnie uczestnicy i uczestniczki zajęć wykonują kartki, piszą listy do konkretnych chorych dzieci (pomysł zaczerpnięty z Fundacji Marzycielska Poczta). Chętne osoby prezentują swoje prace na forum klasy, wszyscy zastanawiają się, jaka będzie reakcja dzieci, które otrzymają listy i pocztówki.

2. Drama, gorące krzesło, ćwiczenia redakcyjne

Ucniowie i uczennice zastanawiają się, co to znaczy być wolontariuszem, a później poszukują informacji na temat osób działających na rzecz chorych dzieci. Przygotowują pytania (np. na temat przyczyn podjętej pracy, dzielenia obowiązków z działalnością charytatywną, cech wolontariusza) do wywiadu z wybranym działaczem społecznym. Następnie chętna osoba wchodzi w jego rolę, a pozostali stają się dziennikarzami przeprowadzającymi rozmowę. Po wykonaniu ćwiczenia uczestnicy i uczestniczki zajęć przygotowują krótki artykuł do szkolnej gazetki na temat działalności wolontariuszy albo zachęcający do pracy na rzecz innych.

3. Kampania społeczna

Ucniowie i uczennice zapoznają się z aktualnymi akcjami na rzecz dzieci chorych, w których mogliby w przyszłości brać udział (np. dawcy szpiku,

honorowe krwiodawstwo) i rozmawiają na ten temat. Wskazują cechy kampanii społecznych. Po uporządkowaniu zdobytych informacji tworzą kampanię społeczną w dowolnej formie (plakat, film, scenka, ulotka, etc.) i prezentują ją na forum szkoły.

III. Pytania do dyskusji

Jak oceniacie sytuację Kingi?

Czy trudno jest poświęcić swój czas dla drugiej osoby?

Z kim Kinga może porozmawiać na temat obecnej sytuacji?

Krok dalej

Dlaczego organizowane są publiczne zbiórki pieniędzy na leczenie chorych osób?

Kto powinien decydować o funduszach przeznaczanych na leczenie poszczególnych schorzeń?

Czy życie trzeba ratować za wszelką cenę? Dlaczego?

Czy lepiej przeznaczyć dużą kwotę pieniędzy na eksperymentalne leczenie jednej osoby, czy leczyć wiele osób, wykorzystując dostępne środki?

IV. Podsumowanie

1. Domino

Wszystkie osoby uczestniczące w zajęciach naśladują kostki domina i ustawiają się w kręgu. Nauczyciel/nauczycielka wchodzi do środka, wyciąga rękę i mówi:

Po prawej stronie wyjeżdżam na wakacje, po lewej zostaję z siostrą.

Ucniowie i uczennice dokonują wyboru, ustawiając się po odpowiedniej stronie jeden za drugim. Następnie uzasadniają swoją decyzję.

2. Drama, kostka emocji

Ucniowie i uczennice siedzą w kręgu z zamkniętymi oczyma i przekazują sobie kostkę z nazwami emocji. Na znak nauczyciela/nauczycielki, osoba trzymająca kostkę, otwiera oczy, odczytuje wylosowaną emocję i odnosi

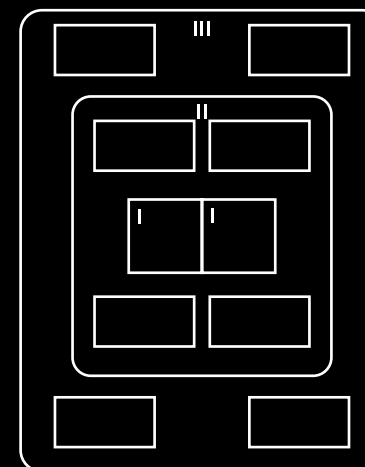
ją do swoich refleksji związanych z problematyką zajęć. Ćwiczenie powtarzane jest kilkakrotnie.

V. Konteksty literackie i filmowe

- Burnett Frances Hogson, *Tajemniczy ogród*, tłum. A. Staniewska, Wydawnictwo Wilga, Warszawa 2018.
- Deon Michel, *Tomek i nieskończoność*, tłum. M. Kuztelska, Oficyna Wydawnicza G&P, Poznań 2010.
- Grabowski Marek, *Dziewczynka ze srebrnym zębem*, Wydawnictwo Media Rodzina, Poznań 2016.
- Green John, *Gwiazd naszych wina*, Wydawnictwo Bukowy Las, Wrocław 2013.
- Kosmowska Barbara, *Kolorowy szalik*, Wydawnictwo literatura, Łódź 2018.
- *Love story*, reż. Arthur Hiller, USA 1970.
- *Motyl i skafander*, reż. Julian Schnabel, Francja, USA 2007.
- *Nietykalni*, reż. Olivier Nakache, Francja 2011.
- Nilsson Per, *Inny niż wszyscy*, tłum. K. Skalska, Wydawnictwo Zakamarki, Poznań 2017.
- *Piękny umysł*, reż. Ron Howard, USA 2001.
- *Rodzina Savage*, reż. Tamara Jenkins USA 2007.
- Ryrych Katarzyna, *Wyspa mojej siostry*, Wydawnictwo Literatura, Łódź 2018.
- Schmitt Eric-Emmanuel, *Oskar i Pani Róża*, tłum. B. Grzegorzewska, Wydawnictwo Znak, Kraków 2011.
- *Słodki listopad*, reż. Pat O'Connor, USA 2001.
- Stark Ulf, *Chłopiec, dziewczyna i mur*, tłum. K. Skalska, Wydawnictwo Zakamarki, Poznań 2018.
- *Teoria wszystkiego*, reż. James Marsh, Wielka Brytania 2014.
- Terakowska Dorota, *Poczwarka*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2001.
- *W blasku nocy*, Scott Speer, USA 2018.

Poker kryterialny

jest grą planszową, podczas której uczennice i uczniowie rozwiązują problemy w twórczy sposób, dyskutując, prezentując swój punkt widzenia, selekcjonując informacje. Po wyborze tematu nauczyciel/nauczycielka dzieli klasę na pięcioosobowe zespoły. Każdy z nich otrzymuje planszę do gry, składającą się z trzech pól, z których wewnętrzne oznacza kryterium pierwszorzędne, środkowe – kryterium drugorzędne i zewnętrzne – kryterium najmniej istotne, a także przygotowane przez nauczyciela karty (dwadzieścia sztuk) związane z tematem, na przykład: obrazki, pojęcia, wyrażenia, zwroty, twierdzenia. Wszystkie osoby w grupie losują karty i układają je na kolejnych polach zgodnie ze swoją wiedzą i przekonaniem. Ponieważ położyć można na polach tylko określoną liczbę kart (np. 2 – 4 – 4), zabawa rozpoczyna się w momencie, gdy zostają one wypełnione. Jeśli gracz/graczka chce położyć kolejną kartę, musi znaleźć takie argumenty, które zdołają przekonać innego uczestnika/innej uczestniczki do zabrania swojej karty. Decyzja podejmowana jest zespołowo. Plansza do pokera kryterialnego:

03

JIA

W SPOŁECZNOŚCI

Dziewczyna z białą laską

OPOWIADANIE IMPULSOWE

Problemy

uwaga, uważność,
otwartość,
pomoc

Była sobota. Janek szedł jak zwykle do sklepu po chleb, gdy nagle na chodniku niedaleko dostrzegł młodą dziewczynę. Dziewczyna poruszała się wolno i ostrożnie. W rękę trzymała białą laskę. Delikatnie badała laską teren przed sobą. Szła w kierunku ruchliwej ulicy. Nagle zatrzymała się na chodniku – tuż przed przejściem dla pieszych. W tym miejscu nie było sygnalizacji świetlnej, tylko pasy. Dziewczyna bezradnie zatrzymała się na skraju chodnika, czekała. Obok przechodzili ludzie...

KAROLINA GRUCHALSKA-MATUSZAK

I. Ćwiczenia wprowadzające

1. Odgłosy miasta (ćwiczenie na koncentrację)

Uczestnicy i uczestniczki zajęć, siedząc z zamkniętymi oczyma, wsłuchują się w odgłosy płynące z otoczenia i nazywają dźwięki, które słyszą oraz podają ich źródła. Prowadzący/prowadząca może imitować stukanie laską o podłogę, brzęk kluczy. Warto wykorzystać nagrania z odgłosami miasta.

2. Jak to wyjaśnić?

Nauczyciel/nauczycielka przedstawia uczniom i uczennicom dwie sytuacje: *Przed sklepem widzisz staruszkę, która nerwowo szuka czegoś w torbie.*

Co mogło się wydarzyć?

Na ulicy widzisz płaczące małe dziecko. Jak to wyjaśnić?

Chętne osoby w klasie podają możliwe przyczyny tych sytuacji.

II. Ćwiczenia pogłębiające refleksję

1. Alternatywne zakończenia, promyckowe uszeregowanie

Uczniowie i uczennice, podzieleni na grupy, tworzą zakończenie opowiadania w wybranej formie:

etiudy dramowej,
komiksu,
plakatu,
opowiadania.

Następnie prezentują efekty pracy i zapisują możliwe zakończenia historii na arkuszach papieru, a potem umieszczają je w różnych częściach sali. Uczestniczki i uczestnicy zajęć chodzą po klasie i stają przy tej propozycji, którą uznają za najbardziej słuszną, a później wypisują na samoprzylepnych kartkach, jakimi kryteriami kierowali się podczas wyboru. Kartki wieszane są na tablicy według podobieństwa skojarzeń.

2. Szyfr, drama, rzeźba grupowa, notatka

Uczestnicy i uczestniczki lekcji rozwiązują kryptogram gaderypoluki – do hasła UWAŻNOŚĆ, a następnie tworzą z własnych ciał rzeźbę grupową, jako wyobrażenie tego, czym jest rozszyfrowane pojęcie. Nauczyciel/nauczycielka podchodzi do wybranej osoby i zadaje pytania:

Kim jesteś?
Co robisz?
Co czujesz?
Co widzisz?
Dlaczego to robisz?
Jaka jest twoja filozofia życiowa?

⚠ **Uwaga organizacyjna:** nauczycielka/nauczyciel podchodzi do kilku wybranych osób w roli niewidomej.

Po wykonaniu zadania dzieci prezentują swoje refleksje na temat ćwiczenia i problemu uważności. Następnie, indywidualnie albo w parach, tworzą w zeszytach notatkę według wzoru:

dzielią kartkę na cztery części:

w pierwszej części – wpisują słowo „uważność” z krótką jego definicją;
w drugiej – tworzą symboliczną ilustrację pojęcia;
w trzeciej – wymyślają i zapisują porównanie: „uważność jest jak ...”;
w czwartej – opisują sytuację, w której wykazali się uważnością.

3. Drama, poza (wejście w rolę bohatera)

Po przeczytaniu tekstu chętne osoby wchodzą w rolę niewidomej dziewczyny, poruszają się po sali, a następnie na sygnał nauczyciela (np. kląśnięcie w dłonie) zatrzymują się i odpowiadają kolejno na pytania:

Kim jesteś?
Co robisz?
Dlaczego to robisz?
O czym myślisz?
Jak się czujesz?

Chętna osoba wypisuje na tablicy to, co czuje dziewczyna, a następnie klasa ustala:

Kim jest kobieta?
Jakie ma imię?
Ile ma lat?
Jak straciła wzrok?
Gdzie mieszka?, etc.

Wszyscy zastanawiają się, co należy zrobić, aby bohaterka historii nie czuła się wystraszona i samotna, a następnie w parach prezentują swoje pomysły w dowolnej formie przed grupą.

III. Pytania do dyskusji

Co wiemy, a czego nie wiemy o Janku?
Czego chcielibyście dowiedzieć się o chłopcu?
Co wiemy, a czego nie wiemy o dziewczynie?
Dlaczego dziewczyna trzymała w ręku białą laskę?
Jak zachowywali się przechodnie w stosunku do dziewczyny?

Krok dalej

Na jakie bariery napotykają codziennie osoby z niepełnosprawnościami w naszym społeczeństwie?
Jakie elementy przestrzeni publicznej pomagają osobom z niepełnosprawnościami

w codziennym funkcjonowaniu? (np. sygnalizacja dźwiękowa przy przejściach dla pieszych, audiodyskrypcje na budynkach, makiety zabytków)

Dlaczego ludzie boją się zaoferować komuś swoją pomoc lub nie widzą tych, którym ona jest potrzebna?

IV. Podsumowanie

1. Drama, kostka stwierdzeń

Uczniowie i uczennice siedzą w kręgu z zamkniętymi oczami i przekazują sobie kostkę z rąk do rąk. Na dźwięk dzwonka osoba trzymająca przedmiot kończy zdanie zapisane na jej ścianie/boku:

Nauczyłem się dziś...

Dowiedziałem się, że...

Ważne dla mnie było...

Zapamiętałem...

Najciekawsze było...

Zdziwiło mnie...

2. Portret

Wszyscy uczestnicy i wszystkie uczestniczki zajęć otrzymują kartkę papieru oraz kredki i pisaki, a następnie dobierają się w pary. Ich zadaniem jest narysowanie portretu osoby z naprzeciwka.

V. Konteksty literackie i filmowe

— Bauby Jean-Dominique, *Skafander i motyl*, tłum. K. Rutkowski, Wydawnictwo Słowo/obraz terytoria, Gdańsk 2007.

— *Cudotwórczyni*, reż. Arthur Penn, USA 1962.

— *Cyrk motyli*, reż. Joshua Weigel, USA 2009.

— Kosmowska Barbara, *Nieźle ziółko*, Wydawnictwo Literatura, Łódź 2017.

— *Miasto ślepców*, reż. Fernando Meirelles, Brazylia, Japonia, Kanada 2008.

— *Motyl i skafander*, reż. Julian Schnabel, Francja, USA 2007.

— *Nietykalni*, reż. Olivier Nakache i Eric Toledano, Francja 2011.

— Ryrych Katarzyna, *Jasne dni, ciemne dni*, Wydawnictwo Literatura, Łódź 2017.

— Ryrych Katarzyna, *Łopianowe pole*, Wydawnictwo Adamada, Gdańsk 2018.

— Saramago José, *Miasto ślepców*, tłum. Z. Stanisławska, Rebis, Poznań 2018.

— Stark Ulf, *Czy umiesz gwizdać, Joanno?*, tłum. K. Skalska, Wydawnictwo Zakamarki, Poznań 2013.

— Tawa Kuam, *Tańcz, córko księżycy*, tłum. K. Skalska, Wydawnictwo Zakamarki, Poznań 2019.

VI. Inspiracje metodyczne

Lewandowska Aleksandra, *Co to znaczy okazywać szacunek ludziom w podeszłym wieku?*, [w:] *Kierunek wartości. Inspiracje metodyczne nie tylko dla nauczycieli etyki*, pod red. Płaziak-Janiszewska Alina, Matyjasek Agata, Maćkowiak Agata, Gruchalska-Matuszak Karolina, Drossel-Jórdeczka Zofia, Wydawnictwo Naukowe Instytutu Filozofii UAM, Poznań 2016, s. 58-61.

Piechowiak-Marcinkowska Kamila, *Rola zmysłów w życiu człowieka. Historia Helen Keller*, [w:] *Kierunek wartości. Inspiracje metodyczne nie tylko dla nauczycieli etyki*, pod red. Płaziak-Janiszewska Alina, Matyjasek Agata, Maćkowiak Agata, Gruchalska-Matuszak Karolina, Drossel-Jórdeczka Zofia, Wydawnictwo Naukowe Instytutu Filozofii UAM, Poznań 2016, s. 36-38.

Wojtkowiak Paulina, *Oczy szeroko otwarte*, [w:] *Kierunek wartości. Inspiracje metodyczne nie tylko dla nauczycieli etyki*, pod red. Płaziak-Janiszewska Alina, Matyjasek Agata, Maćkowiak Agata, Gruchalska-Matuszak Karolina, Drossel-Jórdeczka Zofia, Wydawnictwo Naukowe Instytutu Filozofii UAM, Poznań 2016, s. 66-69.

Wątpliwości świadka

DYLEMAT

Problemy

wybór,
znęcanie się,
dylemat

Staś jest uczniem szkoły podstawowej. Nie wyróżnia się niczym szczególnym na tle rówieśników, nie jest też zbyt popularny. Pewnego dnia w szkole widzi, jak jego koledzy popychają między sobą ucznia z innej klasy. Wtedy chowa się za szafką i słyszy, że po lekcjach chłopcy zamierzają pobić dziecko. Staś nie uważa na zajęciach. Do ostatniego dzwonka myśli, co powinien zrobić. W końcu wychodzi ze szkoły, nie mówiąc nic nikomu.

AGATA MATYJASEK

I. Ćwiczenia wprowadzające

1. Drama, poza

Uczniowie i uczennice pokazują w formie pozy hasła podane przez nauczyciela: podsłuchiwanie, ból, dylemat.

2. Burza mózgów, praca ze słownikiem

Uczniowie i uczennice podają skojarzenia z pojęciem dylemat, a następnie weryfikują swoje wyobrażenia z definicjami w słownikach i multimediami.

II. Ćwiczenia pogłębiające refleksję

1. Sygnalizacja świetlna

ⓘ **Uwaga organizacyjna:** ćwiczenie powinno być wykonane zaraz po przeczytaniu tekstu.

Uczniowie i uczennice za pomocą kolorowych kartek decydują o stopniu trudności dylematu bohatera, zakładając, że kolor:

czerwony – oznacza trudny,
żółty – średni,
zielony – łatwy.

Uczestnicy i uczestniczki zajęć uzasadniają swój wybór i tworzą własną skalę trudności problemu, wykorzystując inne odcienie wcześniej zapro-

ponowanych kolorów. Po wykonaniu zadania wspólnie zastanawiają się, czy łatwo jest jednoznacznie ocenić opisane zdarzenie.

2. Analiza SWOT

Uczniowie i uczennice, podzieleni na grupy, losują jedną z części tabeli. Później dokonują analizy sytuacji bohatera tekstu z wykorzystaniem techniki SWOT. Po wyznaczonym czasie osoby uczestniczące w zajęciach zmieniają miejsce zgodnie z ruchem wskazówek zegara, przy każdej stacji dopisując swoje propozycje kolorami markerów przydzielonymi danej grupie. Ta czynność powtarzana jest trzykrotnie. Po wykonaniu ćwiczenia następuje prezentacja i omówienie prac ze szczególnym zwróceniem uwagi na konsekwencje decyzji podjętej przez bohatera.

3. Różne punkty widzenia

Osoby uczestniczące w zajęciach ustalają i zapisują na tablicy postaci, które pojawiły się (albo mogłyby się pojawić) w tej historii, w centrum ustawiając popychanego chłopca, a wokół niego pozostałe osoby, określają także: ich imiona, wiek, relacje, które łączą je z popychanym chłopcem. Później uczennice i uczniowie, podzieleni na zespoły, wybierają/losują jednego z bohaterów/bohaterek i przygotowują z jego/jej punktu widzenia wersję wydarzeń do momentu przedstawionego w dylemacie. Po prezentacji prac grupa ustala, co wydarzyło się wcześniej, podaje motywy postępowania postaci, możliwe reakcje popychanego chłopca, wnioski.

III. Pytania do dyskusji

Czy przedstawiona sytuacja jest prawdopodobna?

Jak oceniasz decyzję bohatera?

Jakie inne rozwiązania proponujesz?

Jak ty postąpiłbyś/postąpiłabyś w tej sytuacji?

Krok dalej

Co to jest bullying?

Jakie czynniki sprzyjają powstawaniu agresywnych sytuacji?

Jak można przeciwdziałać agresji w szkole?

Do kogo zwróciłbyś/zwróciłabyś się o pomoc, gdybyś był/była świadkiem agresji?

IV. Podsumowanie

1. Technika niedokończonych zdań

Uczniowie i uczennice, siedząc w kręgu, kończą zdanie zapisane na kartkach papieru: *Gdybym słyszał/słyszała, że ktoś chce skrzywdzić dziecko, to...* i wrzucają do kapelusza (lub innego pojemnika). Następnie kolejno losują i odczytują na głos propozycje innych osób.

2. Praca plastyczna, symbole graficzne

Uczniowie i uczennice indywidualnie lub w parach opracowują znaki graficzne (np. emotikony) na temat przeciwdziałania przemocy w szkole. W zależności od decyzji klasy i osoby prowadzącej, podejmują dalsze działania (np. drukują symbole w formie plakatu, naklejek, a następnie rozdają je w szkole).

V. Konteksty literackie i filmowe

— *Cześć, Tereska*, reż. Robert Gliński, Polska 2001.

— *Dumbo*, reż. Tim Burton, USA 2019.

— Kierkegaard Soren, *O milczeniu*, [w:] *Bojaźń i drżenie*, przeł. J. Iwaszkiewicz, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1972.

— Kotowska Katarzyna, *Jeż*, Wydawnictwo Media Rodzina, Poznań 2010.

— *Niebieskoocy*, reż. Bertram Verhaag, Niemcy, USA 1996.

— Nilsson Moni i Lindenbaum Pija, *Tsatsiki i mamuska*, tłum. K. Skalska, Wydawnictwo Zakamarki, Poznań 2009.

— Orwell George, *Folwark zwierzęcy*, Warszawskie Wydawnictwo Literackie MUZA SA, Warszawa 2013.

— *Po rozum do mrówek*, reż. John A. Davis, USA 2006.

— *Sala samobójców*, reż. Jan Komasa, Polska 2011.

— Tokarczuk Olga, *Podróż ludzi księgi*, Wydawnictwo WAB, Warszawa 1998.

— Warda Katarzyna, *5 sekund do IO*, Wydawnictwo Media Rodzina, Poznań 2015.

— Wittgenstein Ludwig, *O czym nie można mówić, o tym trzeba milczeć*, [w:] *Traktat logiczno-filozoficzny*, tłum. B. Wolniewicz, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1997.

Kamieniem w bohatera

OPOWIADANIE

Problemy

etykietowanie,
kalokagatia,
odwaga,
poświęcenie

Wakacje dobiegały końca. Było upalne lato, gdy w starym domu pod lasem pojawili się nowi mieszkańcy. Dom od dawna stał pusty. Kiedyś mieszkała w nim pani Jagodzińska. Gdy zmarła, jej dzieci wystawiły budynek na sprzedaż. Wszyscy z naszego miasteczka znali tę staruszkę i bardzo ją lubili. Często siadywała przed domkiem i sprzedawała jabłka ze swojego ogrodu, ale gdy tylko pojawialiśmy się w pobliżu, wołała nas do siebie i często walała owocami. Nas, czyli Kajtka, Tymka i mnie. Ja mam na imię Antek. Teraz chodzimy już do trzeciej klasy, jesteśmy kumplami na dobre i złe od dawna. Nie zawsze jesteśmy grzeczni. Wchodząc na drzewa i płoty, nieraz darliśmy portki lub wywinęliśmy komuś kawał, a Tymek to nawet kiedyś wybił piłką szybę w sklepie. Przeżyliśmy ze sobą wiele wspaniałych przygód. Łączyło nas wiele, przede wszystkim to, że chcieliśmy zostać strażakami. Mieliśmy sekretne szyfry i tajemnice. Często spotykaliśmy w ogrodzie, który kiedyś należał do pani Jagodzińskiej. Uwielbialiśmy to miejsce. Nikt nas stamtąd nie przeganiał i czuliśmy się właścicielami tego terenu. Nie wiedzieliśmy o sprzedaży domu. Któregoś popołudnia budowaliśmy domek na drzewie, zaczęło się ściemniać. Bardzo nas zaskoczyło, gdy w oknach zapaliły się światła. Przyszło nam do głowy, że to złodzieje wkradli się do budynku. Podeszliśmy bliżej domu. Chcieliśmy coś zobaczyć, ale przez firanki niewiele było widać. Nagle za naszymi plecami usłyszeliśmy szelest i zbliżające się kroki. W ciemnościach pojawiła się przerażająca postać. – Pooootwór! Ratuj się, kto może! – krzyczeliśmy, uciekając z ogrodu.

Kolejnego dnia baliśmy się wrócić do naszej bazy. Dowiedzieliśmy się, że dom ma już nowych właścicieli. Uzbrojeni w lornetki, postanowiliśmy sprawdzić, kto w nim zamieszkał. Po długiej obserwacji terenu, w ogrodzie pojawiła się osoba naszego wzrostu. Widzieliśmy jedynie jej plecy. Nagle Kajtek potknął się i upuścił lornetkę. Wtedy obserwowany gwałtownie obrócił się i zaczął biec w naszą stronę. Po raz kolejny uciekliśmy z przerażeniem, tym razem pewni, że w ogrodzie pani Jagodzińskiej zamieszkała jakaś maskara. Nie chcieliśmy na to pozwolić, postanowiliśmy walczyć o nasz teren. Rankiem odbyła się narada wojenna, ustali-

liśmy, że trzeba wykurzyć paskudę i pokazać, kto tu rządzi. Zgodnie z planem zaczęliśmy się za płotem. Gdy dziwadło o ohydnych obliczu pojawiło się na tarasie, zaczęliśmy rzucać kamieniami. Tchórz uciekł, a my cierpliwie czekaliśmy na rozwój wydarzeń. Nazbieraliśmy więcej kamieni. Po chwili postać ponownie wyszła przed dom. Tym razem rzucaliśmy celnie. Poczuliśmy smak zwycięstwa. Wtedy usłyszeliśmy wołanie rodziców, uznaliśmy, że w takich okolicznościach możemy oddalić się z pola walki. Następnego dnia rozpoczynał się rok szkolny. Tęskniliśmy już za kolegami i koleżankami, nawet za naszą panią. Jednak tego, co nas spotkało w szkole, nie chcielibyśmy pamiętać. Po apelu, wszyscy ubrani na galowo, udaliśmy się do sal. Pani powitała nas uśmiechem i rozdając plan lekcji, powiedziała, że w tym roku szkolnym do klasy dołączy nowy kolega.

– Janek przyjdzie do nas dopiero jutro. Dziś jeszcze musiał pojechać do szpitala w związku z niemiłym incydentem, jaki spotkał go w naszym mieście. Wszyscy w szkole cieszymy się, że Janek będzie naszym uczniem, gdyż nie jest zwykłym chłopcem. Przeprowadził się z dużego miasta, gdzie dokonał heroicznego czynu. Uratował dziecko z płonącego budynku, za co dostał medal od prezydenta. Niestety, chłopiec uległ ciężkim poparzeniom. Długo leżał w szpitalu, ale teraz lekarze uznali, że może wrócić do szkoły. Bardzo chcieliśmy go poznać. Co za odwaga, myśleliśmy. Nie mogliśmy doczekać się następnego dnia. Gdy drzwi do sali otworzyły się, zamarliśmy. Do środka weszła postać ze śladami po poparzeniach na twarzy, z zabandażowaną głową. Czy wiecie, jak się poczuliśmy?

ALEKSANDRA LEWANDOWSKA

I. Ćwiczenia wprowadzające

1. Zabawa dydaktyczna, Kim jestem?

Nauczyciel/ nauczycielka przygotowuje kartki samoprzylepne z imionami dzieci i przykleja je na czołach uczniów oraz uczennic.

⚠ **Uwaga organizacyjna:** należy zwrócić uwagę, by żadne dziecko nie miało kartki ze swoim imieniem.

Zadaniem uczestników i uczestniczek zajęć jest odgadnięcie, kim są. Wszyscy chodzą po klasie i zadają pytania, wymagające odpowiedzi TAK albo NIE, np.:

Czy jestem dziewczyną?

Czy mam długie włosy?

Czy mam kolczyki?

⚠ **Uwaga organizacyjna:** nie można zadawać pytań o imię, np. *Czy mam na imię Marta?*

Po wyznaczonym czasie osoby uczestniczące w ćwiczeniu ustawiają się w kole i wspólnie sprawdzają, komu prawidłowo udało się rozpoznać przypisane mu imię.

2. Zabawa dydaktyczna, Osoba, o której myślę...

Uczniowie i uczennice siedzą w kręgu. Wybrane dziecko myśli o jakiejś osobie z klasy i opisuje ją, rozpoczynając zdanie od słów:

Osoba, o której myślę..., np. interesuje się..., najchętniej..., lubi..., wyróżnia się...

⚠ **Uwaga organizacyjna:** nie wolno wymieniać cech zewnętrznych, należy odnosić się tylko do charakteru, zainteresowań, etc.

II. Ćwiczenia pogłębiające refleksję

1. Drama, wywiad, mapa myśli

Uczniowie i uczennice, podzieleni na grupy, przyjmują role dziennikarzy i dziennikarek oraz postaci związanych z opowiadaniem, np. Tymka, Antka, Kajtka, Janka, nauczycielki, rodziców chłopców. Zadaniem grupy dziennikarzy i dziennikarek jest ustalenie przyczyn oraz przebiegu wydarzeń opisanych w tekście poprzez zadawanie pytań wybranym bohaterom i bohaterkom. Po wykonaniu ćwiczenia powinno nastąpić zapisanie na tablicy, w formie mapy myśli, problemów moralnych, wynikających

z omawianego na zajęciach tekstu (np. agresja, sposoby rozwiązywania problemów, zadośćuczynienie).

2. Ćwiczenie redakcyjne, artykuł

Uczniowie i uczennice w grupach redagują artykuł do szkolnej gazetki na temat bohaterskiego czynu Janka, opisują okoliczności wydarzenia, motywy postępowania chłopca, relacje świadków, nadają ciekawy tytuł swojemu tekstowi.

⚠ **Informacje organizacyjne:** oprócz tekstu w artykule mogą pojawić się ilustracje, np. chłopca ratującego dziecko z pożaru, radość rodziców uratowanego dziecka.

Po prezentacji prac, uczennice i uczniowie wypisują na tablicy cechy charakteru Janka, a później indywidualnie zastanawiają się, które z cech sami posiadają i co z tego wynika.

3. Drama, rola na podłodze

Nauczyciel/nauczycielka dzieli uczniów na trzy grupy, które losują tematy ćwiczeń:

Janek – świadek pożaru,
Janek – ratujący dziecko,
Janek – w szpitalu.

Jedna osoba w zespole wchodzi w rolę Janka, a pozostałe odrysowują kontur postaci, w który wpisują:

co myśli bohater (głowa),
co czuje bohater (tułów),
co w danej sytuacji robi bohater (nogi).

Po prezentacji prac wszyscy:

oceniają postępowanie bohatera,
opracowują na stronie internetowej szkoły krótki tekst informacyjny na temat heroicznego czynu Janka, wskazują, kto z ich otoczenia wykazał się w jakiejś sytuacji heroizmem.

III. Pytania do dyskusji

Co się wydarzyło?

Jakimi cechami wyróżnia się bohater?

Kto może zostać bohaterem?

Jakie konsekwencje poniósł bohater, ratując dziecko z pożaru?

Czy Janek jeszcze raz zrobiłby to samo?

Co mogli czuć chłopcy, gdy Janek pojawił się w klasie?

Jak powinni się zachować chłopcy po poznaniu Janka?

Krok dalej

Jakie są granice ludzkiego poświęcenia?

Czy każdy, kto poświęca się dla innych, jest bohaterem?

Co zrobisz, jeśli w skrzynce mailowej znajdziesz apel charytatywnej fundacji o wsparcie finansowe dzieci głodujących w Afryce?

IV. Podsumowanie

1. Drama, ceremonia, praca plastyczna (tworzenie medalu)

a) Każde dziecko przygotowuje medal za bohaterski czyn, a następnie odkłada go do wcześniej przygotowanej walizki (skrzynki, kosza, etc.).

b) Uczniowie i uczennice ustawiają się w dwóch rzędach naprzeciwko siebie. Każda osoba wchodzi w rolę Janka i przechodzi wzdłuż szpalery przy burzy oklasków i okazywanego przez innych podziwu. Następnie staje na końcu szeregu i otrzymuje losowo wybrany medal z rąk nauczyciela/nauczycielki.

2. Zabawa dydaktyczna, rakieta

Uczniowie i uczennice tworzą krótkie hasła

np. Nie oceniaj pochopnie!, Bądź bohaterem każdego dnia!

związane z tematem lekcji i w drodze głosowania wybierają jedno z nich. Następnie stają w kręgu, chwytają się za ręce i wszyscy równocześnie przykucają, a później powoli wstają, podnoszą ręce, wykrzykując głośno i wyraźnie wymyślone zdanie.

V. Konteksty literackie i filmowe

- *Brzydkie kaczątko*, reż. Jack Cutting, USA 1939.
- Hugo Wiktor, *Dzwonnik z Notre Dame*, Wydawnictwo Siedmiogród, Wrocław 1997.
- *Piękna i Bestia*, reż. Bill Condon, USA 2017.
- *Piękna i Bestia*, reż. Kirk Wise i Gary Trousdale, USA 1991.
- *Płytki facet*, reż. Peter Farrelly i Bobby Farrelly, USA 2001.
- Rodriguez Beatrice, *Złodziej kury. Historia bez słów*, Wydawnictwo Zakamarki, Poznań 2015.
- *Shrek*, reż. Andrew Adamson i Vicky Jenson, USA 2001.

VI. Inspiracje metodyczne

Gruchalska-Matuszak Karolina, *Inny, nie znaczy gorszy*, [w:] *Kierunek wartości. Inspiracje metodyczne nie tylko dla nauczycieli etyki*, pod red. Płaziak-Janiszewska Alina, Matyjasek Agata, Maćkowiak Agata, Gruchalska-Matuszak Karolina, Drossel-Jórdeczka Zofia, Wydawnictwo Naukowe Instytutu Filozofii UAM, Poznań 2016, str. 92-95.

Hypś-Wolińska Małgorzata, *Niech cię nie myli moja twarz*, [w:] *Kierunek dialog. Inspiracje metodyczne nie tylko dla nauczycieli etyki*, pod red. Płaziak-Janiszewska Alina, Matyjasek Agata, Maćkowiak Agata, Gruchalska-Matuszak Karolina, Drossel-Jórdeczka Zofia, Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Poznaniu, Poznań 2017, str. 108-111.

Ograbek Monika, *Nie wszystko złoto, co się świeci*, [w:] *Kierunek wartości. Inspiracje metodyczne nie tylko dla nauczycieli etyki*, pod red. Płaziak-Janiszewska Alina, Matyjasek Agata, Maćkowiak Agata, Gruchalska-Matuszak Karolina, Drossel-Jórdeczka Zofia, Wydawnictwo Naukowe Instytutu Filozofii UAM, Poznań 2016, str. 136-139.

Technika świateł

Technika świateł – nauczyciel/nauczycielka rozdaje dzieciom trzy kartki: czerwoną, żółtą i zieloną. Zadaniem uczniów i uczennic będzie odpowiadanie na pytania tylko za ich pomocą. Jeżeli odpowiedź brzmi TAK – należy podnieść zieloną kartkę, jeśli NIE – podnosimy czerwoną. Kartka żółta oznacza „pół na pół”, nie wiem do końca, muszę się zastanowić.

Dziewczyna z rękawiczkami

DRAMAT

Problemy

konformizm,
przyjaźń,
akceptacja

---

*(Przed sklepową witryną, wiszą czapki, szaliki, rękawiczki
– wszystkie wykonane według jednego wzoru.)*

Kalina
Mama
Rękawiczki
Olej rycynowy
Słup

Kalina
Ja chcę te, tylko te rękawiczki.

Mama
Kochanie, w szafie leżą prążkowane, z kwiatkami, z dziurkami,
pręgowane, łaciate... (Nabiera oddechu.)

Kalina
Te, te i tylko te.

Mama
Ale po co ci następne?

Kalina
Jak je nałożę, nie będzie widać o, tego pryszczka.

Mama
I tak go nie widzę, czy jesteś w skarpetkach, czy w rękawiczkach.

Kalina
Ani tej szczyrby w zębach.

Mama
Mój kochany szczyrbaczek-robaczek.
(Próbuje pocałować córkę, ale ta odpycha matkę.)

Kalina

Ale wszystkie już takie mają i Anka, i Franka, i Kaśka, i Ptyśka, i...
Będziemy trzymać się razem za ręce. Zgodnie.

Mama

Ze wszystkimi naraz?

Kalina

No, mamo, ja z Kaśką, Kaśką z Ptaśką, Ptaśka z Anką, Anka z Franką.

A bez rękawiczek? Jak je chwycę za rękę? Tak bez niczego?

Mama

(Wzdycha.) Rękawiczka do rękawiczki. Przyciąganie. Małpowanie. Cóż więc mi pozostaje?

Kalina

Kupić. Kupić. Kupić. Poza tym jutro mam urodziny.

(Mama kupuje rękawiczki. Kalina zakłada je. Wybrani widzowie zakładają również takie same. Mama traci orientację, nie potrafi odróżnić swojej córki od innych ludzi. Podchodzi do nieznajomej dziewczyny, z którą rozmawia jak ze swoim dzieckiem.)

Mama

Kalinko, córeczko, jak pięknie wyglądasz w tych rękawiczkach.

Kalina

Mamo, tu jestem!

Mama

Ani jednego pryszczka? Ani szczyrby między zębami? Niesamowite, miałaś rację. I tak wydorosłałaś.

Kalina

(Patrzy się na ręce.) Mamo, mamo!

Mama

Chodź, pójdziemy na lody, uczcijmy piękno rękawiczek!

Kalina

(Patrzy się na ręce.) Mamo, coś ci się pomieszało. To ze mną masz iść na lody. (Idzie za mamą.) Dobrze, już dobrze. Po co mi te głupie rękawiczki. (Próbuje je ściągnąć, ale się nie udaje.) A... spadajcie. Nie? Nie? (Mocuje się.) Może kropelka oleju rycynowego? Olej dobry na wszystko. Na każde stłuczenie, otarcie, złamane serce, na łzy i takie tam. (Bierze z wystawy sklepowej olej rycynowy. I kropla po kropli wpuszcza w miejsce między rękawiczką a ciałem.)

Olej rycynowy

Kap – kap – kap – kap – kap – kap!

Rękawiczki

Gul – gul – gul – gul... Mniam, mniam, mniam, mmmmm...

Kalina

(Potrzęsa buteleczką, potem rękami.) Nic. Nic. Nic. Może jednak lepszy będzie tran. Tłusty wrrrrrrrrrrrr, każdego odrzuci ten smak. (Bierze z wystawy sklepu tran. Wlewa do rękawiczek.)

Rękawiczki

Młask... młask...

(... i takie tam niekulturalne siorbanie.)

Kalina

To może, choć cytryna. Skwasi niejednego. (Znajduje cytrynę i wyciska z wysiłkiem.)

Rękawiczki

Mmmmm... (I jeszcze coś takiego słyhać.) Jesz mmmmczemmm jesz... młaskmłask – cze.

Kalina

Ani śladu rycyny, tranu, cytryny...

Bandaż. Tak. Bandaż. Okręcić. Zakręcić. Odciąć od świata. Żeby nie kłuły w oczy.

(Bandaż znajduje się także w sklepie, na widoku. Następuje bandażowanie rękawiczek. Profesjonalne.)

Kalina

Mamo! Mamo!

(Biegnie. Wyciąga ręce przed siebie. Jest jeszcze gorzej niż było, bo nikt jej teraz już nie widzi. Zmęczona i zrezygnowana opiera się o słup.)

Nic. Nici z tego wszystkiego. (Zwraca się do słupa.)

Co tak osłupiałeś? Nie widziałeś nigdy dziewczynek w bandażach i rękawicach?

Słup

(Stoi jak na słup przystało.)

Kalina

Mógłbyś chociaż ty mi pomóc! Chyba, że wolisz być bezużytecznym słupem.

Słup

(Pojawia się na nim ogłoszenie – reklama.)

Kalina

Krawiec Ciach-Ciach,

Jedyny i неповtarzalny,

tylko dzisiaj, zaraz, niedaleko stąd,

na drugim brzegu rzeki,

za nic, czyli za darmo, ale i bez interesu,

Ciach-Ciach-Ciach,

rozwiązuje i obcina

WSZYSTKIE PROBLEMY!!!

Spiesz się! Spiesz!

Kalina

Tylko gdzie ten drugi brzeg? Idę TAM! Mam nadzieję, że nie na darmo.

ALINA PŁAZIAK-JANISZEWSKA

I. Ćwiczenia wprowadzające

1. Drama, słowo i gest na rozgrzewkę (ciała oraz aparatu mowy)

Uczestnicy i uczestniczki zajęć, stojąc w kręgu, odtwarzają swoim ciałem ruch gniecionej przez nauczyciela/nauczycielkę gazety. Następnie głośno i wyraźnie wypowiadają słowa: ręce, hurra, kornik, kołdra, muchomor, rakietka, wróbel, rybki oraz dołączają gest, mimikę, etc.

2. Improwizacja muzyczno-ruchowa

Uczniowie i uczennice odrysowują na złożonym podwójnie papierze swoją dłoń, wycinają szablon, który zszywają lub kleją i ozdabiają. Po wykonaniu zadania prowadzący/prowadząca zaprasza osoby uczestniczące w zajęciach do improwizacji muzyczno-ruchowej zatytułowanej „Tańczące rękawiczki”. Wszystkie osoby ekspresyjnie zakładają wykonane rękawiczki, a następnie wykonują taniec rąk w rytm muzyki.

II. Ćwiczenia pogłębiające refleksję

1. Drama, ja jako przedmiot, dyskusja

Uczestnicy oraz uczestniczki zajęć, siedząc w kręgu, wyobrażają sobie, że są rękawiczką i kolejno kończą zdanie:

Jestem rękawiczką (jaką?), która...

W trakcie wypowiedzi dzieci nauczyciel/nauczycielka wypisuje na tablicy rodzaje i cechy rękawiczek, np.:

kolorowa, zimowa, ciepła, dziurawa, dziecięca, gumowa, jednorazowa.

Po zakończeniu ćwiczenia osoby uczestniczące w zajęciach rozmawiają na temat różnorodności przedmiotów, ludzi, poglądów, etc., co symbolizuje rękawiczka w tekście, zastanawiają się, jaki byłby świat, gdyby wszyscy byli tacy sami. Po dyskusji wszyscy tworzą rzeźbę z rękawiczek oraz dowolnych przedmiotów znajdujących się w sali, następnie wymyślają tytuł wykonanej pracy. Można także wykonać zdjęcie powstałej rzeźby i umieścić je na stronie internetowej szkoły z krótką relacją z zajęć.

2. Dialogi

Uczniowie oraz uczennice przynoszą na zajęcia po jednej parze rękawiczek, które zakładają na dłonie i spacerując po sali, prezentują je innym w ciszy. Na znak nauczyciela/nauczycielki (np. klaśnięcie w dłonie) wszyscy zatrzymują się, i zwracając się do najbliższej stojącej osoby, rozmawiają o podobieństwach oraz różnicach swoich rękawiczek. Ćwiczenie należy kilkakrotnie powtórzyć. Następnie uczniowie i uczennice siadają w kręgu i odpowiadają na pytanie:

*Czego nauczyło was to ćwiczenie?
Co mogą symbolizować rękawiczki?*

3. Metaplan

Uczniowie i uczennice, podzieleni na grupy, uzupełniają metaplan na temat:

*Dlaczego Kalina chce mieć rękawiczki takie jak jej koleżanki?
Jak jest?
Jak być powinno?
Dlaczego nie jest tak, jak być powinno? Wnioski.*

Po prezentacji prac klasa dyskutuje na temat problemu, który najczęściej pojawił się we wnioskach. Następnie, już indywidualnie, uczniowie i uczennice piszą notatkę w zeszycie, która ma formę rękawiczki, w nią wpisują (albo rysują) wybrane przez siebie wnioski z zajęć.

III. Pytania do dyskusji

Czy znacie sytuację, w której ktoś chciał naśladować jakąś osobę? Podajcie przykłady.

*Dlaczego Kalina chciała mieć takie same rękawiczki jak jej koleżanki?
Co się stało, kiedy Kalina nałożyła rękawiczki? Dlaczego?
Jak się pozbyć rękawiczek?
Czego trudno pozbyć się w życiu?*

Krok dalej

*Co oznacza dla was określenie być innym?
Czy łatwo różnić się od innych? Dlaczego?
Co się zyskuje, a co traci, wyróżniając się spośród innych?
Kto i/lub co decyduje o tym, że ktoś/coś jest uważane za inne?*

IV. Podsumowanie

1. Walizka

Uczniowie i uczennice piszą na karteczkach:

Co zabieram ze sobą z dzisiejszej lekcji?

i wrzucają je do symbolicznej rękawiczki, imitującej walizkę.

2. Technika niedokończonych zdań

Uczniowie i uczennice wyobrażają sobie, że są rękawiczką (zakładają swoje rękawiczki) i kończą zdanie:

Jestem wyjątkową rękawiczką, ponieważ...

V. Konteksty literackie i filmowe

- *Fanatyk*, reż. Henry Bean, USA 2001.
- *Galerianki*, reż. Katarzyna Rosłaniec, Polska 2009.
- Hoglund Anna, *O tym można rozmawiać tylko z królikami*, tłum. K. Skalska, Wydawnictwo Zakamarki, Poznań 2018.
- Kleinbaum Nancy, *Stowarzyszenie umarłych poetów*, tłum. P. Laskowicz, Wydawnictwo Rebis, Poznań 2018.
- Małecki Jakub, *Dygot*, Wydawnictwo Sine Qua Non, Kraków 2015.
- Mrozek Sławomir, *Tango*, Wydawnictwo Noir sur Blanc 2014.

- Palacio Raquel Jaramillo, *Cudowny chłopak*, Wydawnictwo Albatros, Warszawa 2017.
- Salinger Jerome David, *Buszujący w zbożu*, tłum. M. Słysz, Wydawnictwo Albatros, Warszawa 2016.
- *Shrek 2*, reż. Andrew Adamson, USA 2004.
- *Tajemnica Brokback Mountain*, reż. Ang Lee, USA, Kanada 2005.
- *Toy Story*, reż. John Lasseter, USA 1995.
- Tryzna Tomek, *Panna Nikt*, Wydawnictwo Czarna Owca, Warszawa 2010.

VI. Inne inspiracje

Eksperyment Solomona Ascha z 1955 r. dotyczący konformizmu.

Morze uczuć

ćwiczenie, które ma na celu wyrażanie uczuć przez uczniów i uczennice w trakcie zajęć. Uczestnicy i uczestniczki zajęć przesuwają swój statek wykonany z papieru (origami) pomiędzy wyspami emocji narysowanymi na dużym arkuszu papieru; „wyspy” mają swoje nazwy, np.: *radość, znudzenie, zainteresowanie, strach, smutek, zachwyty, wstyd, nadzieja.*

Słowa, które ranią

OPOWIADANIE

Problemy

plotka,
zazdrość,
zakochanie,
obmowa,
krzywda

To był zwyczajny poranek. Gośka, jak zwykle, niezbyt chętnie wstała i nie miała ochoty pójść do szkoły. W zasadzie to w swojej klasie nikogo nie lubiła poza Markiem i Baśką. Z Baśką siedziała w jednej ławce. Ją z kolei lubili wszyscy, dla każdego była miła, pożyczała gumkę, ołówek, częstowała owocami ze swojego ogródka. Zawsze można było na nią liczyć. Nieraz dzieliła się z Gośką drugim śniadaniem.

– Jak to możliwe, że ta Baśka jest zawsze uśmiechnięta i taka życzliwa? – często dziwiła się Gośka. Inni też się dziwili, nie mieli więc wątpliwości, by jednogłośnie wybrać ją na przewodniczącą klasy.

Marek, według Gośki, był najprzystojniejszym chłopakiem nie tylko w klasie, ale i w całej szkole. Podobał się też dziewczynom z innych klas. Potajemnie wzdychała do niego także Gośka. Póki Marek fascynował się głównie piłką nożną i nie był zainteresowany dziewczynami, żyła nadzieją, że kiedyś to właśnie na nią zwróci uwagę. Każdego dnia, przed wyjściem do szkoły spędzała sporo czasu przed lustrem. Ubierała się modnie, była więc niemal pewna, że w końcu Marek się w niej zakocha. To tylko kwestia czasu. Tymczasem dzisiaj na dużej przerwie usłyszała coś, co spadło na nią jak grom z jasnego nieba.

– Marek kocha Baśkę – usłyszała, gdy przechodziła koło rozmawiających dość głośno Tomka i Bartka. Pomyślała, przesyłałam się, ale całą lekcję nie dawało jej to spokoju. Postanowiła wyjaśnić sprawę. Po lekcjach poczekała na chłopaków przed wejściem do szkoły i spytała:

– Krążą plotki, że Marek i Baśka są parą, czy wiecie coś na ten temat?

– Marek się już wkręcił – powiedział Tomek.

– Baśka nie zwraca na niego uwagi – dodał Bartek.

– To świetna dziewczyna, ale póki co interesują ją tylko książki – stwierdził Tomek.

– Phi, świetna, niby co w niej takiego świetnego, że nasza gwiazda piłki nożnej się nią zainteresowała? – spytała zjadliwie Gośka.

– No co ty, przecież sama wiesz, jaka ona jest, to twoja najlepsza koleżanka – odpowiedział Bartek.

– Ha, ha, ha, najlepsza, myślałby ktoś, jest mi jej po prostu żal. Widzieliście, jak ona się ubiera? Zupełnie nie ma gustu! Wiocha! Spodnie za krótkie, chyba mają powódź w domu, a może pożyczła ciuchy od młodszej siostry. Pewnie mają jedną parę na dwie?! Jedna ubiera je w dni parzyste, a druga w nieparzyste. Ha, ha, ha! – drwiła dziewczyna.

– No, co ty gadasz, Gośka, daj spokój, nie da się tego słuchać. Chłopacy zniesmaczeni odeszli i zostawili Goškę, w której złość i chęć obrzydzenia Markowi Baški narastała z minuty na minutę coraz bardziej.

– Nie mogę na to pozwolić, żeby ta głupia dziewczucha odebrała mi Marka – myślała.

Gośka szybko dogoniła Magdę oraz Martynę, które wracały do domu, i przystąpiła do ataku.

– Dziewczyny, czy wy też to czuliście?

– Ale co? – spytała Martyna.

– Jak to, co? Siedzicie przecież za nami. Nie mówiłabym o tym, ale boję się, że pomyślicie, że te zapachy to ode mnie. Nie wiem, co ostatnio dzieje się w domu Baški, ale od dłuższego czasu chodzi niedomyta i w brudnych rzeczach. Nie mogę już tego wytrzymać, tak brzydko pachnie. Żal mi jej, ale wydaje mi się, że to już przesada. Chyba mają w domu mydło i bieżącą wodę? A jak nie, to zawsze może sprawy higieny załatwić w szkole.

– Gośka, nie mogę uwierzyć w to, co mówisz, to chyba jakiś żart – odparła Magda.

– Żart?! Widziałaś jej uszy i szyję? Ona się nie myje – wycodziła przez zęby Gośka.

– To dramat siedzieć z nią w jednej ławce, od tego jej zapaszku nie mogę się skupić. Współczuję jej, ale obawiam się, że taki brak higieny może doprowadzić do poważnych skutków. Ostrzegam was, lepiej nie podawajcie jej ręki, bo możecie się czymś zarazić.

Czy zdajecie sobie sprawę z tego, jakie ona może roznosić zarazki?

– Gośka, nie wiem, o co ci chodzi, ale ja w to nie wierzę. Lubię Baškę i... To nie może być prawda. Magda, chodźmy już. Gośka

gada jakieś kompletne głupoty – powiedziała Martyna, ciągnąc koleżankę za rękaw.

Gośka postanowiła się nie poddawać. Z daleka zauważyła jeszcze Kasię i Zosię i przed nimi również postanowiła oczernić Baškę. Tym razem zaczęła inaczej.

– Dziewczyny, czy nie swędziała was ostatnio głowa?

– No coś ty!?! O co ci chodzi? – spytała Kaśka.

– Zauważyłyście, że Baśka się często drapie po głowie? Podejrzewam, że ma wszy. Martwię się, bo z nią siedzę i nie chciałabym się zarazić. Może wy się nie boicie i któraś z was zamieniłaby się ze mną miejscami? – spytała Gośka.

– Zwariowałaś! My też nie chcemy mieć wszy – odparła bez namysłu Zośka. – Żadna z nas się nie zamieni.

Gośka knuła intrygi jeszcze przez kilka dni...

ALEKSANDRA LEWANDOWSKA

I. Ćwiczenia wprowadzające

1. Walizka i kosz

Nauczycielka/nauczyciel przygotowuje kartki z zapisanymi słowami określającymi pozytywne i negatywne cechy człowieka

np. koleżeński, zazdrosny, życzliwy, leniwy, wrażliwy, samolubny.

Uczennice i uczniowie kolejno losują po jednej kartce i decydują, do której kategorii dane słowo zaliczyć. Słowa o pozytywnym znaczeniu wieszają na tablicy, a te o znaczeniu negatywnym niszczą i wyrzucają do kosza.

2. Zabawa dydaktyczna, głuchy telefon

Uczniowie i uczennice siedzą w kręgu. Pierwsza osoba tworzy zdanie z wykorzystaniem jednej pozytywnej cechy człowieka. Następnie mówi je po cichu kolejnej osobie. Zabawa kończy się, gdy ostatnie dziecko w kręgu wypowie zdanie głośno.

II. Ćwiczenia pogłębiające refleksję

1. Gwiazda pytań

Uczniowie i uczennice, podzieleni na grupy, otrzymują schemat gwiazdy pytań i wypełniają go, odnosząc się do analizowanego tekstu „Słowa, które ranią”. Po prezentacji efektów pracy wypisują na tablicy powtarzające się problemy, a później zastanawiają się, w jaki sposób słowa mogą ranić.

2. Drama, list w roli

Nauczyciel/nauczycielka przypomina grzecznościowe i formalne zasady pisania listów. Uczniowie i uczennice, podzieleni na grupy, piszą listy z radami do Gośki, Baśki albo Marka. Chętne osoby wchodzą w role adresatów listów, odczytują na głos otrzymaną wiadomość, a następnie pokazują swoją reakcję na treść listu. Mogą wyrazić ją słownie, mową ciała, etc.

3. Drama, etiudy dramowe

Uczniowie i uczennice dobierają się w pary albo większe grupy i przedstawiają pozytywne zakończenie poznanej historii w formie scenki. Po prezentacji osoby uczestniczące w zajęciach zastanawiają się, jakie czynniki są potrzebne do budowania pozytywnych relacji z innymi. Następnie wspólnie tworzą przepis na przyjazne relacje w grupie. Ćwiczenie może zostać rozszerzone o wykonanie prac plastycznych.

III Pytania do dyskusji

Co się wydarzyło w klasie?

Jak oceniacie zachowanie Gośki?

Jakie emocje towarzyszyły bohaterom historii?

Czy można przeciwstawić się oczernianiu? W jaki sposób?

Krok dalej

Czy słowa mogą ranić? Dlaczego?

W jakich sytuacjach słowa mogą krzywdzić?

Czy można określić granice wolności słowa?

Czym jest mowa nienawiści?

Jakie są/powinny być konsekwencje stosowania mowy nienawiści?

IV Podsumowanie

1. Komplementy

Uczniowie i uczennice poruszają się po sali z przypiętymi na plecach kartkami. Podchodzą do siebie nawzajem i zapisują na kartkach komplementy oraz życzliwe słowa skierowane do danej osoby.

2. Akrostych

Uczestnicy i uczestniczki zajęć zapisują pionowo na kartkach swoje imię, a w poziomie do każdej litery dopisują słowa, określające swoje cechy, które mogą być pomocne w budowaniu pozytywnych relacji z innymi ludźmi.

V. Konteksty literackie i filmowe

— *Casablanca*, reż. Michael Curtiz, USA 1942.

— Goethe Johann Wolfgang, *Cierpienia młodego Wertera*, [online:] www.wolnelektury.pl, stan z 17 kwietnia 2019.

— *Królewna śnieżka i siedmiu krasnoludków*, reż. David Hand, USA 1937.

— Libera Antoni, *Madame*, Wydawnictwo Znak, Kraków 1998.

— Nilsson Per, *Na zawsze Milena*, tłum. K. Skalska, Wydawnictwo Zakamarki, Poznań 2019.

— Piquemal Michel, *Nauki mędrca*, [w:] *Bajki filozoficzne*, tłum. H. Sobieraj, Wydawnictwo Muchomor, Warszawa 2010, str. 41.

— *Plotka*, reż. Davis Guggenheim, USA 2000.

— *Plotka*, reż. Francis Veber, Francja 2001.

— Schmidt Annie M.G., *Minu*, tłum. J. Borycka-Zakrzewska, T. 11. Kolekcji Cała Polska Czyta Dzieciom, POLITYKA sp. z o.o. SKA, 2017.

— Shakespeare William, *Romo i Julia*, [online:] www.wolnelektury.pl, stan z 17 kwietnia 2019.

— *Syzyf*, reż. Zdzisław Kudła, Polska 1970.

VI. Inspiracje metodyczne

Alina Płaziak-Janiszewska, *Trzy sity, czyli Prawda – Dobro – Pożyteczność*, [w:] *Kierunek dialog. Inspiracje metodyczne nie tylko dla nauczycieli etyki*, pod red. Płaziak-Janiszewska Alina, Matyjasek Agata, Maćkowiak Agata, Gruchalska-Matuszak Karolina, ODN w Poznaniu, Poznań 2017, str. 15-17.

04

JIA

**W KRĘGU
DYLEMATÓW
GLOBALNYCH**

Ja i drzewo

LIRYKA

Problemy

ekologia,
wrażliwość,
relacje

Ja i drzewo

To jest drzewo.

To jestem ja.

Drzewo patrzy na mnie.

Ja patrzę na drzewo.

Widzę

Promienie słońca

Skaczą jak wiewiórki po gałązkach.

Wiatr wbija się w maleńkie żagle liści.

A pień,

Potężny żagiel, trzyma je w garści.

A co drzewo widzi we mnie?

ALINA PŁAZIAK-JANISZEWSKA

I. Ćwiczenia wprowadzające

1. Lustro

Uczniowie i uczennice dobierają się w pary, jedna osoba wchodzi w rolę drzewa, a druga – lustro i naśladuje gesty partnera/partnerki. Po wyznaczonym czasie następuje zmiana ról.

2. Wizualizacja życia drzewa – opowieść muzyczno-ruchowa

Nauczyciel/nauczycielka opowiada dzieciom historię przy dźwiękach relaksacyjnej muzyki, a uczniowie i uczennice ilustrują ruchem usłyszany tekst.

Było raz sobie małe ziarenko. Takie zupełnie malutkie. Mniejsze niż okruszek. Leciutkie jak piórko. Zagubione w świecie, który wy-

dawał się mu ogromny i który go przerażał. Co ja pocznę, gdy wiatr zawieje, gdy woda mnie zmoczy? Co się ze mną stanie, gdy upadnę, kto mi pomoże? Jestem takie niewielkie. Czy to się kiedyś zmieni? A słońce, czy można mu ufać? A może mnie tylko wysuszy i zniknę? Myśli coraz bardziej go otaczały. Tak bardzo, że nie zauważyło, jak delikatny podmuch wiatru uniósł je i razem poszybowali ponad łąką. W tej krótkiej chwili wiatr przyjacielsko muskał ziarenko. Troszczył się, żeby zanieść je tam, gdzie woda je napoi, a słońce wygrzeje. Ziarenko już się nie bało. Czuło, że zyskało przyjaciela, że zaczęła się jego przygoda. I nawet, gdy już zostało same, na skrawku ziemi pod lasem, wiedziało, że zaczęło się coś dobrego, że niepotrzebnie się lękało. Zasnęło zmęczone podróżą. A wiatr, zanim odleciał, zdążył go przykryć ziemią jak miękką kołderką. Ziarenko leżało i śniło, że odwiedziła go woda. Pozwoliła mu się napić ze swojego źródła. Ziarenko chłonęło zimne, orzeźwiające krople i czuło, że rośnie, że pęcznieje, że staje się większe. Sprawiało mu to radość. Poczulo, że to jest jego miejsce na ziemi. Zaczęło wypuszczać korzonki, aby mocniej trzymać się tego kawałka ziemi. Słońce mu sprzyjało. Łaskotało go swoimi ciepłymi promieniami. A ziarenko odpowiedziało mu swoimi pędami wystawianymi ku górze, coraz wyżej i wyżej, ku słońcu. Już nie było małym zagubionym ziarenkiem. Przebudziło się, jako młode, pewne siebie drzewo. Słońce, woda i wiatr były zawsze z nim. A ono witało je zawsze nowymi pąkami, kwiatami i liśćmi. Jesteś nasionkiem schowanym w ziemi, słońce do ciebie nie dociera. Zaczynasz pęcznieć i kiełkować. Czujesz, że jesteś coraz większy.

MAŁGORZATA HYPŚ-WOLIŃSKA

II. Ćwiczenia pogłębiające refleksje

1. Drama, wejście w rolę drzewa, ćwiczenie redakcyjne (zaproszenie)

Uczennice i uczniowie zastanawiają się, jakim drzewem chciałby/chciałyby być. Następnie na dużym arkuszu papieru rysują siebie w tej roli i odpowiadają na pytania:

*Jakim drzewem jesteś?
Gdzie się znajdujesz?
Jak pachniesz?
Co widzisz?
Co słyszysz?
Czego potrzebujesz do życia?
Co myślisz?
Co powiedziałbyś człowiekowi?*

Po wykonaniu ćwiczenia uczestniczki i uczestnicy zajęć tworzą w klasie ze swoich prac zielony zakątek. W trakcie wspólnego oglądania wystawy chętne dzieci zapisują na kartkach samoprzylepnych swoje refleksje i pytania, które przyklejają przy rysunkach. Na koniec klasa wymyśla tytuł wystawy i pisze zaproszenie na wernisaż do rzeczywistych albo wymyślonych osób.

2. Mapa myśli, scenka

Uczniowie i uczennice na dwóch arkuszach papieru szkicują człowieka i drzewo, wypisują wokół nich elementy potrzebne do życia ludziom oraz roślinom. Następnie podkreślają elementy wspólne, zastanawiając się nad zależnościami istniejącymi w świecie przyrody. Każda zależność zostaje zapisana na oddzielnej kartce (kartki można wrzucić, np. do kapelusza). Uczestnicy i uczestniczki, podzieleni na zespoły, losują jedną z nich, później przygotowują i przedstawiają scenkę na ten temat. Po prezentacji efektów pracy wybrana osoba z klasy wymyśla, a potem zapisuje na tablicy hasło będące wnioskiem wynikającym z lekcji.

3. Ćwiczenie twórcze, dyskusja, notatka

Uczestnicy i uczestniczki, podzieleni na zespoły, wymyślają wiersz „A co drzewo widzi we mnie?”, następnie przedstawiają go na forum klasy w dowolnej formie: rapowanie, deklamacja, scenka. W trakcie prezentacji efektów pracy chętna osoba wypisuje na tablicy pojawiające się słowa – klucze, które posłużą klasie do dyskusji na temat relacji człowieka z przyrodą. Jako podsumowanie ćwiczenia wszyscy indywidualnie zapisują w zeszytach swoje refleksje w formie drzewa:

w koronie – notują myśli,
w pniu – emocje,
w korzeniach – działania.

III. Pytania do dyskusji

Co człowiek widzi w drzewie?

Co drzewo widzi w człowieku?

Jak wpływają człowiek i drzewo na siebie nawzajem?

Co można zrobić, by człowiek i drzewo żyli w harmonii?

Krok dalej

Jakie znacie akcje związane z działaniem na rzecz Ziemi?

Co sądzicie o ich skuteczności?

W jaki sposób możecie już dziś zadbać o Ziemię? A jak za 20 lat?

Jak daleko mogą się posunąć ekolodzy w swoich działaniach?

Czym jest ekoterroryzm?

IV. Podsumowanie

1. Moje zmysły

Nauczyciel/nauczycielka wiesz na tablicy symboliczne rysunki rąk, oczu, uszu, etc. Uczniowie i uczennice siadają pod wybranym obrazkiem, a później odpowiadają na pytanie, odnosząc się do lekcji:

Co moje oczy widziały?

Czego moje ręce dotykały?

Co moje uszy słyszały?

Co było dla mnie najważniejsze na dzisiejszych zajęciach?

2. Kodowanie symboli ekologicznych (na podstawie gry w statki)

Uczennice i uczniowie otrzymują kartę pracy z siatką współrzędnych oraz symbole związane z ekologią, które umieszczają w wybranych miejscach na karcie w tajemnicy przed innymi.

⚠ **Uwaga organizacyjna:** uczennice i uczniowie pracują w parach lub całą klasą. Po odkryciu symbolu należy wyjaśnić jego znaczenie, można skorzystać z pomocy Internetu lub innych źródeł.

Sugerowane symbole:

a) dla młodszych dzieci: symbol recyklingu, kolory związane z segregacją śmieci, etc.

b) dla starszych dzieci: logo organizacji WWF (Światowy Fundusz na Rzecz Przyrody), logo organizacji Greenpace, symbol „nietestowane na zwierzętach”, etc.

V. Konteksty literackie i filmowe

— *Avatar*, reż. James Cameron, USA 2009.

— Buber Martin, *Ja i Ty. Wybór pism filozoficznych*, przeł. J. Doktor, Instytut Wydawniczy PAX, Warszawa 1992.

— Cristibal Leon, *Dziwolągi*, tłum. M. Byliniak, Wydawnictwo Dwie Siostry, Warszawa 2017.

— De Saint-Exupery Antonie, *Mały Książę*, Warszawskie Wydawnictwo Literackie MUZA SA, Warszawa 2013.

— *Gra o tron*, reż. David Benioff, USA, Wielka Brytania 2011.

— Kochanowski Jan, *Na lipę*, [we:] *Fraszki*, Kraków 1984.

— *Magiczne drzewo*, reż. Andrzej Maleszka, Polska 2008.

— *Pocahontas*, reż. Eric Goldberg, USA 1995.

— Shel Silverstein, *Drzewo darów*, tłum. G. Chamielec, Wydawnictwo Kinderkulka, Warszawa 2017.

— *Uwolnić orkę*, reż. Simon Wincer, Francja, USA 1993.

— Wohlleben Peter, *Sekretne życie drzew*, tłum. E. Kochanowska, Wydawnictwo Otwarte, Kraków 2016.

VI. Inspiracje metodyczne

Gruchalska-Matuszak Karolina, *Nie posiadamy Ziemi na własność, pożyczamy ją od naszych dzieci*, [w:] *Kierunek dialog. Inspiracje metodyczne nie tylko dla nauczycieli etyki*, pod red. Płaziak-Janiszewska Alina, Matyjasek Agata, Maćkowiak Agata, Gruchalska-Matuszak Karolina, ODN w Poznaniu, Poznań 2017, str. 130-134.

Odpowiedzialność drukarza

DYLEMAT

Problemy

etyka zawodowa,
wrażliwość,
empatia,
przemoc,
rasizm,
dyskryminacja

W mieście X znajdują się dwie drukarnie. Pewnego dnia do jednej z nich przychodzi klient z prośbą o wydrukowanie materiałów reklamowych mających na celu rozpropagowanie wydarzenia, w którym wezmą udział przeciwnicy osiedlania się uchodźców w ich kraju. Projekt plakatu przedstawia scenę przemocy fizycznej wobec osób o innym kolorze skóry. Hasło przewodnie nakłania do agresywnego zachowania się wobec nich. Właściciel drukarni zastanawia się, czy wydrukować te materiały.

ALICJA SKRZYPCZAK

I. Ćwiczenia wprowadzające

1. Burza mózgów, mapa myśli

Uczniowie i uczennice wymieniają skojarzenia z pojęciem „etyka zawodowa”, a podane przykłady dobrych praktyk zapisują na tablicy.

2. Praca z materiałami prasowymi, spot reklamowy

Prowadzący/prowadząca rozkłada gazety i czasopisma, wokół których siadają uczniowie. Ich zadaniem jest przeanalizowanie materiałów, a następnie wyszukanie najczęściej pojawiających się reklam i ogłoszeń. Uczniowie i uczennice próbują ustalić, z czego wynika ich popularność. Na koniec uczestniczki i uczestnicy zajęć, podzieleni na grupy, przygotowują spot reklamowy:

- a) ważnego dla siebie wydarzenia,
- b) ważnego dla siebie produktu/usługi,
- c) ważnej dla siebie wartości.

Efekty pracy są prezentowane na forum klasy.

II. Ćwiczenia pogłębiające refleksję

1. Plakat ikonograficzny, dyskusja

Uczennice i uczniowie, podzieleni na zespoły, tworzą plakat ikonogra-

ficzny zachęcający do udziału w Tygodniu Edukacji Globalnej. W tym celu losują jeden z tematów, np. głód, ubóstwo, edukacja, ekologia, handel, nie ujawniając go innym grupom. Do wykonania plakatu mogą wykorzystać tylko grafikę (np. narysowane lub wycięte: symbole, piktogramy, zdjęcia). Podczas prezentacji efektów pracy osoby z innych zespołów wypisują na samoprzylepnych kartkach swoje skojarzenia z przedstawionym problemem, które przyklejają na plakatach. Następnie autorzy ujawniają wylosowane tematy oraz zastanawiają się, czy takie plakaty pojawiają się w przestrzeni publicznej, jak mogą oddziaływać na społeczeństwo oraz czy warto je drukować.

⚠ **Uwaga organizacyjna:** wylosowany temat może być zapisany na odwrocie arkusza papieru. Nauczyciel/nauczycielka może przynieść przykładowe plakaty albo znaleźć je w multimedialach.

2. Kodeks etyczny

a) Nauczyciel/nauczycielka prezentuje przykładowe kodeksy etyczne różnych grup zawodowych. Uczniowie i uczennice w zespołach definiują, czym one są i zastanawiają się, w jakim celu powstają.

b) Uczennice i uczniowie, podzieleni na grupy, tworzą kodeks etyczny drukarza. Po prezentacji efektów pracy zastanawiają się, jak ma postąpić bohater dylematu, zapisując na tablicy argumenty „za” wydrukowaniem plakatu lub „przeciw” jego rozpowszechnianiu. Krótko uzasadniają swoje stanowisko.

3. Drama, symulacja rozmowy o pracę

Uczniowie i uczennice dobierają się w pary, wchodzi w rolę pracodawcy/pracodawczynie i drukarza szukającego pracy. Podczas symulacji rozmowy kwalifikacyjnej pracodawca/pracodawczynie próbuje uzyskać ważne informacje związane z pracą w tym zawodzie, m.in. jak rozwiązałby dylemat drukarza opisany w tekście. Ćwiczenie ma na celu sprowokowanie do ujawnienia przez kandydata/kandydatkę wartości, którymi będzie się kierować w swojej pracy.

III. Pytania – problemy

Jaką decyzję podejmie drukarz? Jakie będą tego konsekwencje?

*Co powinien powiedzieć drukarz swojemu klientowi?
Czy drukarz może odmówić wykonania zlecenia? Dlaczego?
Czy słyszeliście o podobnym zdarzeniu?*

Krok dalej

*Co to jest klauzula sumienia?
Co oznacza dla ciebie wyrażenie „wolność działania”?
Czy możliwe jest ustalenie jednego sposobu działania dla wszystkich przedstawicieli danego zawodu?
Czy istnieją wartości uniwersalne dla wszystkich zawodów?*

IV. Ćwiczenia podsumowujące

1. Technika niedokończonych zdań

Uczniowie i uczennice kilkoma słowami uzupełniają zdanie:

Etyka zawodowa...

2. Runda bez przymusu

Uczestniczki i uczestnicy zajęć, siedząc w kręgu, wymieniają nazwy zawodów i przykładowe dylematy związane z tymi profesjami.

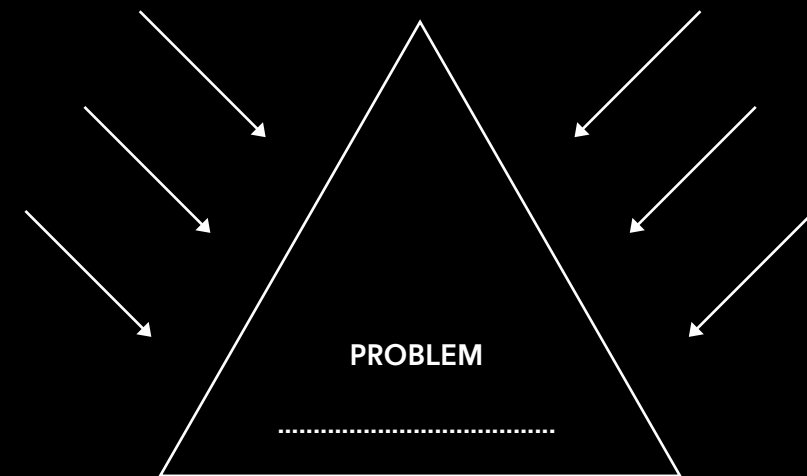
V. Konteksty literackie i filmowe

- *Czas zabijania*, reż. Joel Schumacher, USA 1996.
- *Daleko od nieba*, reż. Todd Haynes, Francja, USA 2002.
- Dreller Christian, Schmitt Petra Maria, *Dlaczego niektórzy ludzie mają ciemną skórę?*, [w:] *Skąd się biorą dziury w serze? Historyjki dla ciekawskich dzieci*, Prószyński i S-ka 2013, str. 40-45.
- *Filadelfia*, reż. Jonathan Demme, USA 1993.
- Flagg Fannie, *Smażone zielone pomidory*, tłum. A. Moźdzysłska, Wydawnictwo Otwarte, Kraków 2015.
- *Green Book*, reż. Peter Farrelly, USA 2018.
- Littell Jonathan, *Laskawe*, tłum. M. Kamińska-Maurugeon, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2019.
- Machiavelli Nicolo, *Książę*, tłum. A. Sozański, Wydawnictwo Helion, Gliwice 2010.

- Onichimowska Anna, Madżid, *Podkoszulek z portretem*, [w:] Anna Onichimowska, *Dziesięć stron świata*, Wydawnictwo Literatura, Łódź 2007.
- *Więzień nienawiści*, reż. Tony Kaye, USA 1998.
- *Zabić drozda*, reż. Robert Mulligan, USA 1962.

Trójkąt problemowy

metoda twórczego rozwiązywania problemu; na tablicy/plakacie nauczyciel/nauczycielka rysuje trójkąt, w który wpisuje problem; natomiast uczniowie i uczennice poszukują wszystkich czynników, które przeszkadzają w jego rozwiązaniu (zapisują je po lewej stronie trójkąta); później, w wyniku głosowania, wybierają jeden (lub trzy – cztery, jeśli uczniowie mają pracować w grupach) i zastanawiają się, jakie czynniki zniwelują to, co przeszkadza (wnioski zapisują po prawej stronie trójkąta).

Bezwzględny fotograf

DYLEMAT

Problemy

prawo do prywatności,
cyberprzemoc,
odrzućenie,
godność,
szantaż

Ania nie miała zbyt wielu koleżanek, nie była w szkole osobą popularną. Lubiła jednak swoją klasę, brała udział we wszystkich szkolnych wycieczkach. Po powrocie z ostatniego wyjazdu jej życie zmieniło się. Kolega opublikował na portalu społecznościowym zdjęcie Ani, na którym widać, jak dziewczyna śpi z otwartymi ustami, a po brodzie cieknie jej ślina. To wystarczyło, żeby życie uczennicy siódmej klasy szkoły podstawowej zamieniło się w koszmar. Zdjęcie stało się pretekstem do niewybrednych uwag nastolatków. Każdego dnia w sieci pojawiał się komentarz na temat Ani. Nieustannie rosło grono osób dręczących dziewczynę. Ona jednak nie powiedziała nikomu o tym, co przeżywała. Po miesiącu Wojtek – chłopak, który opublikował pierwsze zdjęcie Ani w Internecie, oświadczył swojej ofierze, że jeśli dostarczy kompromitującą fotografię nauczycielki fizyki, zagwarantuje jej spokój.

AGATA MAĆKOWIAK

I. Ćwiczenia wprowadzające

1. Sieć życzliwości

Uczniowie i uczennice siedzą w kręgu. Prowadzący/prowadząca zajęcia rozpoczyna ćwiczenie, rzucając kłębek wełny do wybranej osoby, mówi jej coś miłego. Kolejno wszyscy wykonują to samo zadanie, aż do utkania sieci, a następnie wyjaśniają różne znaczenia wyrazu sieć.

2. Puzzle

Nauczyciel/nauczycielka rozdaje pocięte zdjęcie jakiejś postaci i prosi uczniów oraz uczennice o złożenie fotografii, a następnie odwrócenie jej. Na odwrocie puzzli zapisane jest hasło:

Mam prawo do prywatności.

Następnie wszyscy rozmawiają o tym, jak rozumieją to prawo.

II. Ćwiczenia pogłębiające refleksje

1. Metaplan

Uczennice i uczniowie formułują dylematy, z którymi boryka się Ania i zapisują je na tablicy. Następnie, w kilkusobowych grupach, przygotowują się do dyskusji na temat:

Co powinna zrobić Ania?

W tym celu wykorzystują schemat metaplanu:

Jak jest?

Jak powinno być?

Dlaczego nie jest tak, jak być powinno? Wnioski/Rozwiązanie problemu.

Po wykonaniu ćwiczenia wnioski i propozycje rozwiązań problemu Ani przedstawiane są na forum, a klasa dyskutuje nad mocnymi i słabymi stronami podanych przykładów.

2. Poker kryterialny

Prowadzący/prowadząca zajęcia rysuje na tablicy schemat pokera kryterialnego i wyjaśnia zasady tej metody pracy. Następnie prosi, aby każda osoba zapisała na oddzielnych karteczkach samoprzylepnych trzy różne propozycje rozwiązania problemu Ani. Nauczyciel/nauczycielka odrzuca powtarzające się pomysły, a pozostałe umieszcza w pudełku. Uczniowie i uczennice kolejno losują po jednej kartce i przyklejają je w wybranych przez siebie polach pokera kryterialnego, uzasadniając swoją decyzję. Po wykonaniu ćwiczenia klasa zastanawia się, dlaczego tego typu sytuacje często występują wśród młodzieży i czym jest cyberprzemoc.

3. Dyskusja, praca z tekstem, drama, wejście w rolę, symulacje

a) Uczniowie i uczennice dyskutują na temat sytuacji, w której znalazła się Ania i zapisują na tablicy problemy bohaterki.

b) Nauczyciel/nauczycielka rozdaje kartki z prawami dziecka, zawartymi w Konwencji o Prawach Dziecka z dnia 20 listopada 1989 r., która dostępna jest online na stronie Rzecznika Praw Dziecka, [online:] www.brpd.gov.pl/konwencja-o-prawach-dziecka, stan z 22.04.2019 r.

gov.pl/konwencja-o-prawach-dziecka, stan z 22.04.2019 r.

Artykuł 3

1. We wszystkich działaniach dotyczących dzieci, podejmowanych przez publiczne lub prywatne instytucje opieki społecznej, sądy, władze administracyjne lub ciała ustawodawcze, sprawą nadrzędną będzie najlepsze zabezpieczenie interesów dziecka.

2. Państwa-Strony działają na rzecz zapewnienia dziecku ochrony i opieki w takim stopniu, w jakim jest to niezbędne dla jego dobra, biorąc pod uwagę prawa i obowiązki jego rodziców, opiekunów prawnych lub innych osób prawnie za nie odpowiedzialnych, i w tym celu będą podejmowały wszelkie właściwe kroki ustawodawcze oraz administracyjne.

Artykuł 6

1. Państwa-Strony uznają, że każde dziecko ma niezbywalne prawo do życia.

Artykuł 8

1. Państwa-Strony podejmują działania mające na celu poszanowanie prawa dziecka do zachowania jego tożsamości, w tym obywatelstwa, nazwiska, stosunków rodzinnych, zgodnych z prawem, z wyłączeniem bezprawnych ingerencji.

Artykuł 12

1. Państwa-Strony zapewniają dziecku, które jest zdolne do kształtowania swych własnych poglądów, prawo do swobodnego wyrażania własnych poglądów we wszystkich sprawach dotyczących dziecka, przyjmując je z należytą wagą, stosownie do wieku oraz dojrzałość dziecka.

2. W tym celu dziecko będzie miało w szczególności zapewnioną możliwość wypowiedzenia się w każdym postępowaniu sądowym i administracyjnym, dotyczącym dziecka, bezpośrednio lub za pośrednictwem przedstawiciela bądź odpowiedniego organu, zgodnie z zasadami proceduralnymi prawa wewnętrznego.

Artykuł 13

1. Dziecko będzie miało prawo do swobodnej wypowiedzi; prawo to ma zawierać swobodę poszukiwania, otrzymywania i przekazywania informacji oraz idei wszelkiego rodzaju, bez względu na granice, w formie ustnej, pisemnej bądź za pomocą druku, w formie artystycznej lub z wykorzystaniem każdego innego środka przekazu według wyboru dziecka.

Artykuł 14

1. Państwa-Strony będą respektowały prawo dziecka do swobody myśli, sumienia i wyznania.

Artykuł 16

1. Żadne dziecko nie będzie podlegało arbitralnej lub bezprawnej ingerencji w sferę jego życia prywatnego, rodzinnego lub domowego czy w korespondencję ani bezprawnym zamachom na jego honor i reputację.

2. Dziecko ma prawo do ochrony prawnej przeciwko tego rodzaju ingerencji lub zamachom.

Artykuł 28

1. Państwa-Strony uznają prawo dziecka do nauki i w celu stopniowego realizowania tego prawa na zasadzie równych szans, (...)

Uczniowie i uczennice dobierają się w pary i wybierają te zapisy, które według nich zostały złamane względem Ani. Potem przedstawiają swoje propozycje na forum klasy i dyskutują na temat tego, czym jest cyberprzemoc i jak wpływa na życie człowieka.

c) Uczniowie i uczennice zapoznają się z powyższymi prawami dziecka, a później zastanawiają się, do kogo bohaterka może się zwrócić o pomoc (rodzice, wychowawca, psycholog, pedagog, dyrektor szkoły, policja, Rzecznik Praw Dziecka, Dziecięcy Telefon Zaufania Rzecznika Praw Dziecka, Telefon Zaufania dla Dzieci i Młodzieży, chat na portalu cyfrowobezpiecni.pl, etc.).

d) Uczestnicy i uczestniczki zajęć w parach przygotowują symulację rozmowy Ani z wybraną osobą, do której bohaterka zwraca się o pomoc i przedstawiają swoje propozycje na forum klasy.

Uwaga organizacyjna: pary mogą wybrać dowolną formę kontaktu, np. rozmowę

! węg bezpośrednio/telefoniczną, list tradycyjny, e-mail.

III. Pytania do dyskusji

*Czy spotkaliście się z cyberprzemocą? W jaki sposób dotyka ludzi?
Dlaczego Ania nie zwróciła się o pomoc do innych ludzi?
Jak oceniacie postępowanie Wojtka? Jakie były motywy jego działania?*

Krok dalej

*W jaki sposób system prawny reaguje na cyberprzemoc?
W jaki sposób zabezpieczać dowody agresji w Internecie?
Czy prawo nadąża za zmianami we współczesnym świecie?*

IV. Podsumowanie

1. Drama, kostka stwierdzeń

Uczestnicy i uczestniczki zajęć siedzą w kręgu z zamkniętymi oczyma i przekazują sobie papierową kostkę z zapisanymi niedokończonymi zdaniami. Na znak nauczyciela, np. klaśnięcie w dłonie, osoba trzymająca przedmiot kończy zdanie zapisane na ściance kostki.

2. Drama, poza/fotografia

Uczennice i uczniowie, indywidualnie albo w zespołach, w ciszy przedstawiają w formie pozy/fotografii Anię, która uwolniła się od problemu cyberprzemocy.

V. Konteksty literackie i filmowe

— Asher Jay, Mackler Carolyn, *Ty, ja i fejs*, tłum. M. Smulewska, Wydawnictwo Rebis, Poznań 2017.

— *Dług*, reż. Krzysztof Krauze, Polska 1999.

— *Galerianki*, reż. Katarzyna Rosłaniec, Polska 2009.

— Kepnes Caroline, *Ty*, tłum. J. Żuławnik, Wydawnictwo Naukowe PWN 2015.

— Michel Piquemal, *Trzy sity*, [w:] *Bajki filozoficzne*, przeł. H. Sobieraj, Wydawnictwo Muchomor, Warszawa 2004, s. 5.

— *Saiki Kusuo no Nan* (TV), reż. Hiroaki Sakurai, Japonia 2016.

- *Sala samobójców*, reż. Jan Komasa, Polska 2011.
— *Truman show*, reż. Peter Weir, USA 1998.
— Vlahos Len, *Życie na podglądzie*, tłum. M. Potulny, Wydawnictwo Media Rodzina, Poznań 2017.

VI. Inspiracje metodyczne

Drossel-Jórdeczka Zofia, Wojtkowiak Paulina, *Trzy sity Sokratesa*, [w:] *Kierunek wartości. Inspiracje metodyczne nie tylko dla nauczycieli etyki*, pod red. Płaziak-Janiszewska Alina, Matyjasek Agata, Maćkowiak Agata, Gruchalska-Matuszak Karolina, Drossel-Jórdeczka Zofia, Wydawnictwo Naukowe Instytutu Filozofii UAM, Poznań 2016, str. 140-142.

VII. Inne inspiracje

Owce w sieci, film Bez kożuszka, [online:] https://www.youtube.com/watch?v=dGKt_WtrNXY, stan z 25 kwietnia 2019.

Reklamy społeczne związane z problemem hejtu, [online:] <https://kampaniespoleczne.pl/internetowe-kampanie-przeciwko-hejtowaniu/>, stan z 17.04.2019.

Metoda skojarzeniowa

polega na wykorzystaniu w dydaktyce piktogramów, tekstów ikonograficznych, kart z obrazkami, np. typu Dixit. Jest metodą bardzo skuteczną w utrwalaniu pojęć. Uczniów i uczennice dzielimy na grupy (sugerowane od trzech do siedmiu osób – przy większej grupie jest ciekawiej, ale trzeba wtedy dysponować wystarczającą liczbą kart) i rozdajemy przygotowane karty (kupione lub wykonane samodzielnie przez uczniów i uczestników w ramach dodatkowych ćwiczeń) tak, żeby każdy uczestnik i uczestniczka zabawy miał/miała ich przynajmniej pięć do każdego wariantu.

Wariant pierwszy: nauczyciel/nauczycielka wyświetla pojęcie wraz z definicją – można podyskutować o tym, jak rozumieją dane pojęcie uczniowie i uczennice, a następnie poprosić ich o wyciągnięcie tej ze swoich kart, którą uważają za najtrafniejszą do jego zobrazowania. Głosujemy za pomocą numerków rozdawanych uczniom. Ten, kto zdobywa więcej głosów, wygrywa.

Wariant drugi: rozdajemy wszystkie karty z talii. Uczniowie i uczennice nie przeglądają swoich ilustracji, tylko wykładają na stół kolejną/losową z własnej kupki. Wówczas pojawia się element przypadkowości, który rozbudowany o głosowanie, która z kart najbardziej odpowiada omawianemu pojęciu, jest punktem wyjścia do dyskusji opartej na pytaniu „dlaczego?”. Wygrywa osoba, której karta zdobyła najwięcej głosów.

Wariant trzeci: nauczyciel/nauczycielka włącza się do gry z własną pulą kart wcześniej (przed lekcją) wybranych do poszczególnych pojęć. Uczniowie i uczennice wybierają swoje, ale głosują na tę, którą wyłożył nauczyciel/nauczycielka. Sposób ten sprawdza się przy większej liczbie grup, których równoczesne nadzorowanie i komentowanie wyborów bywa problematyczne. Jako uczestnik/uczestniczka gry osoba prowadząca zajęcia zyskuje możliwość manewrowania pomiędzy grupami i zdobycia pełnej uwagi uczniów i uczennic bez konieczności przerywania zabawy.

Polowanie

DYLEMAT

Problemy

tradycja,
prawo,
rozrywka,
wspólnota,
życie,
ekologia

W Jelonkowie mieszka rodzina, w której od pokoleń pielęgnuje się tradycję polowań. W okolicy to jedyna rozrywka, zrzeszająca miłośników myślistwa z całego kraju. W corocznych uroczystościach z okazji dnia świętego Huberta uczestniczy pan Robert wraz ze swoim 15-letnim synem, Tomaszem. Chłopiec towarzyszy ojcu w polowaniach od dziesiątego roku życia. Niedawno w kraju wprowadzono prawo, stanowiące, że tylko osoby pełnoletnie mogą uczestniczyć w polowaniach. Ale w tej miejscowości nikt nie przejmuje się tymi zmianami. Tomasz, jak co roku, z niecierpliwością czeka na nadchodzące święto. Cieszy się z przyszłych trofeów ojca. Znów będzie mógł pochwalić się w szkole udziałem w polowaniu. Od jakiegoś czasu sam przygotowuje się do imprezy, ćwicząc celność strzałów do puszek.

ALICJA SKRZYPCZAK

I. Ćwiczenia wprowadzające

1. Zabawa dydaktyczna, żywy łańcuch

Uczniowie i uczennice tworzą żywy łańcuch składający się z ogniw ekosystemu leśnego. W tym celu jedna z osób wchodzi w rolę wybranej rośliny lub zwierzęcia i staje na środku sali. Do niej dołączają kolejne osoby w roli innych organizmów, pokazując w formie pozy istniejącą w naturze zależność między nimi.

2. Dyskusja na papierze

Uczniowie i uczennice, podzieleni na zespoły, odpowiadają na arkuszu papieru na pytania:

- a) Co wpływa na poczucie bezpieczeństwa człowieka?
- b) Co może wpływać na poczucie bezpieczeństwa zwierząt?

Po wykonaniu ćwiczenia następuje prezentacja plakatów i poszukiwanie elementów wspólnych dla wszystkich prac.

II. Ćwiczenia pogłębiające refleksję

1. Kolaż

Uczniowie i uczennice, wykorzystując kolorowe gazety, pocztówki, reklamówki, własne rysunki, etc., tworzą prace przedstawiające propozycje rozrywkę dla różnych grup wiekowych, które mogłyby zastąpić polowanie. Tytułują swoje kolaże. Podczas prezentacji uczestnicy i uczestniczki zajęć wymieniają korzyści wynikające z pokazanych zabaw, następnie wspólnie tworzą galerię.

2. Film

Uczestnicy i uczestniczki zajęć, podzieleni na grupy, wymyślają oraz nagrywają odcinek vloga, w którym poruszają problem organizowania polowań z udziałem dzieci. Efekty pracy, po omówieniu i zaakceptowaniu przez nauczyciela/nauczycielkę, mogą być umieszczone na stronie internetowej szkoły.

3. Metoda pięciu palców

Uczniowie i uczennice, po zapoznaniu się z tekstem „Polowanie”, zostają podzieleni na pięcioosobowe grupy. Każda osoba w zespole otrzymuje jedną kategorię pytań, a następnie wymienia się spostrzeżeniami z pozostałymi członkami swojej grupy według kolejności refleksji: fenomenologicznej, hermeneutycznej, analitycznej, dialektycznej oraz spekulatywnej.

⚠ **Uwaga organizacyjna:** kolejne rodzaje refleksji odnoszą się do poprzedniej.

A. Refleksja fenomenologiczna

Co widzimy, gdy myślimy o sytuacji przedstawionej w dylemacie?

Jak się zachowują uczestnicy sytuacji?

Czy można ich podzielić na uczestników aktywnych i biernych?

Co wyrażają ich twarze?

Jakie emocje wzbudza w Tobie ta sytuacja?

Czy mógłbyś być jednym z uczestników tej sytuacji?

2. Refleksja hermeneutyczna

Jak rozumieć reakcje osoby mówiącej o dylemacie?

Skąd wzięły się uczucia, które opisała pierwsza osoba w grupie?

Co może zrobić koleżanka/kolega z przeżywanymi emocjami? (np. rozładować, podzielić się nimi, wzmocnić)

Co sugerowała mowa ciała przedmówcy/przedmówczyni?

Jaki oceniasz stopień zaangażowania emocjonalnego kolegi/koleżanki

podczas przedstawienia refleksji fenomenologicznej? (np. czy

dystansował/-a się, czy angażował/-a się, czy był/-a obojętny/-a?)

3. Refleksja analityczna

Jakie słowa definiują sytuację opisaną w dylemacie?

Jakie określenia opisujące sytuację padały dotąd najczęściej?

Jakie jeszcze określenia chciałbyś/chciałabyś dodać?

Jakie skojarzenia budzą usłyszane słowa? W jakich innych sytuacjach mogą się jeszcze pojawić?

4. Refleksja dialektyczna

Jakie dostrzegamy alternatywy w danej sytuacji i co wpływa na dokonanie wyboru?

Czy jest różnica pomiędzy byciem aktywnym uczestnikiem polowania a obserwatorem?

Czy po wypowiedziach kolegów łatwiej, czy trudniej jest ocenić tę sytuację?

Czy ocena polowania zmienia się w zależności od kontekstu? (np. kultura, obyczaje, wiek oceniających)

5. Refleksja spekulatywna

Jak można odnieść dylemat do szerszego kontekstu?

Czy każda tradycja powinna być chroniona jako dobro kulturowe?

Jak reagować, gdy ktoś usprawiedliwia wyrządzenie krzywdy innej istocie?

Czego uczy nas dylemat na temat polowania?

Czy możliwa jest zmiana formuły polowania tak, by nie czynić krzywdy zwierzętom?

III. Pytania do dyskusji

Dlaczego ojciec zabierał swoje dziecko na polowania?

Czy udział dziecka w polowaniu ma wpływ na jego charakter? Jaki?

Dlaczego myśliwi nie chcieli respektować zmian w prawie?

Co jest ważniejsze: tradycja czy prawo?

Krok dalej

Czy jeśli nikt się nie sprzeciwi, to łamanie prawa jest usprawiedliwione?

Czy można przyjąć jakąś granicę wieku, która zezwala na uczestnictwo w wydarzeniach związanych z przemocą?

Jakie zasady mogłyby znaleźć się w kodeksie etycznym kłusownika? Czy jest możliwe stworzenie takiego kodeksu?

IV. Ćwiczenia podsumowujące

1. Drzwi do lasu

Osoby uczestniczące w zajęciach zapisują na tablicy reguły, które ich zdaniem powinny obowiązywać w relacji człowieka z przyrodą.

2. Runda bez przymusu

Uczniowie i uczennice, siedząc w kręgu, wymieniają dobra, którymi obdarza nas przyroda, oraz to, w jaki sposób człowiek może odwdziżyć się przyrodzie.

V. Konteksty literackie i filmowe

— Collins Suzanne, *W pierścieniu ognia. Igrzyska śmierci. Tom 2*, tłum. P. Budkiewicz, Wydawnictwo Media Rodzina, Poznań 2009.

— *Franciszek z Asyżu*, reż. Michael Curtiz, USA 1961.

Hemingway Ernest, *Stary człowiek i morze*, Wydawnictwo MUZA, Warszawa 2007.

— *Królewna Śnieżka i Łowca*, reż. Rupert Sanders, USA 2012.

— Piquemal Michele, *Starzec, który sadził drzewa*, [w:] *Bajki filozoficzne*.

Jak żyć na Ziemi?, tłum. H. Sobieraj, Wydawnictwo Muchomor, Warszawa 2015, s. 11.

— *Pokot*, reż. Agnieszka Holland, Kasia Adamik, Polska 2017.

— Sapkowski Andrzej, *Wiedźmin (tomy 1–8)*, Wydawnictwo SuperNowa, Warszawa 2015.

— *Tańczący z wilkami*, reż. Kevin Costner, USA, Wielka Brytania 1990.

— Tokarczuk Olga, *Prowadź swój pług przez kości umarłych*, Wydawnictwo Literackie 2015.

VI. Inspiracje metodyczne

Gruchalska-Matuszak Karolina, *Nie posiadamy Ziemi na własność, pożyczamy ją od naszych dzieci*, [w:] *Kierunek dialog. Inspiracje metodyczne nie tylko dla nauczycieli etyki*, pod red. Płaziak-Janiszewska Alina, Matyjasek Agata, Maćkowiak Agata, Gruchalska-Matuszak Karolina, ODN w Poznaniu, Poznań 2017, str. 130-134.

VII. Inne inspiracje

Akcja artystyczno-społeczna, *Matki Polki na wyřębie*, [online:]

<http://krakow.wyborcza.pl/krakow/7,44425,21457324,matki-polki-na-wyrebie-karmily-dzieci-wsrod-scietych-drzew.html>, stan z 17.04.2019.

Księżę na ziarnku grochu

BAŚŃ

Problemy

płeć kulturowa,
dyskryminacja,
stereotypy,
role społeczne

Była sobie księżniczka, która chciała wyjść za mąż za księcia, ale to musiał być prawdziwy księżę. Jeździła więc po świecie, żeby go znaleźć, a gdy tylko jakiegoś znalazła, okazywało się, że ma jakieś „ale”. Książąt było wielu, jednak księżniczka nigdy nie miała pewności, że byli prawdziwi. Wróciła więc do domu i bardzo się martwiła, bo tak chciała mieć za męża prawdziwego księcia. Pewnego wieczoru była burza. Błyskało i grzmiało, a deszcz lał jak z cebra. Słowem – było strasznie. Nagle zapukał ktoś do bramy miasta i stara królowa wyszła ją otworzyć. Przed bramą stał księżę. Mój Boże, jakże wyglądał, co uczyniły z niego deszcz i ślota! Woda spływała z włosów i ubrań, wlewała się strumykiem do trzewiczków i wylewała z nich, ale chłopiec powiedział, że jest prawdziwym księciem. „Zaraz się o tym przekonamy” – pomyślała stara królowa, ale nie powiedziała ani słowa, poszła do sypialni, zdjęła pościel, a na spód łóżka położyła ziarnko grochu i ułożyła jeden na drugim dwadzieścia materacy, a na nich jeszcze dwadzieścia puchowych pierzyn. I na tym posłaniu miał spać księżę. Rano król zapytał go, jak spędził noc.

– O, bardzo źle! – powiedział księżę – całą noc oka nie mogłem zmrużyć. Nie wiadomo, co tam było w łóżku. Musiałem leżeć na czymś twardym, bo mam całe ciało brązowe i niebieskie od sińców. To straszne!

Wtedy mieli już pewność, że był to prawdziwy księżę, skoro przez dwadzieścia materacy i dwadzieścia puchowych pierzyn poczuł ziarnko grochu. Taką delikatną skórę mógł mieć tylko prawdziwy księżę. Księżniczka wzięła go za męża, bo była pewna, że to prawdziwy księżę, a ziarnko grochu oddano do muzeum, gdzie nadal można je oglądać, o ile ktoś go nie zabrał.

Widzicie, to była prawdziwa historia!

Opracowane na podstawie baśni Hansa Christiana Andersena „Księżniczka na ziarnku grochu” (tłum. Stefania Brulin, Jarosław Iwaszkiewicz).

AUTORKA OPRACOWANIA
IZABELA CZERNIEJEWSKA

I. Ćwiczenia wprowadzające

1. Plakat

Uczestnicy i uczestniczki zajęć rysują na papierze dwa kształty postaci ludzkich, podpisując je „Adam” i „Ewa”. Następnie uzupełniają plakat określeniami charakteryzującymi, według nich, kobietę i mężczyznę.

- ⚠ **Uwaga organizacyjna:** istnieje duże prawdopodobieństwo, że na postaci kobiety znajdują się takie określenia, jak „miła, wrażliwa”, a na postaci mężczyzny „silny, stanowczy”, co posłuży do dyskusji na temat stereotypów płciowych.

Po wykonaniu ćwiczenia uczniowie i uczennice wymieniają silne oraz stanowcze kobiety oraz miłych oraz wrażliwych mężczyzn, których znają ze swojego otoczenia lub mediów, obalając w ten sposób stereotypy.

2. Dyskusja

Uczniowie i uczennice przypominają sobie oryginalną wersję baśni Hansa Christiana Andersena „Księżniczka na ziarnku grochu”. Następnie wymieniają bohaterów i nazywają ich cechy charakteru. Po wykonanym ćwiczeniu dyskutują nad problemem:

Co się dzieje, gdy kobietom przypiszemy role męskie, a mężczyznom kobiece?

II. Ćwiczenia pogłębiające refleksję

1. Praca z tekstem, analiza ogłoszeń o pracę

Uczniowie i uczennice podzieleni na zespoły:

a) przeglądają ogłoszenia o pracę znajdujące się w prasie, Internecie i analizują je pod kątem adresatów, wymagań i struktur językowych. Efekty swoich działań prezentują na forum klasy, a najważniejsze wnioski zapisują na tablicy.

- ⚠ **Uwaga organizacyjna:** warto zwrócić uwagę, że w wielu ogłoszeniach używa się męskich form gramatycznych, nawet jeśli stanowisko pracy może być obsadzone niezależnie od płci.

b) wybierają kilka ogłoszeń o pracę i zmieniają je tak, by były adresowane do kobiet,

c) zastanawiają się:

Czy możliwe jest, że poprzez użyty w ogłoszeniach język kobiety rzadziej odpowiadają na niektóre oferty niż mężczyźni?

Czy mężczyźni chętnie składaliby CV na stanowisko prezesa zarządu, sprzedawcy, koordynatorki zespołu?

W jaki sposób można formułować ogłoszenia o pracę, by zagwarantować równy udział obu płci?

2. Zabawa dydaktyczna, opowiadanie w ruchu

Uczniowie i uczennice siadają na krzesłach naprzeciwko siebie w dwóch rzędach w odległości około dwóch metrów. Jedna z chętnych osób spaceruje między rzędami, opowiadając dowolną historię z perspektywy przeciwnej płci i w tej samej formie, zwracając się do pozostałych osób. Ważne jest, aby w pewnym momencie zostało także wypowiedziane słowo „dziecko”. To znak, że uczestnicy i uczestniczki ćwiczenia muszą jak najszybciej zmienić miejsca. Osoba, która nie zdąży usiąść, kontuuje opowieść. Po kilku rundach następuje podsumowanie ćwiczenia, w którym uczniowie i uczennice wypowiadają się na temat swoich odczuć związanych z wykonanym ćwiczeniem, omawiają wpływ języka na ich samopoczucie i zachowanie oraz formułują wnioski.

3. Praca z przysłowiami

Uczniowie i uczennice poszukują przysłów wzmacniających stereotypy związane z płcią i zapisują je na kartkach, np.: „Gdzie diabeł nie może, tam babę pośle”, „Baba z wozu, koniom lżej”. Następnie w parach dokonują analizy wylosowanej sentencji i zastanawiają się, w jakich sytuacjach są używane, jakie stereotypy powielają oraz tworzą propozycję nowych przysłów (lub zmiany obecnych) niedyskryminujących żadnej z płci. Po prezentacji efektów pracy osoby uczestniczące w zajęciach zastanawiają się nad problemami:

*Czym męska decyzja różni się od decyzji podjętej przez kobietę?
Kto może mieć kobiecą intuicję?*

III. Pytania do dyskusji

W jaki sposób zmieniono role w baśni? Co o tym myślicie?
Czy księżę może mieć delikatną skórę?
Czy księżniczka może szukać sobie męża?
Jak baśnie kształtują myślenie o rolach społecznych?
Jak sztuka wpływa na stereotypy?

Krok dalej

Jak rozumiecie słowa austriackiego filozofa Ludwiga Wittgensteina:
„Granice mojego języka oznaczają granice mojego świata”?
Jak język może wyznaczać granice świata?
Jak język wpływa na rzeczywistość?
Czy możemy wpływać na język, a w konsekwencji na rzeczywistość?
W jaki sposób?
Czy nasza rzeczywistość poszerza się wraz ze znajomością nowych
terminów, nowych znaczeń? Uzasadnij.

IV. Podsumowanie

1. Zabawy słowotwórcze

Uczennice tworzą listę zawodów z żeńskimi końcówkami, np.: prezeska, psychologka, posłanka, a uczniowie zapisują męskie odpowiedniki zawodów uważanych za kobiece, np.: pielęgniarz, kwiaciarz.

⚠ **Uwaga organizacyjna:** nauczyciel/nauczycielka zwraca uwagę, aby nie bać się stosowania pojęć, takich jak: prezeska, psychologka, posłanka, pielęgniarz, gdyż określają one zarówno wykonywaną pracę, jak i płeć danej osoby. Zachęca także uczniów i uczennice do eksperymentowania z językiem oraz przyzwyczajania się do nowych brzmień.

2. Technika niedokończonych zdań

Uczniowie i uczennice kończą zdania:

Jestem...
Jestem dumna/ dumny z tego, że jestem...
Gdybym był kobietą, byłbym...

Gdybym była mężczyzną, byłabym...
Mam prawo być silna/silny, gdy...
Mam prawo być słaba/słaby, gdy...
Zgadzam się, żeby mówić do mnie...
Nie zgadzam się, żeby zapominać o tym, że jestem...

V. Konteksty literackie i filmowe

- *Billy Eliot*, reż. Stephen Daldry, Francja, Wielka Brytania 2000.
- Dehnel Jacek, *Matka Makryna*, Wydawnictwo W.A.B., Warszawa 2014.
- *Igrzyska śmierci*, reż. Gary Ross, USA 2012.
- *Jak być kochaną*, reż. Wojciech Jerzy Has, Polska 1966.
- *Joanna D’Arc*, reż. Luc Besson, Francja 1999.
- *Junior*, reż. Ivan Reitman, USA 1994.
- Karwatowska Małgorzata, Szpyra-Kozłowska Joanna, *Lingwistyka płci. Ona i on w języku polskim*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2005.
- Lindgren Astrid, *Pippi Pończoszanka*, tłum. I. Szuch-Wyszomirska, Wydawnictwo Nasza Księgarnia, Warszawa 2015.
- *Maria Skłodowska-Curie*, reż. Marie Noelle, Belgia, Francja, Niemcy, Polska 2016.
- *Merida waleczna*, reż. Mark Andrews, USA 2012.
- Mickiewicz Adam, *Grażyna*, [online:] www.wolnelektury.pl, stan z 17 kwietnia 2019.
- Richter-Magnuszewska Jola, Olszacki Łukasz, *Bajka o tym, jak błędny rycerz nie uratował królowy, a smok przeszedł na wegetarianizm*, Wydawnictwo Papilon, Poznań 2016.
- Szczygielski Marcin, *Teatr Niewidzialnych Dzieci*, Instytut Wydawniczy Latarnik, Warszawa 2016.
- Wilczyński Janusz, *O królowie, która chciała jeździć koparką*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2011.

VI. Inne inspiracje

Cieślukowska Dominika, *(Nie)równościowy język*, [w:] *Edukacja antydyskryminacyjna. Podręcznik trenerski*, red. M. Branka, D. Cieślukowska, Stowarzyszenie Willa Decjusza, Kraków 2010, s. 93-107, [online:] <http://www.ideazmiany.pl/publikacjepliki/Antydyskryminacja.pdf>, stan z 25 kwietnia 2019.

Cieślikowska Dominika, *Mowa nienawiści a mowa/ język nierówności*.
Scenariusze ćwiczeń pomocniczych do kursu Nienawiść jestem przeciw, [online:] <https://biblioteka.ceo.org.pl/sites/default/files/MOWA%20NIENAWI%20C5%9ACI%20%20A%20MOWA.pdf>, stan z 25 kwietnia 2019.

Dzierzgowska Anna, Piotrowska Joanna, Rutkowska Ewa, *Równościowe przedszkole Jak uczynić wychowanie przedszkolne wrażliwym na płeć*, Fundacja Edukacji Przedszkolnej, [online:] https://genderexperts.files.wordpress.com/2012/10/rownosciowe_przedszkole_program.pdf, stan z 25 kwietnia 2019.

Giuseppe Verdi, *Giovanna d'Arco*, reż. N. Ursuliak, kier. muz. E. Michnik, Opera Wroclawska, 29 stycznia 2011.

Język Równościowy, Materiał przygotowany w ramach projektu „Razem mamy siłę: Stop dyskryminacji!”, Amnesty International, [online:] <https://amnesty.org.pl/wp-content/uploads/2016/04/J%C4%99zyk-rownosciovyy.pdf>, stan z 25 kwietnia 2019.

Debata oksfordzka

rodzaj debaty, w której uczestnicy muszą dostosować się do ściśle określonych reguł, które można modyfikować.

Schemat debaty

osoba mierząca czas	marszałek	
propozycja		opozycja
mówca 1.		mówca 1.
mówca 2.		mówca 2.
mówca 3.		mówca 3.
mówca 4.		mówca 4.

jury
publiczność

Podstawą debaty oksfordzkiej jest określenie czasu (początkowo każdy otrzymuje 2-3 minuty na wypowiedź, ewentualnie 4-5 minut dla bardziej doświadczonych uczestników) i dostosowanie się do określonych zasad:

- » wstajemy, zabierając głos,
- » używamy form *pan/pani*,
- » przyjmujemy od przeciwników 1 – 2 pytania lub informacje zgłaszane podniesieniem ręki i wygłaszamy dopiero wtedy, gdy uzyskamy zgodę osoby przemawiającej;
- » wtrącenia trwają 10-15 sekund i zaczynają się od słów: *Marszałku, pytanie...? Marszałku, informacja ...*,

- » 30 sekund przed końcem wypowiedzi nie przeszkadza-

my mówcy podnoszeniem rąk, lecz on może poprosić o wywołanie wcześniej sygnalizowanego problemu (moment ten osoba mierząca czas sygnalizuje, np. uderzeniem ręki o stół),

- » za przekroczenie czasu przeznaczonego na wypowiedź otrzymujemy punkty karne,
- » stwierdzenia *ad personam* są karane punktami ujemnymi,
- » każdą wypowiedź zaczynamy od słów: *szanowny marszałku, szanowni oponenti, szanowna publiczności*,
- » pamiętamy o swoich rolach:

Mówca 1. – przedstawia temat debaty z perspektywy swojej drużyny (wylosowanego stanowiska propozycji lub opozycji), wyjaśnia pojęcia i podaje główny argument,

Mówca 2. – uzupełnia i rozwija argumenty swojej drużyny

Mówca 3. – obala argumenty przeciwnej drużyny,

Mówca 4. – podsumowuje stanowisko swojej drużyny, ewentualnie oddalając zarzuty mówcy nr 3 z przeciwnej drużyny.

- » wszyscy mówcy mogą zadawać pytania i uzupełniać informacje podważające argumenty przeciwnej drużyny, nie mogą natomiast ze sobą rozmawiać, aby nie przeszkadzać w wypowiedziach innym,
- » członkowie jury i marszałek mają do rozdysponowania 10 punktów eksperckich, nie mogą przyznać ich po równo obu drużynom,
- » każde złamanie regulaminu (np. zapominanie o wstawianiu, zwrotach grzecznościowych lub próby obrażenia przeciwnika) jest równoznaczne z odjęciem punktów.

Gry dydaktyczne

to coraz popularniejsze metody stosowane w nauczaniu na wszystkich poziomach edukacyjnych. Pozwalają na łatwiejsze przyswajanie nowego materiału poprzez zabawę. Rekomendujemy gry rozbudzające wyobraźnię, skłaniające do rozwoju analitycznego myślenia, doskonalące umiejętności trafnego zadawania pytań i myślenia przyczynowo – skutkowego. Ułatwiają one analizowanie ikonografii, odnajdywanie symboli i postępowanie według, z góry ustalonych, zasad. Na przykład Czarne historie – wzorowane na grze Holgera Böscha to zagadkowe opowieści, które można tworzyć samodzielnie na potrzeby tematu lekcji. Jeden z uczestników/jedna z uczestniczek zabawy prezentuje krótki, najczęściej jednozdaniowy zarys zdarzenia, a zadaniem pozostałych osób jest zadawanie pytań, mających doprowadzić do pełnego opisu sytuacji i wyjaśnienia, kogo ona dotyczy, jakie są jej przyczyny i jak wygląda przebieg wydarzeń. Osoba prezentująca problem może w swoich odpowiedziach używać tylko trzech możliwości: „tak”, „nie”, lub „nie dotyczy” (czyli nie ma związku z rozstrzyganą sytuacją). Nauczyciel/nauczycielka decyduje, czy uczennice i uczniowie zadają pytania po kolei, czy zgłaszają się na ochotnika. Istotne jest wytłumaczenie wszystkim, a następnie częste przypominanie tego, jak ważne jest wzajemne słuchanie się w celu wykluczenia zadawania tych samych pytań. Można zastosować zabieg polegający na tym, że osoba, która powtórzy pytanie, traci kolejkę.

Inne przykłady zabaw i gier dydaktycznych:

Głuchy telefon – uczennice i uczniowie, siedząc w kole, szeptem powtarzają podane hasło, ostatnie dziecko

wypowiada je na głos.

Kalambury – zabawa w odgadywanie haseł pokazywanych w ustalonej przez grupę formie (np. pantomima, rysunek).

Zabawa z krzesłami – dzieci tańczą w rytm muzyki, gdy muzyka zostanie wyłączona, starają się jak najszybciej usiąść na wolnym krześle. W związku z tym, że krzesel jest zawsze o jedno mniej niż dzieci, zabawę kończy to dziecko, dla którego zabraknie siedzącego miejsca.

Krzywe zwierciadło – zabawa polegająca na odwzorowywaniu zachowań drugiej osoby lub zniekształcanie ich poprzez tworzenie przeciwieństw.

Kostka emocji – służy do określania swojego stosunku do zajęć pod kątem zaangażowania emocjonalnego i zapamiętywanie informacji w niebezpośredni sposób. Doskonale sprawdza się jako narzędzie ewaluacyjne.

Iskierka przyjaźni – ćwiczenie integrujące grupę. Uczniowie i uczennice siadają w kręgu, wszyscy chwytają się za ręce. Wybrany uczestnik/uczestniczka zajęć rozpoczyna ćwiczenie formułą: „Iskierkę przyjaźni puszczam w krąg, niechaj powróci do moich rąk!” i ścisną rękę osoby znajdującej się po lewej albo prawej stronie. Iskierka biegnie od dziecka do dziecka, aż powróci do tego, kto rozpoczął zabawę. Ćwiczenie wykonywane jest w ciszy, dzieci koncentrują się na uściskach dłoni i związanych z tym doznaniach.

Kaskada skutków – to metoda służąca do pogłębiania myślenia przyczynowo – skutkowego – niezwykle ważnego w nauczaniu etyki. W myśl zasady, że każda akcja powoduje reakcję, metoda ta pobudza do refleksji i buduje poczucie odpowiedzialności za swoje decyzje oraz rodzi namysł przed dokonaniem działania. Pozwala też przewidywać, co z czego wynika.

Metoda pięciu palców

to filozoficzna metoda analizująca teksty kultury w oparciu o pięć czynników tak samo ważnych i niezbędnych. Można to robić w pięcioosobowych grupach, w których każdy tworzy innego typu pytania lub zajmuje się poszczególnymi aspektami:

1. Obserwacja (pytania fenomenologiczne) to dokładny opis przeżyć związanych z odbiorem tekstu kultury. Jest to nazwanie rzeczy po imieniu, w sposób jak najbardziej konkretny, przedstawienie, co to jest, bez zagłębiania się w interpretację. Próba odpowiedzi na pytania (Co widzę? Czy inni widzą to samo? Czy mój odbiór będzie inny w innym otoczeniu?) oraz próba odwzorowania swoich spostrzeżeń.

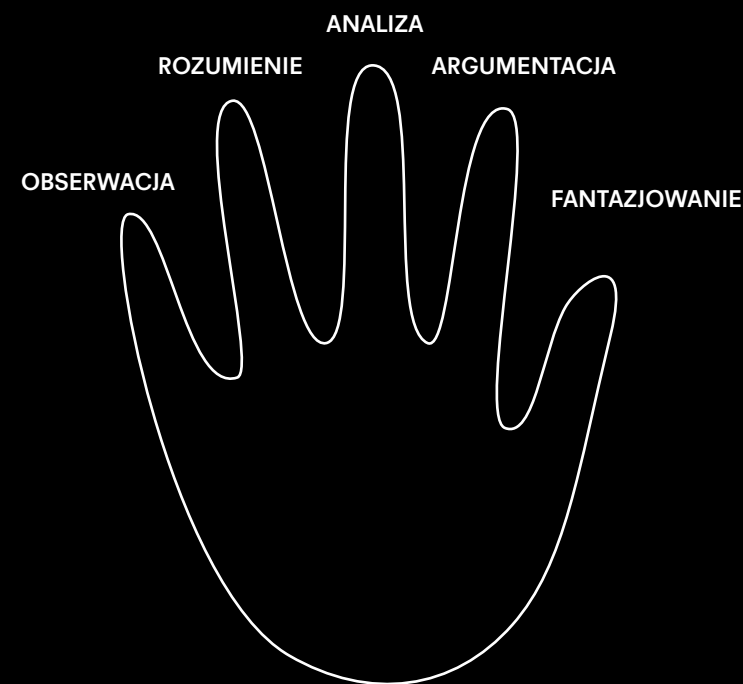
2. Rozumienie (pytania hermeneutyczne) to próba interpretacji przekonań, zarówno swoich własnych, jak i innych ludzi. Jest to określenie problemu: dlaczego coś, co obserwujemy, jest właśnie takie, a nie inne?

3. Analiza (pytania analityczne) jest to dokładne przeanalizowanie po rozłożeniu na czynniki pierwsze pojawiających się we wcześniejszych punktach pojęć i argumentów. Można tu stosować formy kapotażu, czyli objaśniania i rozumienia przeciwstawnych pojęć, hierarchizować argumenty, sprawdzać sprzeczności i testować konsekwencje wywodów logicznych również w formie graficznej.

4. Argumentacja (pytania dialektyczne) to opowiadanie się po jakiejś stronie – z wyboru lub narzuconego stanowiska, formułowanie argumentów obalających przeciwną tezę i szukanie kompromisów w myśl dyskusji w dowolnej formie. Może to być odgrywanie ról lub

próba przekonania samego siebie do czegoś, z czym się dotąd osobiście nie zgadzaliśmy.

5. Fantazjowanie (pytania spekulatywne) polega na zastanawianiu się nad hipotetycznymi retrospekcjami wydarzeń (co by było, gdyby?). Mieści się tu myślenie życzeniowe, dopowiadanie zakończeń i wszelkiego typu eksperymenty myślowe dotyczące konsekwencji fikcyjnych sytuacji i decyzji.

Techniki dramowe

ich istotą jest wchodzenie w role, na przykład bohaterów i bohaterów literackich albo postaci realnych, po to, aby poprzez przeżywanie zrozumieć ich motywacje działań, sytuację, w której się znajdują, konflikty - dylematy, które rozwiązują. W zależności od sytuacji dydaktycznej nauczyciel/nauczycielka może sam/sama przypisać rolę uczniowi i uczennicy albo pozwolić, by wybrał/wybrała ją sobie sam/sama. Przykłady technik dramy:

Rola na podłodze – wybrana osoba zostaje odrysowana na papierze w kształcie uformowanym zgodnie z przyjętą rolą, pokazując swój stan emocjonalny, obecną sytuację za pomocą gestów i ułożenia ciała itp. (np. leży w pozycji embrionalnej). Uczestnicy i uczestniczki dramy mogą wpisywać, rysować, wklejać różne informacje na temat tej roli w konturze postaci (np. co myśli? co czuje dana postać?). Dzięki tym działaniom uczniowie i uczennice doskonalą swoją zdolność analizy postaci, rozwijają kreatywność i umiejętności komunikacyjne, odczytują niewerbalne znaki i symboliczne znaczenia gestów.

Rzeźba – ćwiczenie może być wykonywane indywidualnie albo w grupie. Tworzywem jest ciało, które uczestnicy i uczestniczki dramy tak formują, aby pokazać stosunek do problemu, pojęcia czy bohatera. Ważne jest, aby rzeźba została nazwana i omówiona, ponieważ ma charakter symboliczny, metaforyczny. Ta technika kształci umiejętność symbolicznego odczytywania znaków.

Płaszcz eksperta – forma rozwiązywania problemów przez uczniów i uczennice w roli ekspertów i ekspertek z wybranych/wylosowanych dziedzin (np. filozof/filozofka, biolog/biolożka, fotograf/fotografka). Osoba w roli

powinna zwracać uwagę na stosowanie specjalistycznego języka, związanego z ich dziedziną.

Gorące krzesło – osoba w roli zostaje ustawiona/posadzona na krześle w centralnym miejscu sali, natomiast pozostali uczniowie i pozostałe uczennice zadają jej pytania na określony podczas zajęć temat.

Kostka stwierdzeń – prowadzący/prowadząca zajęcia podczas ćwiczenia dramowego, dyskusji wykorzystuje „kostkę stwierdzeń” (może to być wykonany z papieru szescian), na ściankach której zapisane są fragmenty zdań, np.: Uważam, że..., Nie zgadzam się z... Kostkę uczniowie i uczennice podają sobie z rąk do rąk, siedząc w kręgu z zamkniętymi oczyma. Kiedy nauczyciel/nauczycielka daje znak (np. kłaśnięcie ręką czy ustalone hasło „Stop”), kostka zatrzymuje się. Zadaniem ucznia/uczennicy z kostką jest przeczytanie i dokończenie zdania, odnosząc się do omawianej sytuacji dramowej, postawionego problemu.

Pantomima – uczniowie i uczennice, będąc w roli, przedstawiają ciałem, gestem, mimiką i ruchem określony problem lub temat.

Poza – uczestnik/uczestniczka dramy indywidualnie pokazuje, jak rozumie wybrane pojęcia, zastygając na chwilę w bezruchu. Jeśli poza stanowi wprowadzenie albo podsumowanie zajęć, nie wymaga omówienia.

Retrospekcja – osoby w roli odtwarzają wydarzenia dotyczące wybranego bohatera sprzed wielu lat i pokazują je w formie scenek/ rzeźb/ pól, etc.

Tunel myśli – uczestnicy i uczestniczki zajęć, będąc w roli, ustawiają się w dwóch rzędach, naprzeciwko siebie twarzami, pomiędzy nimi przechodzi uczeń/uczennica albo nauczyciel/nauczycielka, otrzymując rady albo uwagi dotyczące danej sytuacji dramowej.

A		pomoc	26, 64
akceptacja	82	poświęcenie	56, 74
asertywność	12	porozumiewanie się	50
C		pozbywanie się rzeczy niechcianych	26
choroba	56	prawda	44
cyberprzemoc	112	prawa autorskie	12
D		prawo	36, 120
determinizm kulturowy	18	prawo do decydowania o sobie i innych	36
dylemat	70	prawo do prywatności	112
dyskryminacja	106, 126	przemoc	106
E		przyjaźń	82
egoizm	56	R	
ekologia	100, 120	rasizm	106
empatia		relacje	100
etyka zawodowa	106	rodzina	44, 56
etykietowanie	74	role społeczne	126
G		rozrywka	120
godność	112	S	
I		sprostanie oczekiwaniom innych	12
indywidualizm	26	stereotypy	126
K		szantaż	112
kalokagatia	74	T	
kompromis	12, 56	tradycja	120
konformizm	82	U	
krzywda	92	uwaga	64
M		W	
miłość	56	więzi	50
N		wolna wola	18
nieuczciwość	12	wrażliwość	100, 106
O		wspólnota	120
obłuda	44	wybór	70
obmowa	92	Z	
odnalezienie siebie	26	zakłamanie	12
odwaga	74	zakochanie	92
odrzuć	112	zależności	18
otwartość	64	zazdrość	92
P		zdrowie	56
plotka	92	zmiana	50
płeć kulturowa	126	znęcanie się	70
		Ż	
		życie	36, 120

Biogramy autorek

Alina Płaziak-Janiszewska – wieloletnia nauczycielka języka polskiego i etyki, doradczyni metodyczna nauczycielek i nauczycieli etyki, od 2010 r. nauczycielka konsultantka w Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli w Poznaniu. Realizowała wiele projektów, m.in. jako wojewódzka koordynatorka projektu „Edukacja wobec wyzwań migracyjnych” oraz w zakresie edukacji międzykulturowej we współpracy z ORE i innymi ośrodkami metodycznymi w kraju. Od wielu lat aktywnie współpracuje z poznańskimi teatrami, realizując autorskie projekty i pisząc materiały dydaktyczne. Pomysłodawczyni i koordynatorka projektu „Etyka w praktyce”, współautorka i redaktorka książek: *Lekcje etyki w szkole*. Gimnazjum Wydawnictwa Academicon, Lublin 2015, *Kierunek – wartości. Inspiracje metodyczne nie tylko dla nauczycieli etyki*, Wydawnictwo IF UAM, Poznań 2016, *Kierunek – dialog. Inspiracje metodyczne nie tylko dla nauczycieli etyki*, Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Poznaniu, Poznań 2017.

Izabela Czerniejewska – doktor nauk humanistycznych w zakresie etnologii, specjalistka ds. uczniów imigrantów w Ośrodku Doskonalenia Nauczycieli w Poznaniu. Od wielu lat interesuje się tematyką migracji, wielokulturowości i edukacji wielokulturowej, szczególnie powiązań edukacji z migracjami. Autorka książki *Edukacja wielokulturowa. Działania podejmowane w Polsce (2013)* i licznych artykułów naukowych dotyczących tematyki migracji. Zaangażowana badaczka, uczestniczyła w badaniach naukowych dotyczących integracji cudzoziemców, uchodźców oraz migracji powrotnych do Polski. Prezeska Fundacji Centrum Badań Migracyjnych, koordynatorka punktu informacyjnego dla cudzoziemców w Poznaniu Migrant Info Point (MIP). Współpracuje z organizacjami pozarządowymi, prowadzi krajowe i międzynarodowe projekty, szkolenia i warsztaty w tematyce wielokulturowej i migracyjnej.

Karolina Gruchalska-Matuszak – nauczycielka dyplomowana, absolwentka pedagogiki, terapii pedagogicznej i etyki nauczycielskiej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Od 19 lat pracuje w Szkole Podstawowej nr 83 „Łejery”. W latach 2013 – 2016 pełniła funkcję zastępcy dyrektora. Jest współautorką szkolnego projektu skierowanego do uczniów klas 4 – 5: „Łejerskie wędrowanie”. Przygodę z etyką rozpoczęła 10 lat temu. Uczy tego przedmiotu na wszystkich poziomach edukacyjnych w szkole. W latach 2016-2019 pełniła funkcję doradczyni metodycznej dla nauczycielek i nauczycieli etyki w Poznaniu. Jest współautorką programu etyki dla klas 1 – 3 szkoły podstawowej: *Pytam, szukam, dociekam. Etyka dla najmłodszych* oraz publikacji *Kierunek – wartości. Inspiracje metodyczne nie tylko dla nauczycieli etyki*, Wydawnictwo IF UAM, Poznań 2016, *Kierunek – dialog. Inspiracje metodyczne nie tylko dla nauczycieli etyki*, Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Poznaniu, Poznań 2017.

Małgorzata Hyps-Wolińska – absolwentka nauczania początkowego, terapii pedagogicznej oraz przyrody Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Nauczycielka z wieloletnim stażem, mająca w swoim dorobku pracę w przedszkolu, szkole podstawowej i szkole wyższej. Prowadziła zajęcia z edukacji wczesnosz-

kolnej, etyki i terapii pedagogicznej. Kierowała pracą Młodszej Grupy Wiekowej. Opracowała innowację pedagogiczną „Dzieciaki z ulicy Tulipanowej”. Autorka scenariuszy i oprawy metodycznej do Wielkiej Księgi Małego Badacza, a także artykułów do czasopisma „Uczyć lepiej”. Współautorka publikacji *Kierunek – dialog. Inspiracje metodyczne nie tylko dla nauczycieli etyki*, Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Poznaniu, Poznań 2017. Przez pięć lat doradczyni metodyczna nauczycielek i nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej, a następnie nauczycielka konsultantka w ODN Poznań.

Agata Maćkowiak – nauczycielka dyplomowana, absolwentka wydziału filologii polskiej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Od 12 lat pracuje w Szkole Podstawowej nr 7 w Poznaniu jako nauczycielka języka polskiego, a od 8 lat etyki. Jest koordynatorką do spraw realizacji podstawy programowej klas IV – VIII, przewodniczącą zespołu humanistycznego, autorką wielu projektów i programów nauczania zajęć dodatkowych oraz współautorką publikacji *Kierunek – wartości. Inspiracje metodyczne nie tylko dla nauczycieli etyki*, Wydawnictwo IF UAM, Poznań 2016, *Kierunek – dialog. Inspiracje metodyczne nie tylko dla nauczycieli etyki*, Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Poznaniu, Poznań 2017.

Agata Matyjasek – nauczycielka historii, etyki, wiedzy o społeczeństwie, wiedzy o kulturze, wychowania do życia w rodzinie i zajęć artystycznych, pracuje również w zespołach specjalnych i dwujęzycznych (język angielski), na wszystkich etapach edukacyjnych. Pomysłodawczyni i koordynatorka licznych projektów edukacyjnych otwierających oczy na świat, ludzi i sztukę oraz łączących polskie i zagraniczne instytucje kultury, również tej alternatywnej. Współautorka i redaktorka książek: *Lekcje etyki w szkole. Gimnazjum* Wydawnictwa Academicon, Lublin 2015, *Kierunek – wartości. Inspiracje metodyczne nie tylko dla nauczycieli etyki*, Wydawnictwo IF UAM, Poznań 2016, *Kierunek – dialog. Inspiracje metodyczne nie tylko dla nauczycieli etyki*, Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Poznaniu, Poznań 2017, artykułów, scenariuszy zajęć, pomocy dydaktycznych i programów nauczania, którymi od lat dzieli się z innymi nauczycielami. W ODN w Poznaniu prowadziła zajęcia na temat realizacji projektów edukacyjnych i wykorzystania zasobów muzealnych w warsztacie nauczyciela – regionalisty.

Aleksandra Lewandowska – absolwentka wydziału studiów edukacyjnych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Pracuje w Szkole Podstawowej nr 2 im. Powstańców Wielkopolskich w Puszczykowie jako nauczycielka edukacji wczesnoszkolnej. Od 2012 r. uczy etyki w klasach I – III. W 2016r. roku uzyskała tytuł Promotora Literatury Dziecięcej. Jest autorką projektu o prawach dziecka oraz hasła „Dzieciaki nie pękają, swoje prawa znają”, za który przyznano jej I miejsce w konkursie organizowanym przez Centrum Edukacji Dziecięcej, Papiilon i ODN w Poznaniu. Jest współautorką publikacji *Kierunek – wartości. Inspiracje metodyczne nie tylko dla nauczycieli etyki*, Wydawnictwo IF UAM, Poznań 2016, *Kierunek – dialog. Inspiracje metodyczne nie tylko dla nauczycieli etyki*, Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Poznaniu, Poznań 2017.

Alicja Skrzypczak – filozofka i etyczka. Doktorantka w Zakładzie Etyki Instytutu Filozofii na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, nauczycielka etyki w szkole podstawowej, czynna uczestniczka międzynarodowych konferencji oraz publikacji w zakresie edukacji filozoficznej i kompetencji moralnych. Popularyzatorka wartości demokratycznych i kompetencji komunikacyjnych w edukacji opartej na dialogu, współorganizatorka warsztatów dla młodzieży szkolnej w środowisku akademickim.

KROK DALEJ ...

inspiracje metodyczne nie tylko dla nauczycieli etyki

Redakcja

Alina Płaziak-Janiszewska
Agata Matyjasek
Karolina Gruchalska-Matuszak
Małgorzata Hyps-Wolińska
Aleksandra Lewandowska
Agata Maćkowiak

Kierownik projektu

Alina Płaziak-Janiszewska
ODN Poznań

Konsultacje merytoryczne

dr Izabella Czerniejewska
Alicja Skrzypczak

Recenzentka

dr hab. Anna Malitowska
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
Instytut Filozofii, Zakład Etyki

Korekta

Joanna Marchewka

Projekt graficzny

Bękart

Wydawca

Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Poznaniu
ul. Górecka 1, 60-201 Poznań
ISBN 978-83-951548-6-7

© 2019 zespół autorski: Izabela Czerniejewska, Karolina Gruchalska-Matuszak,
Małgorzata Hyps-Wolińska, Aleksandra Lewandowska, Agata Maćkowiak, Agata
Matyjasek, Alina Płaziak-Janiszewska, Alicja Skrzypczak
© 2019 Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Poznaniu

Patronat

UNIWERSYTET IM. ADAMA MICKIEWICZA W POZNANIU
Wydział Nauk Społecznych
Instytut Filozofii

Nie mam wątpliwości, że „Krok dalej...” jest książką niezwykłą. Choćby dlatego, że spotykają się w niej osoby, dla których edukacja jest pasją życia. Na jedną cechę książki chciałbym zwrócić szczególną uwagę – mianowicie na perspektywiczność podjętych zagadnień. Dla Auterek edukacja jest bowiem wielowątkową i złożoną sztuką życia. Proponowane przez nie teksty i konteksty dotyczą egzystencji w różnych miejscach oraz – co najważniejsze – w możliwie wielu perspektywach interpretacyjnych i problemowych. Jest w tej książce miejsce zarówno dla człowieka podziwiającego krajobraz własnych myśli, jak i dlatego, który uparcie tworzy siebie z różnych kontekstów społecznych. Ta publikacja jest przydatna dla nauczycieli, ale też dla wszystkich, którzy mają w sobie odwagę rozpoznawać w życiu przejaw sztuki, a zatem przejaw nieustannego budowania siebie i świata.

prof. zw. dr hab. Roman Kubicki

Dziekan Wydziału Filozoficznego UAM

kierownik Zakładu Filozofii Kultury

członek Prezydium Komitetu Nauk Filozoficznych PAN

To książka z inspiracjami dla nauczycieli, którzy zechcieliby się zmierzyć z filozofowaniem z dziećmi i młodzieżą. Propozycje zajęć zachęcają do praktykowania filozofii w sposób żywy, tak by wszelkie wartości i ideały nabierały znaczenia uchwytnego dla dzieci, „przeżytego na własnej skórze” i rokującego, że nie znikną one z pola widzenia małych filozofów wraz z końcem lekcji. Punktem wyjścia filozofowania są opowiastki z życia codziennego, stawiające zawsze bohatera historii wobec pytań i wyborów moralnych, domagające się rozwiązania w sytuacji, gdy prostego rozwiązania nie ma. Uczestnicy zajęć mają za zadanie rozpoznać problem, odczuć jego wagę i znaleźć rozwiązanie w dyskusji, w zgodzie z sobą, ale i z wyobrazeniami innych – kolegów i koleżanek. „Krok dalej...” to książka, która jest nie tylko inspiracją dla nauczycieli czy przewodnikiem, jak poruszać się wśród dziecięcych pytań i wyobrażeń. Jest również zachętą do tego, by własne dorosłe wyobrażenia na powrót skonfrontować ze światem, na nowo przeżyć znaczenie przypisywane wartościom na mocy konwencji, autorytetu czy zwykłego przyzwyczajenia.

dr hab. Anna Malitowska

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Wydział Filozoficzny, Zakład Etyki

